

અમીરઅલીનું દર્શન.

મોહનલાલ.



કિંમત ૫ આના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી ં પીરાન્નિટ વિભાગ]

અનુક્રમક (૨૩૩) વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ અમર અભિનવ દશનિ

વિષય દર્શન ૨

ગાંધીજી વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અ. સદાશંકર
૧૯૮૨

૧૨૩૩૭

AMIR ALI'S VISION

BY

LOUISE MARSTON

અમીરઅલીનું દર્શન

અંગ્રેજી પંચવી ભાષાતંત્રકર્તા

નાફેન લંડનમાં

મુદ્રણ

કુલરાજની ધર્મપુસ્તકપ્રમારક મળીને સાર મિશન

ગ્રાપખાનામાં એથ આર સ્ટોટ હાથે

તથા પ્રસિદ્ધ પ્રાચી

ઈ. સ. ૧૯૨૫.

૨૦૦૦ પ્રત]

[કિંમત ૫ આના.

અનુક્રમણિકા

| અવ્યાય | પાન |
|------------------------------|-----|
| ૧ અભિમાનનુ કારણ કે ગરમનુ ? | ૧ |
| ૨ સ્વર્ગી વાનાનુ દેવન | ૮ |
| ૩ મનિકા | ૧૨ |
| ૪ ઉપનિષદ | ૧૬ |
| ૫ નાસ્તીસ્તુતેન | ૨૨ |
| ૬ ગુહ્યમીદા પ્રેમમ | ૨૭ |
| ૭ નસતેનભની કથા | ૩૦ |
| ૮ તમા વલસેનભનુ બે રેણુ | ૩૬ |
| ૯ આમ ત્રણુ | ૩૭ |
| ૧૦ ભાષણુ | ૪૧ |
| ૧૧ મનિનાના નામણના સનાતન વિષય | ૪૮ |
| ૧૨ મલિકાની વિનયી | ૫૪ |
| ૧૩ ગુહ્યમીદા અમમની વાસ્તી | ૫૮ |
| ૧૪ આપણ તેન થુ આ રીએ ? | ૬૩ |
| ૧૫ ભાઈઆનુ નુહા પડતુ | ૬૭ |
| ૧૬ મનિકાનુ શુભ થતુ | ૭૬ |
| ૧૭ યાચી પમો મળે ? | ૭૮ |
| ૧૮ ના રીખાનમ | ૮૫ |
| ૧૯ દેવની પ્રીતિ | ૮૦ |
| ૨૦ હ રીખાનમ | ૮૪ |
| ૨૧ સ્વર્ગીય મહિમાનુ જાણુ નેન | ૯ |
| ૨૨ મલિકાનો પના મડયા | ૧૦૬ |
| ૨૩ નના મિયાને ત્યા | ૧૦૮ |
| ૨૪ હપના દિવસ | ૧૧ |
| ૨૫ તેમના તથા નર | ૧૨૧ |
| ૨૬ મલિકાનુ મિગનગી કામ | ૧૨૬ |

અમીરઅલીનું દર્શન.

અધ્યાય ૧.

અભિમાનનું કારણ કે શરમત ?

રાહદારીએને જવા આવવા માટે મગની જગ્યા રાખીને એક પહોળા રસ્તાની એક કારે એક નાનું સરખું ટોળું ભેગું થયું હતું તે વેળા તરતની ઘાળેની એક મચ્છનના સફેદ ક ગરેની પાછળ આસમાની આકાશમાં ગતી પ્રકાશના ગેરડા પાડતો સૂર્ય અમ્મત પામવાની તૈયારીમાં હતો.

આ બીડ થવાનું કારણ શું એમ જો વાચનાર પ્રશ્ન કરે તો જાણવું કે એ બીડ કંઈ વિચિત્ર બનાવ બન્યાને વીધે કે અકસ્માત થયાને લીધે થઈ નહોતી કેટલાક જણ તો બીડ થવાનું કારણ જાણવાને જિજ્ઞાસુ હતા, તેથી બીજાઓની ખાંધ ઉપરથી ડોકિયું કરી જોતા હતા. સાદો પોશાક પહેરેલો પણ તેમના જેવાજ એક હિન્દી તેમની નજરે પડ્યો. તે તેઓનીજ માનુભાષામાં બોલતો હતો, ફેર માત્ર એટલોજ કે તેનું ભાષણ કંઈ અલૌકિક બાબત વિષે હતું.

શું થાય છે તે જોનારી સહેજ જિજ્ઞાસાથી કેટલાક ભેગા થઈ ગયા હતા તેઓ મધ્યે એક ખાનદાન ઇસ્લામી યુવક પણ ઉભો હતો. પ્રથમ તો તે વણે છેટે હતો, પરંતુ રફતે રફતે બીજાઓને ખમેડી બીડમાંથી માર્ગ કરી ભાષણકર્તાની લગોલગ આવીને તેની સામોજ ઉભો રહ્યો. તે બોલનારની સામે ટગર ટગર ભેળા કરતો હતો, એટલુંજ નહિ પણ ધ્યાન દઈ તેના હરેક બોલનું શ્રવણ કરતો હતો.

ભાષણ આ પ્રમાણે હતું “ભાઈઓ, સૌથી અદ્ભુત વાત, એટલે જગત્રાતા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત બની વાત હું તમોને કહું તે

મહેરબાની કરીને લલ્લ આપી સાંભળો કદાચ તમે એમ ધારતા હશે કે, એ તો હસવા જેવી અને મસ્કરી કરવા જેગ વાત છે, પરંતુ હું તમોને ખાતરીપૂર્વક કહું છું કે, એ વધસ્ત ભમા હું અભિમાન કરે છું, અને હું એકનોજ નહિ પણ જગતમાના સો દેશોમા લાખો માણસો એમા અભિમાન કરે છે ૧૯૦૦ વર્ષ પર એક સતે આ પ્રમાણે લખ્યું હતું કે, ‘એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભ સિનાય હું બીજા કશામા અભિમાન કરું’ અમે પણ ખરા હૃદયથી એમજ કહીએ છીએ પરંતુ તમે ખાતરી કે, એમ કેમ? લોકડાનો વધસ્ત ભ, જે ક્રૂર અને શરમભરેલા મોતનું નિશાન તેમા તે વળી અભિમાન શેનો? તે મોત તો એવું ઘાતળી અને શરમભરેલું હતું કે હાનની સરકારોના કાયદાઓમા આવા મોતની શિલા તો છેજ નહિ એ તો સર્વ મુપરેલા દેશોમાંથી તદ્દનજ કાઢી ચૂકવામા આવી છે

“લાઇઓ, અમે એ વધસ્ત ભમા શા સારૂ અભિમાન કરીએ છીએ તે હું તમોને જણાવું છું કારણ એ છે કે, માણસને સહુથી મોટી ગર્જ તે દેવની પ્રીતિની ગર્જ છે, અને પાપીઓ પ્રત્યેની ઇશ્વરની પ્રીતિનું દર્શન ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભમા જેની રીતે થાય છે તેવું ડાઘ બીજે પ્રકારે થતું નથી વળી પાપ એટલે શું, અને દેવની દૃષ્ટિમાં તે કેવું જુદું છે તેનું જ્ઞાન પણ એ વધસ્ત ભદ્વારેજ થાય છે કેમ લાઇઓ, પાપ વિષે તમે પોતે શું ધારો છો? ઇશ્વર પાપ વિષે શું માને છે ને તેને કેવું અધમ ગણે છે તે ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભની સમિપ ખડો રહીને હું તમને જણાવીશ દેવ તો પાપને એવું દુષ્ટ અને કટાંગાડપ લેખે છે કે, એ નિપાપી નરના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપી મોત શિવાય તે બીજા કશાથી ટાળી શકાય નહિ એ વિષે પવિત્ર લેખમા જે લખેલું છે તે સાંભળો, ‘જેણે પાપ જાણ્યું નહોતું તેને તેણે આપણને વાગ્દે પાપરૂપ કીધો, એ સારૂ કે આપણે તેનામા દેવના ન્યાયીપણુડપ થઇએ’

“આ વાતનો શો અર્થ છે? દેવે નિપાપી નર ખ્રીસ્તને પાપી માણસોનો બદલો થવા સારૂ મોકલ્યો, એ સારૂ કે પાપી માણસ નિપાપી કરે રે, લાઇઓ આ આશ્ચર્યજનક સદેશાનું મનન કરો, તમે પાપે કરી નાશ પામતા હો, નરકના અધિકારી થયા હો, તોપણ તમે પવિત્ર થઇ

રાકા છે. તમે પાપની શિક્ષા ભોગવવા યોગ્ય છે તેમ જના તમે સવ પાપાની મારી, આત્માની પૂર્ણ મુક્તિ અને અનંતજીવન પ્રાપ્ત કરી રાકા છે.”

ઉપદેશ કરનાર આ પ્રમાણે બાપણુ કરતો હતો તેવામા વરસાદનાં મોટા કાગ પડવા લાગ્યા આકાશ કાળા વાદળાથી છતાર્થ ગયું હતું. પળવારમા ભેગું થએલું ટેળું વિખેરાઇ ગયું એ તેઓ ઉભા રહ્યા હતા તો બધા પલળી જાત

પેલો ઇસ્લામી પોતાનાં ચોઈખાં વસ્ત્રો જે કદાચ ખાસ પ્રસંગને સારૂ તેણે પહેર્યા હતા તે ન ખગડ માટે વગસાદથી કેમ બચતુ તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા આ ગખસનું નામ અમીરઅલી હતું તેને યાદ આગ્યું કે, હા, અલિ નજીકમાજ એક નાનું મકાન છે તેમા એક બટકાવેલા પાટિયા પાં લખેયુ હતું કે, “વાચનગૃહ અને પુસ્તકાલય, આહિ તે આવે.” તેણે વિચાર કર્યો કે, એ મકાનમાજ જાઉં, કાગણુ કે એથી મારી બે મનનમ પાર પડશે એક તો હું વગસાદથી પલળતો મચીશ અને ખીજુ કે, એ વાચનગૃહ કેતુ હશે તે જોનાનું મને લણીવાર મન થાય છે તે ઇસ્લામ પણ પૂર્ણ થશે તેથી જોઉં તો ખરો કે એમા જવાથી કંઇ લાભ થશે કે નહિ? એવા વિચાર તેના મનમા આવતાજ તેણે માહે જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને જલદી જઇને તેનો આશ્રય લીધો. ચારડો મોટો હતો, તેમા બે મોટા મેજ ઉપર જાત જાતનાં હિંદુસ્તાની તથા અંગ્રેજી વર્તમાનપત્રો અને ચોપાનિયા પડેલા હતાં

કટલાક માણસો બેઠા બેઠા વાંચતા હતા ને કોઇ તો સુ ર ચિત્રોવાર્ગી ચોપાનિયા ઉથલાવતા બેઠા હતા અમીરઅલી એક ખાલી પડેલી ખુરસી પર બેઠો અને પાસે પડેલા વર્તમાનપત્રો તરફ જોવા લાગ્યો. એટલામા કોઇના પગલાનો અવાજ સંભળાયો. કોણ આવે છે તે જોવા અમીરઅલીએ માથું ઊંચું કર્યું તો જણાયું કે, જે માણસ રસ્તાની કોઠે ઉભો રહીને ઉપદેશ કરતો હતો તેજ એ હતો.

ચારડામા બેઠેલા ખીજા માણસોના જેવો ભાગ્યશાળી તે નહોતો. એટલે કે તે પલળીને તદ્દન તરબોળ થઇ ગયો હતો એક જણે તેને

કહ્યું કે, “તમે એટલા બધા પલંગી ગયા તે એકને મને હું ખલાજે છે”
પણ તેણે મોં મલકાવતાં જવાબ દીધો કે, “હું પલંગી ગયો તેનું તો કંઈ
નહિ, કારણ કે મારે તો અહિંજ કારા કપડાં છે પણ સાફ થયું કે,
તમાગમાંથી કોઈ પતળું નહિ” “જરા નારમાં કપડાં બદલીને તમારી
પાસે આવું છું” એમ કહીને તે બીજા ચોરડામાં ચાલ્યો ગયો.

અમીરઅલીએ પોતાની પાસે બેઠેલા માણસને પુછ્યું કે, “એ
કાણ છે?” પેના માણસે કહ્યું કે, “હું એનું નામ તો જાણું નથી,
પણ એટલું જાણું છું કે એ પામેતા ચોરડામાં નહિ છે અને આ ચોરડા
પણ એની હસ્તક છે.”

અમીરઅલીએ પુછ્યું, “એ કોનાનો છે?”

પેનાએ જવાબ દીધો કે, “ના, ના, પણ મેં એવું સાંભળ્યું હતું
કે, પહેલાં તે ઇસ્લામી હતો ખરો, અને તે વખતે આ રજામાંનો કોઈ એના
જેવો ધર્મચ્યુત મુસલમાન નહિ હશે પણ જાનીઓએ તેને વટગાળીને
કાફર બનાવી દીધો, અને હમણાં બીજાઓને પણ પોતાના જેવા
બનાવવાનું કામ એ કરતો ફરે છે.”

અમીરઅલી ખભા ચઢાવીને બોલ્યો, ‘ખરેખર, ત્યાં એણે તો
મહાભારત કામ માથે લીધું છે, કારણ કે એના જેવા અકનડીન માણસો
અહીંતહીં જડે છે ખરા, તો પણ સાચો દીન તજી નહિને દરગત ઈસાના
રાગીર્દ મને એના તો ચણા થોડા છે પણ, બાઈ, હું જાણુવા ચાહું કુ કે
ફરી એને આપણા ધર્મમાં પાછો લાવવા કોઈ કોનીષ કેમ કરતું નથી? જો
કોઈ કરતું ન હોય તો હું એને પાછો અંદામી મનાવવાનું કામ માથે નહિ
પોતાના ધર્મમાં બીજાઓને આણવાની ચિંતા એકના જાનીઓજ રાખે
છે એમ એ માનતો હશે પણ હુંએ મનાવી આપું કે, નહિ, ઇસ્લામીઓ
પણ બીજાઓને પોતાના સાચા દીનમાં આણવા યત્ન કરે છે એટલામાં
દરવાજો ઉઘડ્યો અને ઉપદેશક માહે આવ્યો. તે કોરાં કપડાં પહેરીને
આવ્યો હતો તેથી થોડીવાર પર તે બીજાનું ગયો હતો એવું તો જણાતું
નહોતું પણ તેણે અમીરઅલી તરફ દૃષ્ટિ કરી તો જોયું કે આ શખ્સ

આજ પહેલીજવાર અહિં આગ્યો છે, તેથી તેની સાથે ઓળખાણ કરવાના વિચારથી તેની પાસે જઇને બેઠો અને કહ્યું કે, “બિરાદર, આપને અહીં આવેના બેઠાને હું વણો ખુલી હું”

આ માણસને હું સાચા ધર્મમાં પાઠો લાવવા માગુ છું તેથી એની બેઠે સવાફ કરવાનો આ રીક લાગ મળ્યા છે એમ સમજીને અમીરઅલી ખુલી થયે તે મનમાં ખ્યાલ કરતો હતા કે, એ મને ઇસાઇ બનાવવા ધાગે છે, તેથી ચાત, હું પણ એને એમ કરના ઉત્તેજન આપુ, પરંતુ વખત આવ્યે એને જાણારો કે ઉતરો હજ એને નાગમાયી બચાવવા કાશિશ કરે હું

ઉપદેશક સાથે ફિનમોજી ધરાનનો હોય એવું ડાંગ કરીને તે બોલ્યો કે, ‘વરસાદને લીધે તમારે ભાપણુ મધ કરવું પડ્યું તે દલગીરીની વાત છે, વણા જણુ સાબળીયા ઉભેના હતા, વળી તમે પણ તમારા વિષય પર એવા આવેશથી બોલતા હતા કે મને તો એમ લાગ્યું કે, વરસાદ આવે તો તમે ઉભા રહીને ભાપણુ ચનાચાજ કરશો, પણ વરસાદની દરકારી તમારો બુરમા ઉતરી ગયો હશે, એમ છે કે નહિ’”

ઉત્તરેલે મો મનકાનીને ઉત્તર દીધો કે, “બિરાદર, તમે બૂચો છો : વરસાદમાં પલળાથી મારો આવેગ જરા ઓછો થયો એ તો ખરૂં પણ એથી વધારે માહું તો મને એ લાગ્યું કે, ભરાએલી સભા વિખેરાઇ ગઈ અને માઝ સાબળીયા કોઇ રહ્યું નહિ, તેથી હું તો એકયોજ ઉભો થઇ રહ્યો- જ્યારે મારી અને મારા ભાપણુની આવી દશા થઇ ત્યારે મારે પણ ત્યાંથી ખસવું પડ્યું અને અહીં આવવું પડ્યું”

અમીરઅલી બોલ્યો “તમારા ભાપણુનો વિષય કઇ રમુજી હોત તો લોકો એટલા જનદી જતા ન રહેત તમે પોનેજ બોલ્યા હતા કે, ખ્રીસ્તના વધત્તલ સ મધી ખ્રીસ્તીઓ અભિમાન કરે છે, પણ કદાચ તમે જાણતા નહિ હશે કે ઇસ્લામીઓ તો એ વધત્તલ વિષે જુદોજ વિચાર કરે છે”

આ સાંભળીને ઉદ્દેશકનું મો ઉમગથી પ્રગુલ્લિત થયું અને તે બોલ્યો, “લઇ, એ પણ તમારી બૂન છે હું પોતે દીને ઇસ્લામને

માનતો હતો. પરંતુ મેં જ્યારે ખ્રીસ્તના વધસ્તબને જોયો ત્યારે એમાં મને એવું આકર્ષક પરાક્રમ જણાયું કે, તેથી હું બધું ત્યાગીને એની ભણી ખેંચાયો અને હું પણ હવે ખરા હૃદયથી બોલી શકું છું કે, “એમ ન આવ્યો કે આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્તબ શિયાળું બીજા ક્યાંમા અભિમાન કરે તેથી માગ સખધી જગત નવમન બે દીધેલું છે, ને જગત સખધી હું ”

ઓગડામાં બેઠેના સોની દૃષ્ટિ ઉપદેશક પગ જ ઠરી ગઇ હતી, અને સૌ તેના આવેશી ગમ્મો સાંભળતા હતા, પણ તેણે બોલવું બંધ કર્યું કે તરત અમીરઅલી મસ્કીમાં બોલ્યો કે, “તમે હમણાં એમ કહ્યું કે, મેં વધસ્તબને જોયો, ત્યારે શું તમે એમ કહેવા ધારો છો કે એ વધસ્તબ હાલ છે? જો તમે તે મને બતાવો તો કદાચ તમે મને પણ ઇમાન મનાવી દેશો, તો તે વધસ્તબ તમે મને બતાવશો?”

ઉપદેશકના મુખ પરનો ઉમંગ ઝાંખો પડી ગયો. તે મનમાં દખી તો થયો, પણ ગભીરાઈથી તેણે ઉત્તર દીધો કે “મિત્રાન્, હું જે વાતને અતિ પવિત્ર ગણું છું તે વિષય તમે મારી સાથે આવી રીતે મસ્કરીમાં બોલો છો એ ઉપરથી તમારા વિષે માટે કેવો તો બ કડવો? ભલે, તમારા ધારનામાં તે વાત હલકી હોય તો બહેતર છે કે એ વાત વિષે સવાદજ ન કરીએ ”

અમીરઅલી તો શરમાઈ જ ગયો. એ તો જરા તીણો વાદવિવાદ કરવાની આશા રખતો હતો. તે ધારતો હતો કે વાદવિવાદમાં હું આ વિગેાધીને તદ્દન હરાવી નાખીશ, તથાપિ નરમાગથી પણ જરા સખત રીતે, અને વળી ખાસ કરીને જે બેઠેના માણસો નેને ચઢાવતા હતા તેઓની આગળ, ઉપદેશકે તેને ઠપકો દીધો તેથી તો પાંચો ફેરવાઈ ગયો. તે ઉભો થયો અને બોલ્યો કે, “ડીક ત્યારે, હું જાઉં છું, અને હવે ફરી કદિ અહીં આવીશજ નહિ ” પરંતુ બહાર તો મુશળધાર વરસાદ પડતો હતો, તેથી ઉપદેશકે જરા આગ્રહ કરીને કહ્યું કે, “વરસાદ રહે ત્યાં સુધી જરા બેસો ” અમીરઅલીને પણ પોતાના કપડાંનો વિચાર આવ્યો, અને તેથી તે પાછો બેઠો.

એમથી ઠાંઈએ વાત ફરી ઉપાડી નહિ, પરંતુ તેનું ધ્યાન એ ચાથ એના કેટલાક વર્તમાનપત્રો ઉપદેશકે તેની આગળ ચૂક્યા વરસાદ બધ થયો તેટલામા તો અમીરઅલીની ઉસ્કેરાએની લાગણી પણ જરા શાન પડી અને વિચાર કર્યો કે, જો અહી ફરી આવું તો ફાયદો થાય ખરો.

જતા જતા અમીરઅલીના મનમા આગ્યું કે, આ શખ્સને દીને કમનામમા પાઠો આણવો એ બહુ મુશ્કેલ કામ છે પણ કામ જેમ વધારે મુશ્કેલ તેમ માગે બધ્યો પણ વિરોધ મોટો છે કેની! મને અજન્મ નાગે છે કે, આ વધન ભ જે સરમાવાનું કાગ્યું છે તેમાં આ લોકો અભિમાન કરવાની નાદાની કમ કરના હશે!

અધ્યાય ૨.

દુર્વર્ગી વાનાનું દર્શન

અમીરઅલી પાધરો ઘેર ગયો નહિ, કારણ કે તેને એક કામમા રોકાવાનું હતું, તેથી ૫૨ પહોંચતા તો નાણું મોકડું થયું. જરૂરના ચોકમા પેટા કે તરત જાણે કાઢને શોધતો હોય તેમ તેણે આમતેમ નજર નાખી-પછી પરસાળમા બેઠેલી એક બાઈને તેણે પૂછ્યું, “મલિકા ક્યા છે?”

તેણીએ ઉત્તર આપ્યો, “વળી આટલી મોડી રાત્રે ને બીજે ક્યા હોય? તે કહેતી હતી કે, પિતાજીએ મને એક રમકડું આપ્યું આપનાનું વચન આપ્યું છે, તેથી તેની આખ ઉંચી ભાગે હોનાથી મેં ઘણું સમજાવ્યું છતાં તે ઉઘી નહિ. પણ આખરે તમારી રાહ જોઈ જોઈને ચાકી જવાથી તે રડતી રડતી ઉઘી ગઈ.”

અમીરઅલી બોલ્યા પિતા પરસાળના જે ભાગમા એક નાની બાળા ઉઘી હતી તે તરફ ધ્યાનમાનો ચાલ્યો. તે રડતી રડતી ઉઘી ગઈ હતી એ જાણવું સહેલું હતું, કેમકે તેણીની લાખી કાળી લમર હજીએ લીગ્ગ-એલી હતી અને તેના મોં પર હજીએ આનુના શેરડા જણાતા હતા.

આ જુવાન પિતાએ ઊભા રહીને પોતાની કીલી ગએથી પુત્રી તરફ પ્રેમથી જોયું, અને પોતાના ગજવામાથી એક નાનું સરખું રમકડું કાઢીને તેણીની પાસેના તકીઆ પર મેલ્યું, એ સાંઝે કે તે સવારમા ઉઠે કે તરત તેને જણાય કે તેના પિતાજી તેને નિસરી ગયા નહોતા.

વાળું કરી લીધા બાદ તે આરામ લેવા સુતો. આખો દિવસ જાણે વાત કરવાનો પ્રસંગ ન મળ્યો હોય તેમ ધીમા સાહેબે સ્ત્રીઓ વાત કરતી બેઠી હતી તે શિવાય બંધુ સાત હતું.

તે રાત્રે અમીરઅલીએ આખી મીચી ત્યારે તે જરૂર પશુ જાણ્યો નહોતો કે, હું જાગીશ તે પહેલાં એવું કંઈક થનાર છે કે જેથી તેની આખી જીંદગીનું બદલાવું થઈ જશે. તે જાગ્યો પડી રહ્યો ત્યાં લગી તે દહાડે

અનેલા બનાવો તેની નજર આગળ ખડા થયા તેને લાગ્યું કે, જાણે ફરી રસ્તાની કારે ભીડમાં ઉભો રહીને ઉપદેશકના આવેશી શબ્દો તે સાંભળતો હોય. પેના આકર્ષક શબ્દો ફરી ફરી તેને કાને પડતા હતા. “એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભ શિવાય હું બીજા કશામાં અભિમાન કરું” છેવટે, પોતે મસ્કરીમાં જે શબ્દો બોલ્યો હતો તેનું અંતરણ્ય તેને થઇ આવ્યું, અને ઠપકો આપતા ઉપદેશકનું ગભીરો મોં તેણે ફરી દીઠું. પછી બધું લોપ થઇ ગયું અને અમીરઅલી નિદ્રાનદા થઇ ગયો.

તે રાત્રે અને શુ થયું હતું? અને કંઈ અલૌકિક ઘટના આવ્યું હતું કે અને અર્ધી વાનાનું દર્શન થયું હતું? એવા સવાલ તેને પોતાની જીવન-ગીતા પાછલા વર્ષોમાં વખતોવખત મનમાં આવતા ત્યારે એને તેનું નિઃકરણ્ય કરવું વાળું મુશ્કેલ લાગતું. ગમે તેમ હોય, પણ એ રાત્રીએ તેણે જે જે સાનન્યુ ને જે જે દીઠું તે તેની જીવનગીતર તેને યાદ રહ્યું.

તેને એવું ઘટના આવ્યું કે, જાણે તેની બેટીએ રડી રડીને માગેની એક કીમતી બક્ષીસ ખરીદવાને બજાર જતા તે વેરથી નીકળ્યો હતો. પણ મજારને માગે જવાને બદલે તે ભટકતો ભટકતો બીજી દિશાએ અગાડા માગમાં જઇ ચડ્યો હતો. જાણે કોઈ અદ્યક્ષ હાથ તેને દોળે હોય તેમ તેણે હજુએ આગળ ચલ્યા કર્યું, પછી એકાએક તે અટકી ગયો અને આગળ જઇ શક્યોજ નહિ.

તેને એમ લાગ્યું કે જાણે તેની આસપાસ ઘેર અધકાર જાગ્યો ગયો હોય, ને તેથી તેની આગળ શું છે તે તેનાથી દેખી શકાતું નહોતું. પછી એક ઝાંખો પ્રકાશ તેની આગળ દેખાયો, ને તે ધીમે ધીમે વધતો ગયો. છેવટે તે પ્રકાશ એટલો બધો વધી ગયો કે તેમાં તેણે જે જોયું તેથી વણોજ આશ્ચર્ય પામ્યો, કારણ કે તેની સામેજ એક તેજસ્વી વધસ્ત ભ ઉભો કરેલો હતો. તે હતો તો સાધારણ લોકડાનોજ ને વળી તેમાં મોટા મોટા ખીલા ઠોકેલા હતા, તેમાં જોવા જેવું કંઈ પણ નહોતું. તેમ છતાં તેના પર પડતા પ્રકાશને કારણે તે વધસ્ત બની શોભા અદ્ભુત જણાતી હતી. આ પ્રકાશ કયાથી પડે છે તે જોવા અમીરઅલીએ નજર ફેરવી, તો વધસ્ત બની પામે ઉભેલા એક પુરૂષને તેણે દીઠો. તેને

જણાયું કે ત્યાં ઉભેના પુરૂષમાથી નીકળતા દેવી પ્રકાશને લીધે સર્વત્ર અજવાળું ફેલાઈ ગયું હતું, અને તેથી તે વધતલ પણ જોની રહ્યો હતો.

પરંતુ હવે તેની દૃષ્ટિ વધતલ પરથી ખસી જઈને સામે ઉભેલા પુરૂષ પરજ ઠરી ગઈ હતી. થોડા વખત પર પોતે સાંભળેલા ત્રણ શબ્દો એટલે, “અવાચ્ય,” “પ્રીતિ” “નિપાપી” તેને યાદ આવ્યા. તે નેજાથી પુરૂષમા વેશમાત્ર પાપ હોય એવું માનવું અશક્ય હતું. વળી તેના પર દૃષ્ટિ નાખતાને ચાર તેના ચહેરા પર સપૂર્ણ પ્રીતિની ગાંધળી.

એ પુરૂષે પોતાનો એક હાથ ઉઠાડી કહેવો હતો. તે જોઈને અનીગ અતી બહોળા નિઃશીત થયો, કેમકે તેમા જાણે એક મોટો ખીલો ઠોકાયો હોય તેવો તેમા એક ઉડો જખમ હતો. પછી તેણે વધતલ તરફ ત્રેચ્છુ તો તેમા પછી ખીલા ઠોક્યાની નિરાનીઓ દેખાતી હતી. ત્યાંજ તેને જણાયું કે, વધતલની પાસે ઉભેલો એ પુરૂષ એકનાગ તે વધતલ પર જડાયો હોવો જોઈએ.

તેજ વેળા ઉપદેશકના શબ્દો અપટ્ટ ગીતે તેને કાને પડ્યા. “એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધતલ સિવાય હું ખીજા કનામા અભિમાન કરું,” અને અમીરઅવી તે તેજની વધતલ તથા તેની નજીક ઉભેના પુરૂષને નિહાળતો હતો. ત્યાંજ તેને સમજ પડી કે ખરેખર આના વધતલમાં અભિમાન કરનાવું કાગળુ તો છેજ પોતાની સમજ ઉભેલા પુરૂષ તરફ ફરી તેણે દૃષ્ટિ કરી, જે તેની મુખમુદ્રા પર દેખાઈ આવતી પ્રીતિને લીધે અમીરઅવીનું કંઠણ હૃદય મીઠવ્યા નિના રહ્યું નહિ. તે ધ્રુજતો ધ્રુજતો બોલી ઉઠ્યો, “શુ તું અચિત વધતલ ભે જડાયો હતો?”

જરાબમા ક્રોધનો સાફ સંભાગયો નહિ, પરંતુ અમીરઅવીએ ફરી વધતલ તરફ દૃષ્ટિ કરી તો તેને મથાળે મોનેરી અલગે લખેલો એક લખ તેણે દીઠો. તે શબ્દો આ પ્રમાણે હતા.

“પોતાના મિત્રને સાફ જીવ આપવો તે કરતા મોટો પ્રેમ ક્રોધનો નથી.”

તે લેખ વાંચતાંની સાથે અમીરઅલીના ફિલ્મમાં એવી ૬૬ ઇંચ ૭૧ થઈ કે, વધતી ભ પર સ્વાર્પણ કરનાર આ ગૌરવી પુત્રપત્ની મિત્રમાનો હુ પણ એક થાઉં નો કેતુ સાફ! એવો વિચાર કરીને તે તે પુરુષને પગે પડીને તેનું ભજન કરવા જતો હતો તેવામાં તેણે એક ગભીર વાણી સાંભળી કે, “ઈસુ ખ્રીસ્તનો મિત્ર થવાથી તને કેટલું બધું વેઠવું પડશે તેનો વિચાર તે કીવો છે?” તે વાણી સાંભળતાજ તે કંઈક પાછો હટ્યો. પળવારમાં પેનો પ્રકાશ ઝાંખો થઈ ગયો, અને પધસ્ત ભ તથા તેની પાસે ઉભયો પુરુષ બંને અવ્યોપ થઈ ગયા.

અમીરઅલી સવારે જાગ્યો ત્યાં તેના મનમાં અભયબળી તથા ગભરાટનો પાગ નહોતો. મને ગત્રે શું થયું હતું? હું ક્યાં ગયો હતો? મને કેાણું મળ્યું હતું? એવા એવા પ્રશ્નો તેના મનમાં આવવા લાગ્યા. ગફતે ગફતે તેને સવળું થા આવ્યું. એ સ્વર્ગી દર્શન તેની દૃષ્ટિ આગળથી અવ્યોપ થઈ ગયું હતું ખરું, પરંતુ તે તેના હૃદયમાં એટું ચોટી ગયું હતું કે તે કદી ન વિસરાય. આ દર્શનથી અમીરઅલીના જીવનમાં, મોટું મદલાણું થઈ ગયું. તેના જીવનચરિત્રના બે ભાગ પડી ગયા હતા, એટલે દર્શન અગાઉનો ભાગ અને દર્શન પછીનો ભાગ.

અધ્યાય ૩.

મલિકા

એ સ્મરણી રાત્રિની પછીના આખો દિવસ અમીરઅનીએ વિશેષ બોલ્યાચાલ્યા વિના ગાળ્યો, કેમકે તેણે તે રાત્રે સ્વપ્નમાં જે દીકું હતું તેનાજ વિચાર તેને થયા કરતા હતા. તે એકવો બેઠા હતા તેવામાં કાંઈના પગલાંનો અવાજ સભળાયો, અને એક બાળાએ માહે પ્રવેશ કર્યો. આગલી રાત્રે પરશાળમાં જે માળા ઉઘી ગયેલી હતી, તે જેના ઓમીકા આગળ તેણે રમકડું મુક્યું હતું તેજ તે બાળા હતી.

પોતાના પિતાના વિચારોમાં તેના આરવાથી ભગ પડે તેથી તેણે તેની કંઈ ક્ષમા માગી નહિ. ગમે ત્યારે જાઉં તો પિતાજી મને ના નહિ કહેશે એવું તે સમજતી હતી માટે ક્ષમા માગવાની જરૂર પશુ નહોતી. અમીરઅલીના ખભા પર પોતાનું માથું ટેકીને મલિકા મોતી, “પિતાજી, માટે તમને કંઈ કહેવું છે એક કામ કરવાનું મને બહુ મન છે, અને તમે મને તે કરવાની રજા આપો માટે તમને મિનતી કરવા હું આરી છું.”

અમીરઅલીએ જના વાર પોતાના વિચારોને કાઢે મેલ્યા અને તે પોતાની બેઠી પી વાત પર લક્ષ આપવા લાગ્યો. તે બોલ્યો, “હા, બેટા, તું કયું કામ કરના માગે છે તે મને કહે, પછી આપણે તે વિષે જોઈશું.”

મલિકા બોલી, “કાકાને વગ હું ગમી હતી ત્યારે ત્યાં મને કાંઈએ કહ્યું કે, ત્યાં પાસેજ એક કન્યાદાળા છે, અને, પિતાજી નિશાળે જવાનું મને બહુ ગમે છે. તમે બહાર ગયા હો ત્યારે હું તો તેજ વિચાર કર્યા કરું છું અને રાત્રે પશુ મને તેનાજ સ્વપ્ન આવે છે. ખાસ પિતાજી, મહેરબાની કરીને મને નિશાળે જવા દો. જો જવા દેશો તો મને લખતા-વાચતા જલદી આવડશે હું પશુ મારા ભાઈ અલીબુમનના જેવી હોશિયાર થઈ જઈશ. પિતાજી, તમારી એકનીએક બેટી હોશિયાર થાય એ તમને ગમે છે કે નહિ?”

અમીરઅલી જરા વિચારમાં પડ્યો. પોતાની નાની દીકરીને ખુશી રાખવા તે હમેશ યત્ન કરતો, પણ આ તો ગભીર વાત હતી અને એમાં તેણે એકલા પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાનું નહોતું, પણ તેના સગાં તથા તેના મિત્રોની પણ મરજી છે કે નહિ તેના પણ વિચાર કરવાના હતા. ફરી મલિકા બોલી ઉઠી, “પિતાજી, બોલો, તમારો જો વિચાર છે તે મારે જાણવું છે, ના તો કહેનાજ નહિ, હાજ કહેજો”

અમીરઅલી હસીને બોલ્યો, “પણ મારાથી હા કહેવાય નહિ, અને માટે ના પણ કહેવું ન જોઈએ, તો પછી મારે મુગાજ રહેવું જોઈએને?”

મલિકા બોલી, “ના, ના, પિતાજી, તમે ચાહો તો, બેશક, મને હા કહી શકો, માટે હાજ કહો”

અમીરઅલીએ ડોક પુણાવ્યું. પોતે ઉત્તર આપવા અશક્ત હતો. વળી બીજાઓના વિચાર કેવા છે તે જાણવું જોઈએ, અને પોતાના વરડા-વરડાઓનો વિચાર એવો નહ તો એ મનુ તે પોતાની બેટીને સમજાવી શક્યો નહિ. તેના સગાંમાંની કંઈ છોકરી નિશાળે ગઈ હોય એવું તો બન્યુંજ નહોતું. તો પછી અમીરઅલી પોતે રાજી હોય અને મલિકા પણ જવા લાગી આપુર હોય તો પણ એ કેમ બની શકે?

આવા વિચાર તેના મનમાં યોજાતા હતા એટલામાં મલિકા અધીરી થઈ ગઈ, ચીઠાઈ ગઈ અને બોલી ઉઠી, “પિતાજી, તમારે મને જવાબ આપવો જોઈએ, કંઈક તો બોલો”

બાપ બોલ્યો “બેટા, મારાથી હા કહેવાય નહિ, અને જો ના કહું તો તું નારાજ થશે. પણ હું તને વચન આપું છું કે, હું તારા દાદાને તે વિષે પુછી જોઈશ, જોઈએ તે શું કહે છે”

મલિકા ઉત્તર થઈ ગઈ, ને તે કંઈ બબડવા લાગી કેમકે પોતાની ખુશીમાં આવે તે કરવાની અને પોતાને જો જોઈએ તે લેવાની તેને ટેવ પડી હતી. તે કંઈ બોલ્યા વિના ત્યાંથી જતી રહી અને મિત્રાજ કંડો થયો. ત્યાં સુધી પાછી આવીજ નહિ.

બીજે કોઈ પ્રસંગ હોત તો અમીરઅનીને ખોટું લાગત, પણ આ પ્રસંગે મલિકા નારાજ થઈને જતી રહી તેથી તેને ખોટું લાગ્યું નહિ. કારણ કે, પેલા બનાવ વિષે મનન કરવા માટે તે એકાતમા રહેવા ચહાતો હતો.

આ જે દર્શન મને થયું છે તે ઉપરથી મારે શું સમજવું અને શું કરવું તેનો નિશ્ચય તેને કરવાનો હતો. તેના મનમાં આવ્યા પ્રશ્નો થતા હતા કે, હમેશને માટે આ વાત મારે વિસરી જવી કે તેને પૂરી સમજવાની કાશિશ કરવી ? વળી આ દર્શન ક્યાંથી આવ્યું હતું ? જો અવાહ તરફથી આવ્યું હોત તો, તે પર મનન ન કરવું એની તો તેની ઝાતી ચાલતીજ નહોતી, અને જો ખુફા તરફથી ન હોય તો પછી બીજે ક્યાંથી હોય ? આવું ગૌરવી અને સ્વર્ગીય દન ન અપકારના અધિકારી તરફથી આવ્યું હોય કે પાતાના હૃદયે તે કટપી કાઢ્યું હોય એવું તે બનતું અશક્ય હતું.

એકાએક પેલા ઉપદેશક તેને સાબરી આવ્યો. આ દર્શનનો કંઈક પણ સમ્બંધ ઉપદેશક સાથે હતો એ તો નિઃસંદેહ હતું, કેમકે જો તેણે ઉપદેશકને વધત્તલ વિષે લાપજ કરતો સાબળ્યો ન હોત, અથવા જ શબ્દો તેણે વણીવાર સાબળ્યા ને સાબળ્યા ન હોત તો આવું દર્શન તેને થાત નહિ.

પરંતુ, જો તે હવે ઉપદેશક પાસે જાય તો તેની પામે જઈને કહે શું ? એ તો નક્કીજ હતું કે, તેણે જે જે જોયું હતું તે સર્વજી તેણે ઉપદેશકને કહેવું જોઈએ, અને તે તો એ બધું સાબળીને તરતજ એમજ કહેશે કે, “તમે વહેલા ઇસાઈ મની જાઓ.” પછી એ કાફરને સાચા દીનમાં પાઠો આણવાનો જે નિશ્ચય તેણે આગથી રાત્રે કર્યો હતો તે તેને યાદ આવ્યો, અને એ કામ તે વેળા તેને જેટલું મુશ્કેલ લાગતું હતું તે કરતાં વિશેષ મુશ્કેલ હવે લાગવા માંડ્યું. વધત્તલ નજીક ઉભેલા ગારી પુરપના સૈન્યમાં જોડાએલાને પાછા ફેરવવો એ કેમ બની શકે ? એના બદલામાં આપવાનું એની પાસે એથી મોટું પ્રતિદાન શું હતું ?

તેને યાદ આવ્યું કે વાચનગૃહના પાટિયા પર લખ્યા મુજબ તે પાંચ વાગ્યેજ ઉઘડતું હતું, તેથી અગાઉ ત્યાં જવું એ તો નકામું દિવસ કેમ

કરીને જાય ! મલિકા પામે હોત તો તેને જરા ઠીક લાગત, પણ તે તો રીસાઇને ચાલી ગઇ હતી અને કદાચ આખો દિવસ પાછી આવેજ નહિ મલિકા વિશે પિયાર કરતો હતો એવામાં તેની માગણી પણ તેને યાદ આવી તેણે તેને કહ્યું હતું કે, “હું તારા દાદાને પૂછી જોઈશ” તેણે પિયાર કીધો કે, “ચાલ, હમણાજ જઈ કે વખત તો જાય”

મલિકાનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો ત્યાં તે પોતાના બાપ સાથે વાત કરવા તે એરડામાં આવી પણ તે તો ત્યાં નહોતો રાત પડી ત્યાંજ તે આવ્યો તેથી મલિકાના મનમાં આવ્યું કે, પિતાજીએ મને નાગજ કરી અને મારી કરી ફિક્ક કરતા નથી, તેથી તે આવ્યો ત્યાં તે કંઈ પ્યારી નહિ તેનો દિવસ કેમ ગયો હતો એ જો જાણતી હોત તો ખચિત તેનો મિત્રજ શાત થઈ ગયો હોત ને પણ કંઈ બોલી નહિ અને અમીરઅલીને પણ કાંઈ સાથે વાતચિત કરવાનું મન નહોતું, તેથી તે પણ કંઈ બોલ્યો નહિ તારા દાદા તારી વિનતી પ્રમથ્ણે તને કરવા દેના ગાજ છે એવું જો તે કહી શકત તો તેનું મન કંઈક શાત થાત પણ તે ડોસાનો અભિપ્રાય તો તદ્દનજ વિરુદ્ધ હતો, કાગળ કે તેણે એવું કહ્યું હતું કે, આપણા ખાનદાન કુટુંબમાં એવું કદી બન્યું નથી અને મનનું પણ ન જોઇએ

અધ્યાય ૪.

ઉપદેશક

અમીરઅની વાચનગૃહ આગળ આની પહોચ્યો ત્યારે તેણે તે ઉત્તરોડી દીકુ ખર, પણ માહે કોઈ નહોતું તે ખુસ્તી પર બેઠા અને મેજ પર મુકેલા વર્તમાનપત્રો તથા પુસ્તકો જોવા લાગ્યો. તેમાંનું એક પુસ્તક “ઈસ્તી એર મહમદી દીનકા મુકાબલ” એ નામનું હતું. તે દી વાગમા અમીરઅની તે વાચનામાં બીન થઇ ગયો. એરડામાં જાનના આવવાનો અવાજ સાંભળીને તે ચોકી ઉઠ્યો, અને જો પુસ્તક તે વાંચતો હતો તેને એક ચિત્રવળા ચોપાનિયા નીચે મેરવી દીકુ, ને જાણે એ ચોપાનિયામાં તેનું લલ ચોટી ગયું હોય એવું ડાળ તેણે કયું. માગ પોતાના વર્મ ઉપરાંત બીજા કોઈ ધર્મ નિષે જ્ઞાન મેળવવાનો અને જોખ છે એવો નક કોઈને આવે એવું તે ચલાવે નહોતો. તે પોતે પણ મન વાળતો હતો કે બીજા કોઈ ધર્મ નિષે જાણનામાં અને કરી મળ પડતી નથી આ નવો આનનાર બીજા કોઈજ નહિ પણ આગલી સાજે ભાષણ કરનાર ઉપદેશકજ હતો. અમીરઅનીને ફરી આવેલાં જોડને તે રંગ થયો. તે અભ્યતાથી તેનો આનકાર કરીને બોલ્યો, “તમે આગ્યા ત્યારે હું હાજર નહોતો માટે મને માફ કરજો.”

પરંતુ અમીરઅની કંઈ વિરોધ ભાવથી બોલ્યો નહિ, કેમકે તેણે જો દર્શન દીકુ હતું તે તેના મનમાં રચ્યા કરતું હતું. તે કોઈને કહી અમળાનું એમ તેના મનમાં થયા કરતું હતું, પણ ઉપદેશકથી તો તે છુપું રાખવા ચાહતો હતો. ડીક થયું કે એટલામાં બીજા કેટલાક જણ તે એરડામાં આવ્યા અને ઉપદેશક તેઓની સાથે વાતમાં પડ્યો.

એક જુવાન અમીરઅનીની પાસે આવીને બેઠા અને જાણે તેની સાથે તે કંઈ વાતચિત કરવા માગતો હોય તેમ દેખાડ્યું. અમીરઅનીએ તેને પુછ્યું, “તમે રોજ અહીં આવો છો?”

તે જીવાને જરા ઘેરનાપથી ઉતર આવ્યો, “બીજુ કંઈ કામ ન હોય ત્યારે અહીં આવીને જરા વખત કાઢીએ છીએ.”

અમીરઅલીએ બીજો પ્રશ્ન પુછ્યો. “ગંધ કાઢે સારું રમતાની કોરે હિભા રહીને જે શખ્સ લાપણ કરતો હતો તેનું નામ તમને માલમ છે?”

“કયો શખ્સ? જે અહીં ગહે છે, અને જેને હવાલે આ બોરડો છે તે શખ્સ વિષે તમે પૂછો છો?”

‘હા, મને લાગે છે કે, એજ માણસ એ ક્યાં રહે છે તે મેં તેા એને પૂછ્યું નથી, ને, ખરૂં પૂછી તેા, મેં તેા ગંધ કાઢેજ એને જોયો, પણ એનું નામ જાણવાનું જરા મને મન થયું તેથી હું તેા તમને પુછું છું.”

પહેલો પ્રશ્ન ગળી જઈને તે બોલ્યો, “તેનું નામ શું છે તે હું તમને કહું એનું નામ સયદ અલીહુસેન છે.” અમીરઅલી એ નામ સાંભળીને ચમક્યો. તે બોલ્યો, “ત્યારે તેા મેં સાંભળી હતી તે વાત ખરી હોતી જોઈએ કે એ ઇસલામી દીનનો માનનાર હતો. પણ હવે તે તજી દઈને ઇસાઈ થઈ ગયો છે. જો એમ હોય તેા મધા ધર્મચુસ્ત ઈસ્લામી મિઠાઈગે તેનાથી અનમ ક્રમ ગહેતા નથી.”

પેના શખ્સે ખબા ચટાનીને કહ્યું, “આપણે તેા જરા વાચવા માટે અને જરા વાર્તાનિનાદ માટે અહીં આવીએ છીએ. એ શખ્સ શું માને છે ને શું નથી માનતો તેની આપણને શી ફિકર?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “આપણે શું માનીએ છીએ અને શું નથી માનતા તે વિષે એ ઘણી ફિકર રાખતો જણાય છે, અને હવે હું પણ એક કામ હાથમાં લેવા ચાહું છું, એટલે આપણા સાથા દીનમાં એને પાછો આણવો. જ્યારે ઇસાઈઓ પોતાના ધર્મ વિષે એટલા બધા ઉત્સાહી છે ત્યારે આપણે ઇસ્લામ વિષે ઉત્સાહી કેમ ન થઈએ?”

આ પ્રમાણે વાત ચાલતી હતી તેવામાં બીજા કેટલાક જણ મહિ અબ્બાસ તેથી સવાદ મધ પડ્યો. પોતાની આગળ પડેલું પુસ્તક નાંચવામાં અમીરઅલી લીન થઈ ગયો હોય એવું દેખાતું હતું, પરંતુ ખરૂં જોતાં તેના વિચારો જીદાજ વિષય પર હતા. તેને વિચાર કરવાની તક

મળી કે તરત રાત્રે થએલું દર્શન તેની આગળ પાછું ખડું થયું અને તે તેને તદ્દન સત્ય લાગતું હતું.

જેને મળવાનું અને જેની સાથે વાત કરવાનું અમીરઅલીનું મન હતું તે તો આ ઉપદેશકજી હતા, છતાં તેને લાગ્યું કે જો એ લાગ મળે તો જે વાત મારા મનમાં ધર કરી રહી છે તે વિષે તેની આગળ મારાથી બોલાશે નહિ.

એકાએક તેના વિચારો બધા થયા અને આસપાસ નજર નાખી તો જણાયું કે, પોતે અને ઉપદેશક જોજી જણ્યું એમડામાં હતા. તે ઉપદેશકની સાથે વાત કરવા ચાહતો હતો, પણ જરા ખચાતને તે જવા માટે બેસા થઈ ગયો. ઉપદેશક તેની બણી ફર્યો અને કહ્યું, “ મારે પણ અત્યારે બહાર જવાનું છે. આપણું બંનેને જો એકજ રસ્તે જવાનું હોય અને તમને ગમે તો આપણે સાથે જઈએ.”

અમીરઅલી જરા અચ્ચકાયો. તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે, જો મારા મિત્રો અને આ ઇસાઈની સાથે ચાલતો જોશે તો તેઓ મારા વિષે કેવા વિચાર કરશે ? અજાણ થતાં જેવું તો એ હતું કે, કોઈ દિવસ નહિ ને આજેજ એને ઇસાઈ સાથે ચાલવામાં નરમ લાગતી હતી.

પોતાની સાથે આવવાને તે નારાજ છે એવું બણીને ઉપદેશકે તેને પૂછ્યું, “ તમે એકલા જવા ચાહો છો ?” એટલામાં આ ઇસાઈને સાચા દીનમાં પાછો આણવાના કસમ તેણે ખાધા હતા તે અમીરઅલીને સાબરી આવ્યા. તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે, જો કોઈ મને કંઈ પૂછશે તો તેને એવો જવાબ આપી દર્દશ કે તેથી દીને ઇસ્તામ પ્રત્યેના મારા પૂજ્ય-ભાવની ખાતરી તેને થઈ જશે. ગભરવાનું કંઈ કારણ નથી એવો વિચાર કરીને તે આવેશથી બોલ્યો, “ હા ચાલો, કહેવત છે કે, એક કરતાં બે બહા.”

વાતચિત ઉપાડવી એ સહેલ નહોતું, કારણ કે બંનેના મનમાં જે વિષય રમી રહ્યો હતો તે એવો હતો કે એ વિષે બોલવું જરા મુશ્કેલ હતું. થોડી વાર તો આમતેમની વાત કાઢી, પછી ચુપ થઈ ગયા બાદ ઉપદેશકે અમીરઅલી વાત ઉપાડી કે, “ મિરાદર, આપણે છેલ્લા મળ્યા

હતા ત્યારે આપણે આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભની વાત કરતા હતા. એ વાત મને તો અતિ મૂલ્યવાન લાગે છે પણ તમે તે વિષે જરા હલકી રીતે બોલ્યા હતા તેથી માટે તમને ચુપ રહેવા કહેવું પડ્યું હતું. મેં એવી રીતે તમને ચુપ રહેવાનું કહ્યું તેથી તમને ખોટું લાગ્યું હોય તો માફ કરજો, ને જો તમારે કંઈ કહેવું હોય તો કહો. હું ખુશીથી સાંભળીશ.”

અમીરઅલી ગલગયો. તેના મનમાં આનંદ કે મારી તો મારે માગી નેહએ, કેમકે મેં એને ખોટું લગાડ્યું હતું તરતજ જો દર્શનથી તેના મન ઉપર ઊંડી અસર થઈ હતી તેની સંધળી વિચાર ઉપદેશકને કહી દેવાની તીવ્ર ઇચ્છા તેને થઈ આવી. પણ વળી વિચાર આવ્યો કે જો હું એમ કરીશ તો તો હું એના હાથમાં જાણીનેમને જઈ પડીશ, અને એને પાછો મુસલમાન બનાવવાની આશા રાખવી ફેાકટ થશે, માટે તે ચેપનાદથી બોલ્યો, “મારા બોલવાથી તમને ખોટું લાગ્યું હોય તો તમે પણ મને માફ કરજો. પણ હું તો સાચા દીનનો અનુયાયી હોવાથી મને એ સાત સાથે કંઈ નિસ્મત નથી, માટે મેં તો એ વિષે કંઈ વિચારજ કર્યા નહોતા.”

ઉપદેશક જરા વાર કંઈ બોલ્યા નહિ, પણ પછી ગભીર સાદે તે બોલ્યો, “મિરાદર, તમારા બોલવાથી મારા મનમાં બે સવાલ ઉભા થાય છે. પહેલો સવાલ એ છે કે, સાચો દીન કયો? અને બીજો એ કે, આજે આ દુનિયામાં એવું એક પણ માણસ હશે કે જેને ખ્રીસ્તના વધસ્ત ભાજે કે જે નિસ્મત ન હોય? દશ વર્ષ પર જો તમે મને પૂછત તો હું તમને મક્કમપણે કહેત કે, ઇસ્લામ એજ પાક દીન છે, પણ આજે બશમાત શક વગર હું તમને કહું છું કે જે દીનનો પાયો ખ્રીસ્તનો વધસ્ત ભ છે તેજ સાચો દીન છે.”

અમીરઅલીએ કહ્યું “તમારો મત એમ જરા જરા વારમાં બદલાય છે તે ઉપરથી એવું સાબીત થાય છે કે તમારા મન પર કંઈ નજન મેલી શકાય નહિ. મને સલાહ પુછવાની જરૂર હોય તો હું તો તમાગ કરતાં કાંઈ વધારે દૃઢ મનવાળા માણસનેજ પુછું.”

ઉપદેશક બોલ્યો, “ખિરાદર, પૃથ્વી ચપટી છે એવું સૌ કોઈ માનતું આવ્યું હતું તે વેળા જેણે પૃથ્વી ગોળ છે એવું પ્રગટ કર્યું તેને કેદ કરવામાં આવ્યો હતો એ તમે કદી સાંભળ્યું નથી? આપણી જે પ્રથમ માન્યતા હોય તે બધીજ વખતે ખરી હોતી જોઈએ એવું કંઈજ નથી જો આપણે નવું નવું જ્ઞાન મેળવતા ન રહીએ તો આપણે શી રીતે પ્રગતિ કરી શકીએ? હાલ જેવી તમારી માન્યતા છે તેની મારી પણ એકનાર હતી, કેમકે તમે હાલ જેટલું જાણો છો તેટલુંજ હું પણ તે વેળા જાણતો હતો. પણ હવે મને વતું જ્ઞાન મળ્યું છે તેથી મને મારી માન્યતા ફેરવવાની જરૂર પડી છે. ખિરાદર, મારી સલાહ એવી નથી કે, તમ તમારા દીનને તજ દો, પણ હું એમ કહું છું કે જ્ઞાન શોધો, જેને હું પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત કહું છું તેને ઓળખવાની કોશિષ કરો. તે કોણ હશે, કેવો હતો, તેણે શું શું કર્યું, અને હાલ તે કેવો છે એ સંબંધ જાણવાની કારિદા કરો. તમે કોઈ બીજા દીન વિષે તનાસ કરી નથી, ને તે વિન કંઈ જાણતા નથી, તો તમે શી રીતે કહી શકો ને શી રીતે સામીન કરી શકો કે હમ્દામ એજ સાચો દીન છે?”

અમીરઅલીએ મૂગા મૂગા સાંભળ્યા કયું, કેમકે ઉપદેશક જાણ પર પાતે વિશ્વાસ કરતો હતો તેના વિષે તેને ઓળખતાં સાંભળતો હતો ત્યારે એકાએક સ્વપ્નમાં દીઠેવી ગૌરવી વ્યક્તિ તેને યાદ આવી, અને તના મનમાં વિચાર થયો કે, જેમ મેં ઇસુને દીઠો તેમ એણે તેને કદાચ દીન હશે?

તે બોલ્યો નહિ તેથી ઉપદેશકે તેને પૂછ્યું, “ખિરાદર, જે જુદાતાં એમાં આપણા પ્રભુ ઇસુનું જીવનચરિત્ર લખેલું છે તે તમે કદી વાંચી છે? મારી ખાતરી છે કે તે તમે વાંચી હશે.”

“તમે કેમ એવો સવાલ કર્યો?” અમીરઅલીએ પૂછ્યું.

ઉપદેશકે ઉત્તર દીધો, “કારણ કે તુરાને શરીફમાં એવું ફરમાન છે, ને તમે એવા ધર્મચુસ્ત ઇસ્લામી છો તેથી તમારી પાક કિતાબમાં જે લખેલું છે તે પ્રમાણે તમારે કરવું જોઈએ. વળી જ્ઞાનપ્રકાશ અને ફળવણીના આ જમાનામાં દુનિયામાંની એ સૌથી પ્રખ્યાત કિતાબ

વાચી ન હોય એવા તો થોડાજ હશે એ તો ખીજી કાંઈ ક્રિતામ કરતા સેથી વધારે લાખામા અને આખી દુનિયામા તે વચાય છે ”

અમીરઅલીએ મનમાં વિચાર કર્યો કે, હા, ખરેખર, સુવાતાંની એક નકલ હું ખરીદ કરીશ અને પોતે વાચીશ, પણ એમ ન કહેતા તે એવું બોલ્યો કે, “જો મુનાતાં વાચી એ મુસલમાનોને માટે જરૂરનું હોય તો અમારી પાક ક્રિતામ વાચી એ ઇસાઇઓને માટે તો વધારે જરૂરનું હોય જોઈએ કેમકે આપણે સા જાણીએ છીએ કે ઇશ્વરપ્રેરિત જ છે ના તથા અધિકારી લેખ પ્રગટ થયો તે અમારૂં કુરાને શરીફ છે, અને તેથી મુનાતાં ગદ થાય છે ”

ઉદ્દેશક બોલ્યો, “મિરાદર, તમે કાળજીપૂર્વક મુનાતાં વાચી છે એમ જ્યારે તમે કહી રાકશો ત્યારે એ ક્રિતાઓનો મુકામલો કરવાનું બની રાકશે પણ જ્યાં મુની તમે એકજ ક્રિતામ વાચી છે ત્યાં સુધી એ મનનું અશક્ય છે ”

આટલી વાતચિત થઈ રહી એટલામા મન્નેના રસ્તા જુલ પડ્યા તેથી તેઓ છુટા પડ્યા, એક જણ પ્રાર્થના કરતો હતો કે, “હે દેવ આ લાઇને પ્રોગતના વધતલ પામે હું આણી શકું માટે મને સલાય કર ” ખીજે જણ વિચાર કરતો હતો કે ઉપદેશક અથવા તેના કાંઈ મિત્ર કે સગાના જાણના વિના મુનાતાંની એક નકલ મેળવી શકું તો મનુ સાર

અધ્યાય ૫.

નાઝીરહુસૈન

અમીરઅલીને નાઝીર હુસૈન નામના એક વડો ભાઈ હતો. તે તેનાથી ધણી વાતે જુદો હતો, કેમકે તેમના એક પૈસાદાર કાકાને કંઈ સત્તા ન હોવાથી તેણે તેને દત્તક કરી લીધો હતો.

તે પોતાના આ ભત્રીજાને બધી જાતની સગવડ કરી આપવા માગતો હતો, અને તેને સારી કૃત્રવણી અપાવ્યા પછી વિલાપત માક યો હતો. હવે તે બ્રીસ્ટરની ડિગ્રી મેળવીને પાછો આવેલો હતો, અને તેના કબીલાની નજરમાં તે મોટો માણસ ગણાતો હતો. તેના કાકાની પસંદગી મુજબ ફેલમીદા બેગમ નામની એક બાઈ જોડે તેના લગ્ન થયા હતા. તે પછી આવા ખાનિદને માટે કોઈ પ્રકારે અપાત્ર નહોતી, કેમકે તેણીએ શાળામાં કૃત્રવણી લીધી હતી, અને અંગ્રેજીનું એ થોડુંક જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. વળી અંગ્રેજોના અજ્ઞાસ તેણીએ ત્યારથી ચાલુ રાખ્યો હતો.

ફેલમીદા બેગમ પોતાના વરને માટે મગફર હતી. તે પોતાનું જ સાફસુક રાખતી. હિંદુસ્તાનના વજાખરા વરોમાં જેમ ખાટતા ગિનાય કંઈ બીજા સરસામાન જેવામાં આવતો નથી તેમ આ વર સિધ નહોતું, કેમકે તેણે સારી જાતના સરસામાનથી પોતાનું ઘર શણગારેલું હતું.

અમીરઅલી પોતાના આ વિરોધ કૃત્રનાએ ન સગાઓ સાથે નહીં પરિચય રાખતો. પછી જ્યારે તેણે જોયું કે મલિકાને નિશાળે જવાની રજા ન મળવાને લીધે હજી પછી તે હઠ કરતી હતી, ત્યારે એકાએક તેના મનમાં આવ્યું કે જમીને ફેલમીદા બેગમ જોડે એ વિષે વાત કરી જોઈ તે બાબત સંબંધી એ મારી બેટીની લાગણી સમજી રાકે છે, અને માગ પિતાજીના કરતા એ સારી સલાહ આપી શકશે, કારણ કે પિતાજી તેના જીવન વગસ થયા જે ચાલતું આવ્યું છે તેનાજ ખ્યાલ કર્યા કરે છે, અને પ્રગતિ કે નુકસારની કંઈજ દરકાર કરતા નથી.

એક દિવસ તેને પાતાના ભાઇને વેર જવાનો પ્રસંગ પડ્યો. તે ગયો તો માલુમ પડ્યું કે, દુગ્ધા શહેરમાં કોઇ કેસમાં હાજર રહેવાનું હોવાથી નાઝીર હુસેન તો થોડા દિવસ થયા બહારગામ ગયો હતો, પરંતુ ઝહીદા મેગમ પેર હોવાથી તેની જોડે મુલાકાત થઇ વરના સો માથુસોની ખમરઅતર પુઝા પડી અને ઘોરડામાં રમતા પાતાના બે નાના ભત્રીજાને માલાબા ૫ડી જે વાતને સાંઝે તે આગ્યો હતો તે વાત તેણે ઝહીદા મેગમ આગળ કાઢી

તે ધારતો હતો તેમજ થયું તેની બાબી મલિકાના ત્રિચારને મળતી થઇ અને બોલી, “જે એ મિચારી છોડી ઠોકરો જનમવાને બાગશાળી થઇ હોત તો નેરી મરજી માફક તેને શીખના દેવામાં આવત, અને વળી જે તે શીખવાની ઇચ્છા દેખાડત તો તેને માટે ઇપકાને મદદે તેના નખાણુ પથ્રુ થાત પરંતુ હવે તે છોકરો નથી પથ્રુ છોડી છે તેથી તેણીને ગંધી આપનાર પાતાના ધરની દાસીના જેવી અભણ ને અજાન રહેતું જોઇએ મારી તો પાતરી છે કે, મારા બે બેટાના જેવીજ ચાલાકીથી તે ત્રીગા શકે એવી છે, તો શા માટે તેણીને શીખવા દેવી ન જોઇએ? કુગાને શરીરમાંથી મને એવું કાઢ કરમાન મતાવો કે જેમાં એમ જણાવ્યું હોય કે, છોડીઓએ વાચતાલખના શીખવું એ ગુન્હો છે મેં તો કદિ એવું વાચ્યું નથી ”

અમીરઅલી વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો, “વર આગળ તેને શિખવવાને બહોમત્ત તો થઇ શકે એમ છે, પણ તેને એ વાત પસંદ નથી તેને તો નિશાળેજ જઇને શીખવું છે ”

ઝહીદાએ પૂછ્યું “વાર, તો તેને નિશાળે શું કરવા નહિ જવા દઇએ? હું પણ નિશાળે જતી હતી, અને તમે જાણો છો કે, માંડે કુળ કદા તમારાથી હલકું નથી હું તો એવી સલાહ આપું છું કે, એ બિચારી છોડીને ઘરમાં જોધી ના રાખો તો ડીક આપ્પો દહાડો મોટા બેર સાથે વરમાં ને વરમાં શા માટે પુરી રાખવી જોઇએ?”

અમીરઅલી જરા વાર રહીને બોલ્યો, “પથ્રુ છોડીઓને નિશાળે મોકલવાની રીત અત્યાર સુધી મારા કુટુંબમાં તો નથી ”

કેહમીદાએ કહ્યું, “અગાઉ તો એ રીત કાઢીએ ઇસ્લામી કુટુંબમાં નહોતી, પણ મારા પિતાજીએ અમારા કુટુંબમાં એ રીત શરૂ કરવાની પહેલ કરી, અને હું આશા રાખું છું કે તમે પણ તમારા કુટુંબમાં એમ કરવાની હિમ્મત કરશો. તો હું કહું છું કે, મનિકાને મારે ત્યાં રહેવા દો. તેની માએ નથી અને વળી મને એ ધણી વહાલી છે. જો એમ કરો તો એની મરજી બી એ મુંડી અવ્યાસ કરવાની હશે તો તેને એમ કરવા દઇશ, કેમ, તમારો જો નિચાર છે?”

અમીરઅલી બોલી ઉઠ્યો. “ના, ના એમ તો કદી મને નહિ મલિકા તો મારી આખની કીકી છે. તમે માડ સર્જન લઇ લો, પણ મારી બેટી તો મારી પામે રહેના દો.”

કેહમીદા બેગમ મોલી. “મને માફ કરો, હું ને સમજતી નહોતી અત્યાર સુધી આપણા પૂર્વજો છોડીએને દરકાર કરતા નહોતા, અને તમારા પૌતાના બોનવા પ્રમાણે તો વશવગ પરાની રીતમાં -રંગ થયો નહિ જોઈએ ત્યારે જ છોડીની પડીઆઇમાંની કે.જી નિશાળે મળ નથી તેથી તેણે પણ નિશાળે જવું ન જોઇએ એવી એક મિચારી નાની છોડી તમારી આખની કીકી હોય એવો ખ્યાલ મુકેમ કરી નહુ? જો તે તમારી આખની કીકી હોય તો તમે તેને રાજી રાખવા કેમ કોશિશ કરતા નથી? મને લાગે છે કે તમે તેના પ્રત્યે આવી નિર્દયતાથી વર્તો છો તેથી હમણા પણ તે રડતી હશે.”

અમીરઅલી ખીજવાઈને બોલ્યો, “હું તો તેના પર ધણોજ પ્રેમ રાખું છું. મનિકાને મનમાં આવે તેમ વર્તવા દઉં નહિ, અને જે કંઈ માગે તે તેને ખુશીથી આપું છું.”

કેહમીદા બોલી. “હું પણ એમ માનું છું કે મનિકા ધણી સુખી હોવી જોઇએ. મિચારી છોડી નિશાળે જવા ચાહ છે પણ તમે તેને જવા દેતા નથી, વળી તમે તેને ઓરડામાં આવો દહાડો પુરી રાખો છો તેથી તેને બહુ સુખ મળતું હશે.”

આ સાંભળીને અમીરઅલી સહેજ નારાજ થઇને બેઠ જવાને તયાર થયો. તેનો મિજાજ હાથમાં રહેતો નહોતો. તેથી નહુ વાતચીત કરવાની

નેની મરણ નહોતી તે વિષય ફેરવવા માટે તેણે પૂછ્યું કે, “ભાઈ
ખાતે પાછા વળશે ?”

તેણીએ જવાબ દીધો કે, “તે મને ખમર નથી, પણ એટલું તો હું
નમને ખાતરીથી કહી શકું છું કે, મલિકાને નિશાળે મોકલવા વિષે જો
તમે નેમની સલાહ પુછો તો તેઓ પણ મારા મતના થશે, કારણ કે
માપણા આપદાઓના રિવાજોમાં કાંઈ પણ નેગર કદી ન કરવાની રીતે
નેમોની મી નદે છે, તેઓ તો પ્રગતિ અને સુધારાના જ હિમાયતી છે.”

અમીરઅલી વધારે રાત ખરવા ચલાવો નહોતો. પોને જોટલું જાણવા
માગતો હતો તેટલું તેણે જાણી લીધું હતું. “અ કહીએ તો તે પોતાની
ભાભીની જગા ખીનો હતો અને ત્યાંથી ઇટકી જવા માગતો હતો.

બેર જતા જતા આ રાતનો નિકાલ કેમ કરવો તેનો વિચાર તે
કરતા હતો. મલિકા, કહમી, તેનો ભાઈ અને પોતે એક તરફ હતા
અને ખીલ તરફ તેનો સસરા, તેની મા અને તેના ખીજા સગાવહાલા
પણ હશે તેના ભાઈ, ભાભી જેવા વજનફાર માણસો તેની પડખે
હતા તેથી તેને હિમ્મત આવી, અને જો કે મલિકા હમ્મુ રીસમા હતી
તોપણ તેની સાથે રાત કરવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

પોતાની નાની બેટીને પામિ બેસાડીને તેણે પૂછ્યું “નિશાળે
જવાનું તાર કેમ એટલું મન મન છે તે મને કહે.”

મલિકા ખીજવાઈને બોલી “તમે મને જવા દેતા નથી, તો પછી
માટે તમને કહેવાની રીત જરૂર.”

અમીરઅલી બોલ્યો “મે તારી કાકી સાથે એ વિષે વાત કરી
છે, ને તે કહે છે કે એને નિશાળે જવા દો.”

મલિકા ખુશી થઈ આનંદથી બાની ઉરી “ઓહો! પિતાજી,
તારે તો તમે મને જવા દેશોને ?”

આપે પુછ્યું, “પણ તે મારા સવાલનો જવાબ હજી આપ્યો નથી
નિશાળે જવાનું તાર એટલું મન કેમ મન છે ?”

મલિકા બોલી “કારણ કે કાકાનો અલીહુસેન મારા કરતાં
હાશિયાર થાય એ મને ગમતું નથી તે હમેશ મને ખીજવે છે કે હું તો

છોકરો છુ ને તુ તો છોડી છે, માટે મારા જેની છોડી કેટલું કરી શકે તે હું તેને બતાવવા માગુ છુ ”

અમીરઅલીએ કહ્યું કે, “પણ તુ કોશિશ કરે નહિ ત્યાં વળી તુ કેટલું કરી શકે તે તને કેમ માલમ પડે ? કદાચ તુ નિશાળે જશ ત્યાં તને પાઠ એવા મુશ્કેલ લાગશે કે નિશાળે નહિ આવી હોત તો સાઠ થાત એવું તારા મનમાં આવશે ’

“ના પિતાજી, એવું થશેજ નહિ મને પુરી ખાતરી છે કે જો કોઈ મને શિખવે તો મને તેવું મુશ્કેલ પણ હું શીખી શકીશ ’

એ સાબળીને નિશાળે જવાનો પ્રસન્ન કે જે મેનાય એવા હેતુથી અમીરઅલીએ કહ્યું ‘ ચાલ ત્યાં હું પોતે તને શિખવું તો તારે નિરાળે નહિ જવું પડે ”

મનિકા ફિલગીર થઇને બોલી, “ના, પિતાજી, એમ તો મનેજ નહિ એક દહાડે તમે મને શિખવડો અને બીજે દહાડે તમારે મદાર જવાનું થાય ને વળી ત્રીજે દહાડે કોઈ તમને મળવા આવે તો પછી એમ હું કયે દહાડે શીખીશ ? ના, પિતાજી, જો નિશાળે ન જાઉં તો મરામત શીખી શકીશ નહિ, માટે તમે મને જવાની રજા આપો ”

માથે ઉત્તર દીધા, “શીક ત્યારે, તારો દડ નિશ્ચય છે તો હું તને જવા દેશ, પણ જો તારા દાદા મુસ્સે થશે તો તારે નિશાળ છોડી પડશે ”

એટલે બધે દૂર નજર નાખવાની જરૂર મલિકાને જણાઈ નહિ મલ્લ, તેને રજા મળી હતી અને હાલ તરત તો તેને એટલુંજ જોઈતું હતું

બીજે દહાડે તેને નિશાળે મોકલવાનો બદોબત કરવાનું નયન પિતાજી પાસેથી શીખા પછી મલિકાને એટલો બધો આનંદ થયો કે રાત્ર તેને બરાબર ઉંઢ પણ આવી નહિ, અને “હું છોડી છુ તો પણ, જો, હું નિશાળે જાઉં છું, અને થોડા દિવસમાં તારા જેટલીજ હોશિયાર થઈ જશ ” એવું અલીહુસેનને કહીને ખુશ થવાના વિચારમાં ને વિચારમાં રાતનો કેટલોક વખત જાગતી રહી

અધ્યાય ૬.

ફેહમીદા બેગમ

ખીજે દહાડે ફેહમીદા બેગમે અમીરઅલીને કહેવડાવી મોકલ્યું કે મારે તમને ખાસ વાત કહેવાની છે, માટે વહેના આનીને મને મળી નાઓ.

તે આંખે ત્યારે તેની બાબીએ તેને કહ્યું કે, “ મલિકાને લાયક એક નિશાળની બાળ મને મળી છે, તેમા કેવળ ઉચ વર્ગના છોકરાને દાખલ છે છે, અને તેના ઉપર એક મિસી સાહેબ દેખરેખ રાખે છે. તમારી મરજી હોય તો હું જાને જઇને નિશાળ તથા ત્યાનો અધી અદામસ્ત કેવો છે તે જોઇને તમને સઘળી હકીકત જણાવીશ ”

અમીરઅલીએ ખુશીથી કબુલ કર્યું, કાગણ કે તેણે એવો વિચાર કર્યો કે ફેહમીદા બેગમ જેવી બાઇને હાથે મારી દીકરી નિશાળમાં દાખલ થાય તો તે તેના હકમા ધણુ સારૂ થાય.

ગાડી તૈયાર કરાવીને ફેહમીદા બેગમ મધ ગાડીએ નિશાળે ગઇ જે કંઈ તેણીએ ત્યાં જોયું ને સાલબુ તેથી તે ધણી ખુશ થઇ. ગાડીમાંથી ઉતરતાં મરફની નજર ન પડે એવો અદામસ્ત મિત્રી સાહેબ પોતે આનીને કરાવ્યો. સૌથી સાડ તો એ થયું કે, ફેહમીદા બેગમ થોડું અગ્રેજી જાણતા હોવાથી તે અગ્રેજીમાંજ તેની જોડે વાત કરવા લાગ્યાં એથી બધાની નજરમા ફેહમીદા બેગમને ધણુ માન મળ્યું.

છાડીએ તો થોડીજ હાજર હતી, પણ તેઓનાં મ્હેા તથા કપડા પરથી અષ્ટ જણાનું હતું કે તેઓ ખાનદાન કુટુંબની હતી. જમીન પર ગાલીચો ખીંટાવેના હતા, અને દરેક છાડીને લખના માટે એક એક મેજ મુકી હતી. દિવાલો પર મુદર ચિત્રો અને ગીત અક્ષરમાળાઓ ટાંગેલા હતાં. ફેહમીદા બેગમ એ મનુ જોઇને વિચાર કરવા લાગી કે ખરેખર મલિકાએ અહીંજ આનનું જોઇએ, અને હું પોતે એને જરૂર આણીશ. વળી આ સવળું જોઇને તે એની છક થઇ ગઇ કે તે અગ્રેજી બોલવાનું જુની જઇને પોતાનીજ ભાષામા વાત કરવા લાગી. પછી તેને જણાયું કે મને અગ્રેજી આવડે છે ખરૂં પણ તેના કરતાં મિસી સાહેબ વધારે સારી રીતે ઉર્દૂ જાણે છે.

તેણીને મિસી સાહેબે કહ્યું “બેબી, અને અમે ફરી રીને વર્ગ ચલાવીએ છીએ તે જુઓ.” પોતે રીખતી હતી તે વખતના કરતાં ફરી જુદીજ પદ્ધતિ હવે ચાલે છે એ જોઈને અને પોતાની ભત્રીજાને આવી સારી તક મળેલી છે તે જાણીને તે તેની અદેખ ઇકગવા લાગી. બહુ જોઈ રહ્યા પછી કેહમીના બેગમ જવાની તેયારીમાં હતી ત્યારે મિમી સાહેબે કહ્યું કે, “માટે તમને જણાવવું જાઈએ કે આ નિશાળમાં અમે ફક્ત સાંસારિક જ્ઞાન આપીએ છીએ એટલુંજ નહિ પણ અમે છોડીએને ઇશ્વર વિષે અને સ્વર્ગ વિષે પણ શિખતીએ છીએ કેમકે અમે એમ સમજીએ છીએ કે એ સૌથી અગત્યના વિષયો છે.”

કેહમીના બેગમ બોલી ઉઠી, “હા, ખરેખર આપણા ખાલેક ખુદા વિષે જાણવાની આપણને ત્રણી જરૂર છે, એ વિષય ધ્યાન કરીને નિશાળમાં ચાલતો નથી, પણ એ તો સાથી મોટો ઇશ્વર છે જે એ અર્થ શિખવવામાં આવે તો ત્રાણુ સા.” મિમી સાહેબ બોલ્યા, “વળી અમે જગત્રાત્ પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત વિષે પણ શિક્ષણ આપીએ છીએ, કેમકે ફક્ત તેનીજ મારફતે આપણને ખુદાની પિઝાન થાય છે, એમ અમે માનીએ છીએ.”

બેગમ જરા બેપરવાઈથી બોલી, “હા, તમે જોને ઇસુ ખ્રીસ્ત કહેા છો તેને અમે હજારત ઇસા કહીએ છીએ પણ એ સા સરખું જ છે તેના વિષે ત્રીખત્રાથી કંઈ ગેન્કાયદો નથી, કેમકે એ પણ અમારો એક પગરખર છે.”

વધુ ચાતચિત થઈ નહિ કેહમીના બેગમ અને બાગુથી ધરેલી ચાહર વડે ટકાઈને ગાડીમાં બેસી એક માર્ગ ઉત્કડી હતી, તે પણ તેણે મધ કરાવી દીધી અને ગાડી હિપડી જતા જતા તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગી કે, “હજારત ઇસા વિષેના શિક્ષણની વાત આ બાઈએ કરી, તે અમીરઅલીને કહેવાની કરી જરૂર નથી અમે ભણેના છીએ એટલેા એ ભણેલો નથી, તેથી કદાચ એ મનિકાને મોકલવાનું માડી વાળશે, પણ આપણા પોતાનાજ એક નમી વિષે ત્રીખત્રાથી કંઈ ગેરફાયદો થવાનો નથી જ્યાં લગી આપણને પૂરી ખાતરી હોય કે આપણો પોતાનો દીન ખરો છે ત્યાં લગી ખીજા દીન વિષે ત્રીખત્રામાં મને તો કંઈ માધ જણાતો નથી, અને હરેક મુસલમાન એટલું તો સમજે છેજ કે પોતાનો દીન ખરો છે.”

આ પ્રમાણે રૂઢીઠાએ મન વાળ્યું અને અમીરઅલીને મળી ત્યાં નિરાળ વિષે તેણે એવું નુર પર્શન તેની આગળ કર્યું કે હવે તો મનિકાને મોકલવાની ના પાડી એ અમીરઅલીને વાજમી લાગ્યુંજ નહિ, સાંજે તેણે મલિકાને કહ્યું કે “જણા દિવસથી તું નિશાળે જવા મારે છે—એમ છે કે? હવે આજે હું તારે સાથે મદદમત્ત કરી આવ્યો છું” આ સાંભળીને મલિકા તો બહુજ ખુશ થઈ

પરંતુ હતું અમીરઅલીને બચાના બોલ સાંભળવાના બાકી હતા. તની મા કહેવા લાગી, “આતુ તે આપણા ખાનદાનમાં થાય? આ તને શું સૂઝયું?” અને મલિકાના દાદાએ તે સાંભળ્યું તારે તે પણ વહેલો વહેલો આવ્યો અને અમીરઅલીને સમજાવવા લાગ્યો, પણ બહુ કાકટ અમીરઅલી એક નાનું દહ નિશ્ચય કરે તો કોઈ તેનું મન ફેરવી શકે નહિ, અને તમી નાઝીર હુમેન તથા કેદમી જેવા હિમાયતીનો ટેકા તેને મળ્યો હોતો તેથી ચોતાનો વિચાર તેણે કર્યો નહિ.

અનીહુમેન કંઈ સદેશો વધને વગ આવ્યો, તારે તેને આ ખુશ ખબર કહેતા મનિકાનો હુમ્મ તો માયજ નહિ તે બોલી, “કેમ, જો હવે, હું છોડી દુ તો પણ નિશાળે જઈ દુને વળી તારા જેટલું ના હું થોડાજ દિવસમાં રીખી જઈશ ને કદાચ તારે પણ”

તે છોડના તેને ખીજાવાને બેઠ્યા, “ના ના, શું તું એમ ધારે છે કે, છોડીએતું મગજ છોકરાના જેવું હોય છે? એવું તો કોઈ દહાડો હોયજ નહિ, અને જો તું સૌ વરસ નિરાળે જાય તો પણ મને જેટલું આવડે તેટલું તો તને કદી આવડશે નહિ”

મનિકા થોડી વાર વિચાર કરીને બોલી, “હું જાણુ છું કે તારું કહેવું ખરું નથી, કારણ કે કાકા પણ એક વાર નાની છોડી હતા, અને હમણાં તે સૌ વરસના નથી, તો પણ તેમને તાગ કરતાં બહુ આવડે છે”

“બલે, ગમે એમ હોય, પણ તને તો આવડશેજ નહિ, માટે તું તો એવી કાશિય કરતીજ ના,” એટલું બોલીને મનિકાનો જવાબ સાંભળ્યા વિના અલીહુમેન ચાલતો થયો.

અધ્યાય ૭.

વધસ્ત ભગ્ની કથા

જે ઓરડાનો દરવાજો રસ્તા પર પડ્યો હતો તેમા અમીરઅલી બેઠો હતો, તેવામા એક માણસ માથે પેટી ઉપાડીને જતો હતો, તે ત્યાં આવીને ઉભો અને તેને પૂછ્યું, “તમે કોઈ કિતાબ ખરીદશો?”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “તમે કયી કિતાબો વેચો છો?” પેલા શખ્સે પેટી ઉપાડી અને પુસ્તકો બતાવવા લાગ્યો

તેણે એક નવો કરાર હાથમા નહને ઉઠાડ્યો તે બેઠને અમીરઅલીને સાન દાશર્થ થયું જે પુસ્તક તે મેળવવા ઇચ્છતો હતો અને તે ફરી રીતે મળે તેના નિચાગ કરતો હતો તેજ પુસ્તક અનાયામે તેના હાથમા મૂકવામા આવ્યું ખચિત આ પુસ્તક મારે વાંચવું નિર્માણ થયું હશે એવું તેને લાગ્યું તેણે તે પુસ્તક ખરીદ્યું અને પેંગીમાના ખીન્ન પુસ્તકો તપાસના લાગ્યો મધ્ય પુસ્તકો ખીન્ની ધર્મના હતા તેથી તેણે પ્રેયનારને પૂછ્યું, “તમે ઇસાઈ છો?”

તે બેલ્યો, “હા, હું ઇસાઈ છું, ને આ કિતાબો હું એવી ઉમેદથી વેચુ છું કે જેઓ તે ખરીદે તેઓ આપણા પ્રભુ વિષે જાણે અને ઇસાઈ થાય”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું “તમારી કિતાબ ખરીદી હોય અને તે વાચનાથી ઇસાઈ થયો હોય એવો કોઈ મુસલમાન તમે મને બતાવશો?”

ચોપડી વચનારનું મહોં ઉતરી ગયું, પણ તે ફરી દિમ્મતથી બોલ્યો, “હું તો એના કોઈને ઓળખતો નથી, પણ ખુદા જાણે છે, અને હું પણ કોઈ દિનસ જાણીશ મારા યત્નો કદાપિ નિષ્ફળ થાય પણ ખુદાનો કલામ કદિ નિષ્ફળ નહિ થશે લાવો, તમે જે કિતાબ લીધી તેમાથી હું તમને એક વચન બતાવું એ ઉપરથી મને ખાતરી થાય છે કે મારે કામ નિષ્ફળ નહિ થશે”

અમીરઅલીએ નવો કરાર તેના હાથમા મુક્યો, તેણે તેમાંથી એક ફકરા કાઢીને ફરી તે પુસ્તક અમીરઅલીના હાથમા મુકીને કહ્યું, “બિગદર, આ વાંચો”

અમીરઅલી લખને મેટથી વાચવા લાગ્યો, “એ પડી મે જોયું, ને મુઓ, સર્વ દેશમાંથી આવેલાની, સર્વ ડુળ તથા લોક તથા બોલીના માણ્યોની એક મોટી સભા જે કાષ્ઠથી ગણાય નહિ, તેઓ રાજ્યાસનની આગળ તથા હલ્લચાલની આગળ ઉભા રહ્યા, તેઓએ શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલા હતા ને તેઓના હાથમા ખમ્બુરીની ડાળીઓ હતી, ને તેઓ મોટી વાણીએ પોકારીને કહે છે કે, અમારો દેવ, નાજ્યાસન પર જે બેઠેલો છે, તેને તથા હલ્લચાલને તારણુમુતિ હોજી” પછી તે કંઈક સમજી શક્યો નહિ તેથી પુગડ, “મોટા સમુદાય વિષે તો હું સમજ્યો, પણ હલ્લચાલ એટલે શું?”

વેચનાર બેળ્યો, “એનો અર્થ એ કે આગલા જમાનામા જન્મ હલ્લચાલ કુરવાનીમા કરાતુ હતુ નેમ આપણુ પાપીઓને માટે પ્રાય ત્રિતરૂપી મોત સહીને વધસ્ત બ પર આપણો પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત મુઓ હતો, માટે ને દેનનુ હલ્લચાલ કહેવાય છે”

અમીરઅલી વિચારવા લાગ્યો કે, “વળી પાછો વધસ્ત બ આવ્યો જ્યા હોય ત્યા રાતદહાડો નવમ્ન ભજ મારી નજર આગળ આવ્યા કરે છે તેણે વધુ રાત કરવાનુ મન દેખાડ્યુ નહિ, તેથી વેચન રે પોનાના પુસ્તકા જે ઠવરા માડ્યા

અમીરઅલી એકલો પડ્યો કે ખરીદેલુ પુસ્તક તરત વાચવાનુ શરૂ કરીડુ તે મનમા કહેવા લાગ્યો કે, પહેલુ શું વાચુ? પ્રાન્થથીજ વાચુ કે નવમ્ન ભરી વાન કાઢીને તે પ્રથમ વાચુ? પછી તેણે ઉધાડીને વાચવા માડ્યુ થોડી થોડી નાટે પાનુ ફેરવાતુ તોના અવાજ ઓરડામા થતો તે ગિવાન બીજે કરી અવાજ ઓરડામા થતો નહોતો પરતુ તે વાચતો હતો ત્યારે સ્વપ્નમા દીઠેનો પેલો તેજસ્વી પુરૂષ જાણે કે તેની પામેજ ઉમેલો છે, એવુ તેને ભાસ્યુ.

એ મહિમાવાન પુરૂષના જન્મની ખબર આપવાને આકાશમાંથી દૂત આવ્યો તેમા નવાઇ શી? તેનો જન્મ દર્શાવનાર પ્રકાશિત તારે

જોઈને પૂરના માગીએ આ થા તેમાં પણ અભયમ પામતા જે કંઈ નથી રાનમાં પગીલજી કરનાર શેતાન નથા ત્રાતા ઇમુનો ભેટો થયો ને દુઃખ મચ્છુ એની રાત જાગે નેજો રાત્રી ત્યાંજે તેના મનમાં વિચાર આ યો કે, “શે શેતાન, આયો જ” એ શબ્દો બોલવાની જરૂર કેમ પડી હોય કારણ કે એ ગૌરની પુરૂષની દૃષ્ટિ જ શેતાનને નસાડવા બસ હતી આપણા આત્મા તે દેખના થઈને ચાલતા ગયા કોઈના શુદ્ધ થઈને ગયા બૂન વગગેલા આત્મા તે શુદ્ધિમાં આવી ગયા અને કપડા પહેરના થયા આ બધું રાત્રીને તે તો દમ થઈ ગયો પૂરી પર સુચારના દીકરા તરીકે એજાખાતો હતો તે પોતાના સિંચેની આગળ સૂઈ કરના પાડે તેજથી પ્રકાશના મુખ સહિત તથા ઝખરી નાખે એવા ઉજળા લુગડા મહિત દેખાયો એ પહાડ પરના અદ્ભુત દેખાવની વાત વાંચીને નને વળીજ અસર થઈ

આ દેખાવ અમીરઅલીની આગળ ચીનરવાની રી જરૂર, ‘મકે નેજો પોને ઝખરી નાખે એવો પ્રકારા દર્શનમાં દીઠો હતો

વાચવામાં તત્લીન થઈ ગયો હતો એવામાં તેણ કોઈના પગલા સાંભળ્યા એ માન્યસો મલિકાને પાલખીમાં બેસાડીને નિશાળેથી વગ લાવ્યા, અને પાલખી અમીરઅલીની નજીક મૂકી હવે આગળ ન ચાલે નહિ માટે અમીરઅલીએ તે પુસ્તક મુકી દીધું અને મલિકાની વાત સાંભળવા લાગ્યો

મલિકાની બધી ધારણા પૂરી પડી હતી ફરંગીજ સવારે તે પાન ખીની તાહ જોતી અને કોઈક વાર જારે પાલખી નહિ આવતી ત્યારે તે મહુ વડતી મિત્રી સાહેબના સારા સલાવ વિષ, અભ્યાસમાં પડતી મઝા વિષે, અને બીજી છોડીએ સાથે મળવાથી થતા આનંદ વિષે મત્રિકા વાત કરતી તે અમીરઅલી સાંભળતો

અ જે પણ એની એની વાતો કરવાની હતી પોને જે શીખી હાથ ને પોતાના આત્માની આગળ મધુ બોની જાય અને અભ્યાસમાં જે પ્રગતિ થઈ હતી તે વિષે અમીરઅલી વખાણ કરે ત્યાં મુધી મલિકાને ચેન પડતું નહિ

અમીરઅલી પોતાની બેટીના પ્રયુક્તિત સુખ સામે જોઈને જે વાત ને હોસભરી કરતી હતી તે સાંભળતો હતો ત્યારે તેને નીચે પ્રમાણે વિચારો આવવા લાગ્યા —કદાચ એના દાદાનું કહ્યું ખરૂં પણ પડે આનું પરિણામ કેવું આવશે? કોઈક નજીકના સગાને ત્યાં પ્રસંગોપાત મળવા જાય એટલુંજ મલિકાને માટે થવાનું, બાકી તો ઝત્તાનખાનામાંજ એનું જીવન પુરૂં થવાનું ગાડીમાં બેસીને ફરવા જવાનું અને અગ્રેજી રીત પ્રમાણે સરસામાનવાળા બે ગલામાં રહેવાનું એ ફેહમીદા બેગમને માટે તો સારું છે, પણ મારી મલિકાના નસીમમાં તો એવું કયાથી હોય! અને કોને ખબર કે પાછળથી કદાચ એવો પણ સમય આવે કે એમ કહેવું પડે કે એ બહુિગણી ના હોત તો કીક થાત! એ તો એનું સુખ વધે એવું ધારીને એનું કહ્યું કબૂલ રાખ્યું છે પણ પરિણામે જે એથી એના દુ ખનો વધારો થાય તો પછી કેમ થશે?

મલિકા પોતાના બાપનું સુખ જ ભીર જોઈને વાત કરતી કરતી અટકી ગઈ અને બોલી ઉઠી કે, “પિતાજી, તમે કેમ વિચારમાં પડ્યા છો?”

તે બોલ્યો, “બેટા, હું એ વિચાર કરતો હતો કે તું મોટી થશે ને નિશાળેથી ઉઠી જશે ત્યારે તું શું કરશે?”

બાળા બોલી “કેમ બાપા, એમાં વળી વિચાર શેનો કરવાનો? બીજી છોડીએની શાદી થાય છે તેમ મારી પણ શાદી થશે, પણ પિતાજી, તમારે તો મારી સાથેજ આનીને રહેવું પડશે, કારણ કે તમને મુકીને જવાનું તો મને જરા પણ નહિ ગમે પિતાજી, તમે વચન આપ્યો કે, આપણે સાથેજ રહીશું.”

બાપે કહ્યું, “હા, બેટા, હું તને વચન આપ્યું છું આપણે સાથે રહીશું” મલિકાને ટાઢી પાડવાના વિચારથી તેણે એમ કહ્યું પરંતુ પોતાનું વચન પુરૂં કરવામાં કદાચ કેવી મુશ્કેલીઓ નડશે તેનો વિચાર તે કરવા ચહાતો નહોતો

અધ્યાય ૮.

તેણે વધસ્તભનુ દુ ખ વેઠ્યુ

સુવાતાં વાચતો હતો તેટલા દિવસ અમીંગઅલી વાચનગ્રહમાં ગયોજ નહિ, ઉપદેશક તેને કંઈ પૂછે અથવા પોતે શું કરતો હતો તે કહી દેવાની જરૂર પડે એવું તે ચહાતો નહોતો.

તેના વણા ઇસ્લામી મિરાદરો પણ એવીજ રીતે વાચતા હતા એ તે જાણતો હોત તો એ છુપાવવાની ઇચ્છા કરત નહિ પણ તે એમ સમજતો હતો કે હું કુરાને શરીફના ફરમાનથી મુખાલિફ વર્તું છું.

વધસ્તભ સ ન ધીની વાત તે વાચના લાગ્યો ત્યાંજ તેને વણીજ શાંતિ થઈ, તથાપિ જેમ જેમ તે આગળ વાચતો ગયો તેમ તેમ તેના મનમાં નિરાશાની લાગણી થઈ આવી, જાણે દર્શનનો પ્રકાશ ઝાંખો થઈ ગયો હોય, અને વધસ્તભમાં પણ કંઈ જોવા જેવું ન હોય એવું તેને લાગ્યું.

સુવાતાંઓમાં જેમ જેમ અમીરઅલી આગળ વાચતો ગયો તેમ તેમ પ્રભુ પોતાના થનાર મોત વિષે જાણતો હતો અને તે વિષે વાત કરતો હતો એ જાણીને તેને ઘણી અસર થઈ પોતે પોતાને બચાવી શકે એવું પ્રભુ જાણતો હતો, છતાં જાણીજોઈને જોખમની જગ્યાએ તે ગયો. તેણે શા માટે એમ કયું હશે ?

ગંધમેમાને બાગમાંના દેખાવની વાત વાચીને તેને ઘણી નવાઇ લાગી આવા અસહ્ય દુ ખ વિષે મેં કદિ વાંચ્યું નથી, તો એવું દુ ખ વેઠનાનું તેને શું પ્રયોજન હતું, “મારો જીવ મરવા જેવો અતિ શોકાતુર છો આ મારા બાપ, જે બની શકે તો, આ વાટકો મારાથી દૂર કર, તો પણ મારી ઇચ્છા પ્રમાણે નહિ, પણ તારી ઇચ્છા પ્રમાણે થાઓ.” એવું પ્રભુ બોલ્યો જે પુરૂષને તેણે સ્વપ્નમાં જોયો હતો તે તેજ હતો એવું તે નક્કો માનતો હતો, તો પછી તેને આવું દુ ખ સહન કરવાની ની જરૂર હતી ? એવા એવા વિચારો તેના મનમાં આવવા લાગ્યા.

પ્રભુ પોતાના વરીઓની વચમાં એકલો ઉભા હોય, અને અમે તારા પર ઘણો પ્રેમ અને ભાવ રાખીએ છીએ એવી એવી વાતો જે શિયોએ કરી હતી તેઓ પોતાનીજ સલામતીનો વિચાર રાખીને નાસતા.

હોય એવો દેખાવ તેની નજર આગળ આવ્યો, પછી એ તળએલા પ્રબુએ પોતે, શિયો તેને મુકીને જતા રહેશે એ વિષે, કેવું ભવિષ્ય કહ્યું હતું તે તેને યાદ આવ્યું, એ કેવું અજબ હતું !

“દેવનો દીકરો જે ખ્રીસ્ત તેજ તું છે કે નહિ, એ અમને કહે,” એ નાત જ્યારે તેણે વાચી ત્યારે તો તે થથરી ગયો. પરંતુ, “હવે પછી માણસના દીકરાને પગક્રમના જમણા હાથ પર બેઠેલો તથા આકાશના મેના પર આવતો નમે દખ્ખો,” એ તેના ઉત્તર વાચીને તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું. મુખ્ય યાજ્ઞક બને પોતાના વસ્ત્ર ફાડીને એમ કહ્યું હોય કે, “તેણે દુર્ભાગ્ય કહ્યું,” પરંતુ અમીરઅલી તો અનુભવથી જાણતો હતો કે, જે તેને સ્વપ્નમાં દેખાયો હતો તે બીજાઓની આગળ પણ પોતાને સહેલથી પ્રગટ કરી શકે, તેમજ તેના ઉપલા ઉત્તરમાં વર્ણવ્યા મુજબ તેનું ફરીથી આવવું પણ એજ પ્રમાણે થાય એ વાત પણ બનવા બેગ છે.

જ્યારે દટ્ટા વિષે, યુકના વિષે, નિંદા વિષે, નકાર વિષે તથા તમાચો મરના વિષે તેણે વાચ્યું ત્યારે તો તે વણો ઉસ્કેરાઈ ગયો, તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે તેણે એવું શું કહ્યું હતું કે જેથી તેની સાથે તેઓ આવી રીતે વર્ત્યાં? પ્રેમ કર્યાના બદલામાં દુસ્મનાઈ, સાળ કર્યાના બદલામાં માર, અને જીવતા કરેલાના બદલામાં મોત એવું કેઈ વાર બન્યું હશે?

જાણ્યો ઝબ્બો તથા કાટાનો મુગટ પહેરીને ઉભેલો પુરૂષ તે પેલી રાત્ર દર્શનમાં દીઠેલો તેજસ્વી પુરૂષ કે બીજો? ઝબ્બો તથા મુગટ પહેરેલાની સામે એક જણ મસ્કરીમાં નચ્યો હતો, પરંતુ હું તો મેં દીઠેલા પુરૂષની આગળ પુરા બાવથી નમન કરવા ચલાતો હતો.

પછી વધસ્તબ ઉભો કરવામાં આવ્યો. પેલા લોકડાને તથા મોટા બીનાને તે સારી પેઠે સમજતો હતો. એ વધસ્તબ ઉપર એવા કર મોતને લાયક જે ખુની તથા અપરાધી હતો તે નહિ પણ રાગ સાળ કરનાર, તારનાર તથા જીવનદાતા હતો તે જડાયો. તેની આસપાસ ઉભેલા લોકો તેનો નકાર કરે, તેને દુ ખ દે અને તેને મારી નાખે એવો તેને તે યોગ્ય નહોતો, પરંતુ તેઓ તેના પર પ્રેમ રાખે ને તેના આભારી થઈ રહે તેને તે યોગ્ય હતો. એ કાણ હતો તે અમીરઅલી તો ખાતરીથી

જાણતો હતો. કેમકે વધસ્તબની પાસે ઉભેલા પુત્રના હાથમા તેણે જખમ ભેયો હતો. જેના વિષે તેણે વાચ્યુ હતુ તે અને જ તેને પ્રમમા દેખાયો હતો તે એકજ હતો.

“તેણે ખીજાએને બચાવ્યા, પણ પોતાને તે બચાવી શકતો નથી.” એ શબ્દો તેણે વાંચ્યા, પણ પાતે સમજતો હતો કે એ બોલતુ વાજમી નહોતુ. તે પોતાને બચાવવાને શક્તિવાન હોવા ભ્રમએ, કેમકે તેણે આત્મા મહાન તથા પરાક્રમી કામો કર્યા હતા, તો શા માટે તેણે એમ ન કયું? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવાને ત્યા કાંઈ હાજર નહોતુ, પરંતુ પાંચ બીજી તેનો ઉત્તર મળ્યો, અને ત્યારે, મહિમાનો પ્રભુ મરણ, લા, વધસ્તબના મરણ સુધી કેમ આધીન થયો તે અમીરઅલી સમજ્યો, અધકાર થઈ ગયો, ખડકો ફાટી ગયા ધરતીકંપ થયો, કમરો ઉત્તરી ગઈ, સુએના કિકડાયા, એ બધું તેણે વાચ્યુ ત્યારે તે જણો હુમ્મ ના લાગ્યો, કેમકે તે એમ સમજ્યો કે, જો કે માણસ તો આના પવિત્ર પુરૂષને મારી નાખના જેવા આધળા અને નજ દેખાતા થયા પણ પત્ની પોતે નેઓની નિરૂદ્ધ સાક્ષી પૂરે એ વાજબી છે.

અમીરઅલીથી આગળ વચાચુ નહિ તેણે પુસ્તક મધ કયું, અને માયુ નમાનીને વિચારમા પડ્યો. આરડામા તો પોતે એકલોજ હતો, અને પુરી ચુપકી કેનાએવી હતી, પણ તેને એવું લાગ્યું કે નણે કોઈ મારી નજીક ઉભેલું છે. નણે કે નવનત મે જડાએયો પુત્ર મારી નજીક ઉભો છે. તેને એવું લાગ્યું કે, જો આખ ઉવાડીને ભેઘરા તો તેના હાથમા થયેલા ખીતાના જખમો મારી નજરે પડશે.

તેની નજીક ઉભેલો પુત્ર નણે કશાની રાહ ભેતો ઉભો રહ્યો ન હોય એવું તેને લાગ્યું.

અમીરઅલી મનમા વિચારના લાગ્યો કે, હું એક ઇસ્લામી, માગ જેવા પામિથી એ શું માગતો હરો? વળી, દર્શનની રાત્રે જેમ તેને લાગ્યું હતુ તેમ હમણા તેને લાગ્યું કે જાણે એ અદૃશ્ય વ્યક્તિની આગળ શરણ થઈ જઈને નમી પડુ, પણ ફરીવાર તેણે એ લાગણીને ખાળી ને પછી તેને એવું લાગ્યું કે આરડામા હું એકલોજ છું.

અધ્યાય ૯.

આમચણ

થોડા દિવસ બાદ અમીરઅલી ફરી નાઝીરહુસેનને ત્યા ગયો તે મહારાગામથી આવેલો હતો. વળી તે તેના અભ્યાસ કરવાના ઓરડામાં હતો તેથી અમીરઅલી ત્યા ગયા. જોકે ઍરીન્ટર સાહુન લખવાના વણા કામમાં હતો, તો પણ કામ મૂકી દબને ખુશીથી પોતાના ભાઈ જોડે વાત કરવા લાગ્યો.

અમીરઅલીએ ઓરડામાં ચોતરફ નજર નાખી તો પોતાની નિશ્ચિતિ અને પોતાના ભાઈની નિશ્ચિતિમાં કેવો મોટો ફરક છે એ વિચાર તેને આત્મા વિના રહ્યો નહિ. પોતાનું ૨૨ જોડે ખીજા કેટલાક ધણે કરતાં ચટિઆતું હતું ખરું, પણ તેમાં સુખસાધન કે શોભા જેવું કંઈ નહોતું. તેના ઘરમાં જે સરસામાન હતો તે માત્ર કાથોમરેતા ખાટલા અને થોડી ભાગીતરી ખુરશી સિવાય બીજું કંઈ નહોતું. પરંતુ આ ઓરડામાં તો ગાનીઓ પાથરેલો હતો. પુસ્તકોનું એક કમાલ હતું, તેના ખાના સુદર બાધણીવાળા પુસ્તકોથી ભરેલા હતા. વળી વચ્ચોવચ એક લખવાનું મેજ હતું, અને એક ગૃહસ્થના અભ્યાસના ઓરડામાં જેવો સગસામાન જોઈએ તેવો બધે ગોઠવેલો હતો. બહારથી પંખો ખેંચાતો હતો, જેથી બહાર વણી ગરમી હોવા છતાં ઓરડામાં ટંક લાગતી હતી. નાઝીરહુસેનને દેખાન પણ એક ફળવાયના અને સુખડ ગૃહસ્થના જેવાજ લાગતો હતો.

અમીરઅલી એના ભાઈની રૂમરૂમ હમૈશ શરમાતો, તેથી તેણે મન ખોલીને વાત કરી નહિ અને અહીતહાની વાતો કરી નહિ, પણ નાઝીરહુસેનની સુસાફરી વિષે વાત કાઢી અને પૂછ્યું કે, “મુકરદ્દમાં તમે જીત્યા કે ?”

નાઝીરહુસેન એ બધા હેરાલ આપ્યા પછી મલિકાની ખચર પૂછી અને કહ્યું કે, “એ નિશાળો જાન છે એ જાણીને હું ધણો ખુશી છું.” વળી તેણે ઉમેર્યું કે, “બરડા મૈરાના બધનમાં ન રહેવા જોઈતું ડહાપણ તમારામાં છે એ જોઈને હું વણો ખુશી છું.”

અમીરઅલી બોલ્યો, “તમે એમ બોલી શકો, કારણ કે તમે એવા બેરથી છુટા છો. પણ મારી સ્થિતિ તો હજી જાણુ છું, કારણ કે મારે તો તેમના બોલ રોજ સાલળવા પડે છે. તેઓ એમ સમજે છે કે મલિકા નાશને માર્ગે જાય છે અને મને ઘડી ઘડી એ પાત વિષે કનડયા કરે છે.”

નાઝીરહુસેન બોલ્યો, “તેઓ છો એમ કહેતા તમે તો સમજી શકો છો, અને વળી તમે એના બાપ થાઓ. ડો મારે તમે જે કંઈ તે ખરૂં આપણે જીવનિયાઓએ એક મુશ્કેલ કામ કરવાનું છે. એટલે, આપણા લોકો આટલા નખત સુધી જે વહેમરૂપી રીતરિવાજો ધરાવતા આવ્યા છે તે તોડી નાખવાના છે, અને જે રિવાજોની સાકળોમા જકડાઈ રહેલા છે તે ભાગી નાખવાની છે. એમ કરવામા તમે આપણને વેઠવું પડે તો ડિકર નહિ. આવતી પેઢીના લોક પર આપણે મોટો ઉપકાર કર્યો કહેવાશે.”

અમીરઅલીએ ઉંડો નિશ્વાસ નાખ્યો. તેને તો બીજી પેઢી પર ઉપકાર કરવા કરતાં પોતાના મુખની વવારે ડિકર હતી. એના ભાઈની સ્થિતિ તો ઘણી સારી હતી અને તે તો મનમાનતી મોજ મળી શકે એમ હતું.

નાઝીરહુસેન બીજી રાત ઉપાડીને બોલ્યો, “અરે, હા, રાત પરથી વાત મને યાદ આવી કે એક ભાપણ થવાનું છે તેમા મને આમ નહીં કરેલું છે, અને એક મિત્રને પણ લઈ જવાની મને લાગમ હતી કે તમારી આવવાની મરજી હોય તો ચાલજો.”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “ભાપણ શા વિષે છે?”

નાઝીરહુસેન પોતાની મેજ પરના કાગળિયામાથી એક કાડ શોધી કાઢ્યો, તેમા લખેલું હતું કે, “શુડ ક્રાઉડે અને ઇન્ટર સન્ડે 11 વિપય પ્ મેન્ડક લેન્ટર્ન વડે ચિત્રો બતાવવામા આવશે.”

અમીરઅલી પોતાના ભાઈની પેઠ અગ્રેજી જાણુનો નહાનો તેથી તેને વાચીને સમજતા વાર લાગી. વાચી રહ્યા પછી કાર્ડ મેજ પર મૂકીને બોલ્યો, “આપણને તો અમા કંઈ બહુ મજા પડશે નહિ.”

બેરેન્ટર બોલ્યો, “મને લાગે છે કે, આ દિવસોની નામ એવાં કેમ અને કેવી રીતે પડ્યાં તે સમજાવવામા આવશે, પરંતુ હમણાં

આપણે સમજીએ છીએ તે કરતાં એમાં કંઈ વધારે અર્થ હશે તમે જુઓની, ગુડ ક્રાઇડેને ટ્રિવસેજ એ ભાષણ થવાનું છે, અને એ પછીનો નિવાર તે ઇસ્ટર સન્ડે છે ”

અમીરઅલી જાણે નિયારમા પડ્યા હોય તેની રીને જોડ્યો, “ ગુડ ક્રાઇડે એ તો નવાઇ જેવું નામ છે ”

નાઝીગલ્સેન જોડ્યો, “ તમે નથી જાણતા ? ઇસાઇઓ કહે છે કે, દગ્ગરે ઇસા એ ફાડે મગલ પામ્યો, તેથી એ નામ પાડેલું છે ”

અમીરઅલી ચમકી ઉઠ્યો વળી પાડે અણધારી રીતે અને અણધારી જગ્યાએ વધસ્તભનો વિષય તેની આગળ ધરવામાં આવ્યો, તેથી તેણે જરા અજાયબ થઈને કહ્યું કે, “ તારે તમારો જવાનો વિચાર છે ? ”

નાઝીગલ્સેન જોડ્યો, “ હા, હું કદાચ જમણ આવો વિષય છે તેથી એમ તો નહિ અથવા એ વિષય વિષે મને જાણવાનું મન છે તેથી એમ પણ નહિ, પરંતુ જે ગદગ્ગર ભાષણ કરવાનો છે તે મારો મિત્ર છે, ને તેને માટે મને ધાતુ માન છે તેથી તેણે પોને આરીને આ આમત્રણનો કાર્ડ મને આપ્યો માટે હું તેને ના કહી શક્યો નહિ ”

એ કદાચ ઉપદેશક હશે એવું ધારીને અમીરઅલીએ પુછ્યું, “ એ ગદગ્ગર અગ્રેજ છે કે હિંદી ? ”

બ્રિસ્ટરે જવાબ દીધો કે, “ હા, તે અગ્રેજ છે એ એક પાદરી સાહેબ છે, અને એવા વિષયો પર વાત કરવાનું અને ઉપદેશ કરવાનું તેનું કામ છે ”

જાઉં ન જાઉં એ સરખા છે એમ ધારીને અમીરઅલી એપરવા ધથી જોડ્યો, “ જો તમે જવાના હો તો હું પણ સાથે આવીશ ” પણ મનમાં તો તે જવા વળું ચલાતો હતો, કારણ કે હઝરત ઇસા જે દિવસે મુઓ તે ગુડ ક્રાઇડે કહેવાતો હોય તો ભાષણનો વિષય ખ્રીસ્તનો વધસ્તભ હોવો જોઈએ, એમ તે સમજતો હતો વળી તે માનતો હતો કે સુવાર્તા વાચતી વેળા મારા મનમાં જે વણી શકાઓ ઉભી થઈ તેમાંની કેટલીકનો ખુલાસો કદાચ મને મળી શકશે એક વાત વિષે તેની ખાતરી થઈ

મઘ હતી કે ખ્રીસ્તનુ મોત બીજા કાઈ માણસના મોત કરતા જુદા પ્રકારનું હોવું જોઈએ, અને તેનુ મોત શા કારણથી એવુ જુદા પ્રકારનુ હતુ અને મારા જેવા મુસલમાનને માટે એનો શો ખાસ અર્થ છે તે તે સમજવા ચહાતો હતો.

ચુકવારે કયા મળવુ તેની જોઈવણ કરીને અમીરઅલી જવા નીકળ્યો. પણ જે ખાસ કામને માટે તે આવ્યા હતા તે વિષે તો વાત કરવાની તકન બુઝીજ ગયો.

આની જોઈવણથી અમીરઅલી ખુશ થયો, કારણ કે ઍરિસ્ટન નાઝીરહુસેનની સાથે જાહેર જગાએ જવામાં તે માન મણતો હતો. વળી તે એવુ ધારતો હતો કે, એની સાથે હોઈ તો ભાપણુ સાબગવા જવામાં મને કંઈ ભય નથી, કારણુ કે એથી ખ્રીસ્તી ધર્મ પ્રત્યે માંડ વતણુ છે એવે શક કોઇના મનમાં આવશે નહિ.

વળી જે વિષય થોડા વખતથી તેના મનમાં રમી રહ્યો હતો તેના વિષે વધારે જાણવાની આ સારી તક મળી એ જાણીને તેને સંતોષ થયો હતો, જો કે ઉપરઉપરથી તો તે એવુ બતાવતો નહોતો.

તે એવુ ચહાતો હતો કે ભાપણુ હિન્દુસ્તાનીમાં અપાય તો સાડ નાઝીરહુસેનને તો તે વિષે તેણે કંઈ કહ્યું નહિ, પણ પોતે સમજતો હતો કે અગ્રેજીમાં ભાપણુ થશે તો હુ બરાબર સમજી શકીશ નહિ, એના વિષયનો ખુલાસો થાય અને તેનાથી ન સમજાય એ તો મૃગજળ જોઈને ટટળાવા જેવુ થાય, તો પણ તેણે આશા રાખી કે જે કંઈ થશે તે સારું થશે.

અન્યાય ૧૦.

ભાષણ

નાઝીરહુમેનની ગાડી આવી પહોચી ત્યારે વાચનગ્રહમાં લોકોનો
રીક જમાવ થયા હતા. ભાષણકર્તાએ બંને ભાષ્યોને સાથે આવકાર
દીધા, અને સારી જગા શોધી કાઢીને તેમને બેસાડ્યા.

હંગવેને વખતે બત્તીઓ હોતી નાખરામાં આવી, કારણ કે
મૅશક વૅન્ટન નડે ચિત્રા બતાવવાના હતા, અને ભાષણ પછી શરૂ થઈ ગયું.

ભાષણકર્તાએ પોતાના ભાષણની સરૂઆતમાં કહ્યું કે, “આપ સૌ
મનો જો કે આજનો દિવસ ગુડ ફ્રાઇડ કહેવાય છે, અને એ દિવસ તો
જગતમાં પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના મોતનો વાર્ષિક ઉત્સવ છે. માટે ઇસુ
ખ્રીસ્તનું મોતખ્રીમ કોમના મોત કરતાં ખુદાજ પ્રકારનું થયું તેનું શુ કારણ,
અને તે કે પ્રભુ ઇસુએ આસરે ઓગણીસમો વરસ અગાઉ જીવ આપ્યો
હતો. તો પછી આજે જગતમાં એજ સૌથી મહાન અવિકારી છે એ કેમ
બન્યું, એ બ વાત વિષે આજ સાંજે આપણે વિચાર કરીશું.”

પહેલું જે ચિત્ર પડદા પર પડ્યું તેમાં આ પ્રમાણેનો દેખાવ હતો.
ગુફ નથા ઉજળી નજ પહેરેલો એક પુરૂષ હતો. તેનું મુખ તથા વસ્ત્ર
કાંઈ દિન પ્રકાશથી પ્રકાશતા હતા, બીજા બે જણ તેની પાસે ઉભા
રહીને તેની સાથે વાત કરતા હતા, અને બીજાઓ મચરાટ તથા
અન્યબીથી તેઓ તરફ દગર દગર જોતા હતા.

ઉજળા વસ્ત્ર પહેરેલો પુરૂષ કાણુ હતો તે કહેવાની જરૂર નહોતી,
પોતાની સપ્તર્ષ પવિત્રતાને લીધે જે સર્વથી નિરાળો તેજ એટલે ઇસુ
હતો, એનું આભાવિક છુદ્ધિથી સૌ કોઈ સમજી ગયા. ભાષણકર્તાએ
કહ્યું કે, બીજા બે જણમાંનો એક તો યહૂદીઓના નિયમ આપનાર મુસા
છે, અને બીજો પેગમરોમાં સૌથી મોટો એટલે એલીયાહ છે. તેઓ
મને પૃથ્વી પર આવીને પહાડ પર ઉભા રહ્યા છે, અને જગતના

ત્રાતાની સાથે વાત કરે છે તેઓ શા વિષે વાત કરે છે? જ્યાથી તેઓ આવ્યા હતા ત્યાના, એટલે સ્વર્ગમાના, વાના વિષે તેઓ નાન કરતા નહોતા. તેમજ પ્રીતિના તથા દયાના જે મહાન કામો થયા હતા તે વિષ તેઓ વાત કરતા નહોતા, પણ તેઓમાના એક જણના થનાગ મોત વિષ તેઓ વાત કરતા હતા. આખી પૃથ્વી પર જેને એકનાનેજ જીવન આપવાનો અધિકાર હતો તે પોતે પોતાના જીવન અર્પણ કેવી રીતે ને શા કારણથી કરવાનો હતો તેના વિષે તેઓ વાત કરતા હતા.

એ અદ્ભુત સ રાક્ષા ગી ગી રાતચિત થઇ તે તો આપણે જાણતા નથી, પણ ક્યા વિષય પર તેઓએ વાત કરી તે આપણે જાણીએ. ડીએ અને એ ઉપરથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે જગતના ઇતિહાસમાં સૌથી અગત્યનો મનાવ મનવાનો સમય આવી પહોંચ્યો હતો. તે બતાવ વિષે પૃથ્વી પરના લોકના મનમાં તો ખ્યાલ પણ નહિ હોય તે અગાઉ નાંચા વખતથી સ્વર્ગમાં તો એ વાત જાણીતી હતી.

વળી જે વાત ખ્રીસ્ત કોઇના મોતના સમયમાં આપણને ન મળે તે ખ્રીસ્તના મોતના સમયમાં આપણને માનુષ પડે છે, એટલે કે ધસુ જ્યા ને ત્યાં જીવન તથા આગેજ્યતા સર્જતે મનતો હતો એમ જના તે અસનથી જાણતો હતો કે વધસ્તભ હુ મરવાનો કુ, પણ વધસ્તભ તો તેની દરિટ આગમ ને આગળજ ખડા નહેતો. તે પોતાના શિષ્યોને વણીવાર કહેતો કે “માણસના ઠીકરાએ વાણુ સહેલુ, ને વડીલોથી તથા મુખ્ય યાજકોથી તથા શાસ્ત્રીઓથી નાપસ મરવુ તથા માયાં જવુ, ને ત્રાજે દહાડે પાગા ઉઠવુ જરૂરુ છે.” એ વાતનો ગો અર્થ હશે તે તેના શિષ્યો સમજતા નહોતા.

ત્યાર પછી ઇસુએ કહેલા સોથી મોટા અમતકારનુ ચિત્ર આપ્યુ, એટલે ચાર દહાડાના મુએના લાજરસને સજીવન કર્યો તે એ અમતકારને વીધ તેના જીવ્યોનો પમાન વણોજ વધી ગયો, અને અગાઉના કતા એ જીવનદાતાને મારી નાખવાનો તેઓનો દરાવ વિશેષ દદ થતો ગયો. પછી આવ્યુ ગજનમર યજમાનેમમાં રાજના પ્રવેગનુ ચિત્ર, જેને તેઓ અપગાંવી ગણવાના હતા, જેને તેઓ નાપસ કરવાના હતા, તેણે જયવાનની પેઠ નીકારાવુ તેમજ અને થયુ પણ એમજ, “વધસ્તભે જડાવ, વધસ્તભ

જડાવ,” એવી ખૂમ જેઓ પાડવાના હતા તેઓએ “પ્રભુને નામે જે આવે છે તે આશીર્વાદિત છે” એવા હોકાર કરીને નગરને મળતી મૂક્યું.

ત્યાર પછી યુરને પરસ્પરીન કરવાના બદલામાં લેવાનું મૂંઝ કરાવતા શિષ્યનું, પાગખાની તથારીનું વાળું કરતી વેળાનું, એ ચિત્રો આંખ્યા પછી સ્વર્ગના સ્નામીએ પાતાના નમળા તથા ભુજનનાર શિષ્યોના પગ નીચા નખીને ઘાયા તેનો દેખાવ, અને પરસ્પરીન કરનાર જે સ્થળે તેની શોધ કરે એવું પોતે જાણતો હતો ત્યાં ઇશુ તેઓને લઈ ગયો તે દેખાવ સભાની આગળ મૂકવામાં આંખ્યા નિર્જન બાગમાં દુ ખ તથા સતાપના યોગ નીચે દયાએલા, છુટા પડેલી એકલીએકજ વ્યક્તિનું ચિત્ર દેખીને પ્રેક્ષકોમાં પૂરી ચૂપકી પ્રસરી ગઈ બાપજીકર્તાએ કહ્યું કે, ઇસુને થયેલા દુ ખ તથા સતાપ તે પાપને કારણે હતા. પણ તે કયા પાપ ? તેના પોતાના નહિ, પણ આપણાં તથા ખીજાઓના અમીરઅલી લક્ષ હવેને જોતો હતો તથા માભગતો હતો, કેમકે તે જાણતો ચાહતો હતો તેજ વાત બાપજીકર્તા કહેતો હતો. પરિત્ર તથા નિષ્કર્તક ત્રાતા પાપની સંધળી બુ ડાખના તથા તેની શિક્ષા એટલે મોતના નિકટના સમયમાં આંખ્યા ત્યારે તેને દુ ખ તથા સતાપ થયા વિના કેમ રહે !

એ દેખાવ વણે જોડજનક હતો, પણ પછી તરત ખીજું ચિત્ર આંખ્યું, વિજ્ઞાસત્રાતી શિષ્ય સિપાઇઓની મોખરે ચાલતો આવે છે મીકજી શિષ્યો કેવળ પોતાના જીનની સલામતીનો વિચાર રાખીને નાસ-ભાગ કરે છે. ગુરુ તો પોતા વિષે કંઈ કાળજી ન રાખતા શિષ્યોના જ જીન બચાવનાનો વિચાર રાખતો હતો.

તહોમત મૂકનારાઓ ઇસુ ઉપર કોઈ આગેપ મેલી શક્યા નહિ, અને ન્યાનાધીશે પણ કહ્યું કે, “આ માણસમાં મને કંઈ અપરાધ જણાતો નથી” તેમ છતાં તે તેને છોડી દઈ શક્યો નહિ. આવી અસાધારણ તપાસનો અર્થ જો તે પ્રેક્ષકો બરાબર સમજ્યા નિર્દોષ ઠરાવેલા કેદીને અપરાધીની પેઠે વધસ્તંભે જડાતો તેઓએ દીઠો. અને તેના પર કંઈ તહોમત સામિત થયું નહોતું માટે તહોમતનામાને બદલે આ શખ્દો નખ્યા કે,

“આ ચહુદીઓનો રાજ છે.”

ત્યાર પછી એક બીજું ચિત્ર આવ્યું, તેમાં મધ્યાનહ ઇત્યાં સૂર્ય અધકારરૂપ થઇ ગયો હતો, જાણે કે આ ચચ્ચેલો કુર અન્યાય તે સાબી શક્યો નહિ.

“બીજાએને તેણે બચાવ્યા, તે પોતાને બચાવી નથી શકતો,” એવું વેશુ તેના દુશ્મનો બોલ્યા તે એમની મનલગ્ન પ્રમાણે સત્ય નહોતું, છતાં એ સત્ય હતું અમીરઅલી વ્યાન દઇને એ વાત સાબળા લાગ્યો તે પોતાને બચાવવા શક્તિરાન હતો છતાં તેણે એમ શા માટે ન કયું તે સમજવા તે ઘણાજ આતુર હતો. ભાણુકર્તાએ કહ્યું, “આપણે એ રાખ્દોનો વિચાર કરવો જોઇએ એ સત્ય હતા કે નહિ તે આપણે તપાસીએ તુ પ્રભુ ઇસુ પોતાને બચાવી શક્યા હોત? પોતાના દુશ્મનોના હાથમા તે લાચાર થઇ ગયો હતો તેથી તે મુચ્છો થુ.”

“જરા ખ્યાલ કરો, કે તેણે લાજરસને સજીવન કર્યો પણ તે પોતાને બચાવી શક્યો નહિ તે ફરિયા પગ્નુ તોફાન શાત કરી શક્યો ખરો, તો સિપાઇએને ખીલા ઝાકતા અડકારી ન શકે એવું તે હોય? તે બેનોની સેનાને કાઢી શક્યો તો પોતાના દુશ્મનોને તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે કરતા અટકારી ન શકે? તેણે આધમાને દેખતા કીધા, અને લગડાને ચાલતા કર્યા, તો વધસ્તબ પરથી તુ તે નીચે ઉતરી ન શકત? ભાઇઓ, આપણે જાણીએ છીએ કે એમ હોવાજ નહિ દુશ્મનો બંને તેનો જુદો અર્થ કરતા હતા, પણ આપણે સારી પેઠ સમજીએ છીએ આપણે જાણીએ છીએ કે પ્રભુ ઇસુ પોતાને બચાવી શક્યો નહિ એ વાત સત્ય છે, પણ તે અરાક્ત અને લાચાર હતો તેથી એમ તો નહિ, પણ માણુઓ ઉપર તેની અપાર પ્રાપ્તિને થીત તેણે પોતાનો બચાવ કર્યો નહિ

“બીજાએને બચાવવા તે અર્ગથી આવ્યો હતો, અને જે કામ કરવા સારું તે આવ્યો હતો તે કામ કયા વગર ને જાય નહિ, માટે તે પોતાને બચાવી શક્યો નહિ ભાઇઓ, માટે કહ્યું ખરું માનજે કે એ તો સૌથી શ્રેષ્ઠ ચમત્કાર છે અને અદ્ભુત બનાવ છે, કે જીવનનો અધિકારી મહિમાનો પ્રભુ પોતાને મચાવી શક્યા નહિ, કેમકે તે બીજાએને બચાવવા ચાહતો હતો.”

પદ્મસ્થભનુ ત્રાસદાયક અને અપકારમય ચિત્ર લઈ લેવાયુ અને એક બીજુ ચિત્ર આપ્યુ તે તે ચળકતા અને ઉજળા વસ્ત્ર પહેરેના દૂનો એ ખાલી કબરની ચોકી કરતા હતા તેનો દેખાવ હતો જે પ્રભુ મગ્નુ નુરી આધીન થયો તે મોતના યતનમાં રહી શકે નહિ, મોતને રદ કરવાનુ તેને પર કમ હતુ તે રી તે મહાર નીકળી જાય માટે કમરે ઉતરી જવુ જોઈએ

“ભાઈઓ, ગુડ કાઉંડ પડી ઝન્ટર સન્ટે આવે છે તેનુ કારણુ એજ છે, વધત ભે જણાયો જે ત્રાતા આપણુને બચાવવા મુઓ તેની યાદ આજ આપણે પ્રીતિ તથા આભારસંતિ કરીએ છીએ, અને ઇન્ટર સન્ટેને દિવસે સજીવન થએનો જે પ્રભુ આપણુને બચાવવા સાડ છે તેનામાં હરખ કરીએ છીએ”

પડી પડા પર એક ગીન પડયુ ભાપણુકર્તાએ પ્રેક્ષકોને તે મનમાં વાચવા કહ્યુ ગીન નીચે પ્રમાણે હતુ —

સલીબ (વધસ્થભ) પર જબ મ કરુ ધ્યાન,
શાહ જિસ પર મુબા ફુલ જલાલ (મહિમાવાન),
તો નફા ગિનતા હુ નુકસાન,
ઓર ફક્ર (ગર્) કી ન હય મજાલ (પ્રયોજન)
ન કહીં મેરા ફક્ર હો,
મગર સલીબ કા યેસુ કે
મૈ હોડતા હર ઈક સૂબી (સોખ્ય) કો
ઉસ હી કી સ્લાતર સૂશી સે

થે હી વાર ફરી ચૂપકી ઝન્ટર રહી, બત્તીઓ સળગાવવામાં આવી અને પ્રેક્ષકો વેરાઇ ગયા

અમીરઅલી ચિત્રો જોવામાં અને ભાપણુ સાંભળવામાં લીન થઇ ગયો હતો તે જોઇને નાઝીરહુસૈન પર ધચ્છી અસર થઇ તેણે પોતાના મનમાં ધાર્યું કે, કદાચ તેણે અગાઉ આવી રીતે ચિત્રો જોયાં નહિ હોય અને વળી અમેજ સમજવાને ધણુ ધ્યાન આપવાની તેને જરૂર હતી તેથી

તે અતિશય લીન થઇ ગયા હશે એ વિચારને લીધે તેનું મન કંઈ વિશેષ બેચેન થયું નહિ, તો પણ તેણે મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે, એના મન પર જે કંઈ છાપ પડી હશે તે પેર જતી વેળા એને વાતચિતમાં નાખીને હું ભુસી નાખીશ.

તેઓ ગાડીમાં બેસા કે તરત તેણે વાત ઉપાડી, “જે બનાવ કદી બન્યો નહોતો તે વિષે ચતુરાઈથી વર્ણન કરતા સાપણકનાંએ પોતાની લાગણીઓને જગૃન કરી અને આપણી લાગણીઓને ઉશ્કેરી તેથી આપણને કેવી રસુજ પડી !”

અમીરઅલી ચોડ્યો અને બોલ્યો, “તમારા કહેવાની ની મતનજ છે ?”

નાઝીરહુમેન બોલ્યો, “કમ, આપણે ઇસ્લામીઓ જાણીએ છીએ કે હઝરત ઇસા નો કદી મુઓજ નથી, એ તો ઇસાખાન્યોએ કાપી કાઢેલી વાર્તા છે.”

અમીરઅલીને યાદ આંતુ કે, મેં અગાઉ એ વાત સાંભળી છે, પણ ઉપદેશકના ભાષણમાં અને સુવાર્તાઓમાં લખેલી રિગતમાં સત્યતાનો એવો અર્થ બામે છે કે મેં તો શક વિના તે મીકારી લીધી હતી. પણ નાઝીરહુમેનને એ જણાવવાની જરૂર નથી, તેથી તે બેપરવાઇનો ડોળ કરીને બોલ્યો, “હા, બેશક, એ તો હું પણ જાણુ છું, તો પણ અજાનબ જેવું મને એ લાગે છે કે, સહેલથી જુરી ઠગવી શકાય એવી રાત પર ફળવા-એલા અને ડહાપણવાળા માણસો પણ વિશ્વાસ કરે છે એ વાત જુરી ઠરાવવાની શી સાબિતીઓ છે? આપણા દીનની સત્યતા દર્શાવવાનો પ્રસંગ આવે તો કાંઇ ઇસાખાન્યો સાથે વાત કરતાં મને કામ લાગે.”

પૅરિસ્ટર ઝટ બોલી ઉઠ્યો કે, “એ બધું મને મ્હોડ તો યાદ નથી, પણ જો કાંઇ દિવસ તમે સાજની વખતે આનીને મને મળો તો હું એ વાતનો ખુલાસો કરીશ.”

અમીરઅલીના વર તરફ જતા રસ્તા પર ગાડી ઉભી રહી અને બન્ને બાઈ છુટા પડ્યા.

નાના ભાઈના જીવનમાં એ રાત્રિ અગત્યની હતી પોતે જે જે જોયું હતું તથા સાબળ્યું હતું તેથી તેના મન પર વણી અસર થઈ હતી તેના ભાઈ હાજર ન હોત તો કદાચ તેજ નથી અને તેજ સમયે પોતાના કુલની પ્રેરણાને વશ થઈને વસ્તુ ભે જડલા ત્રાતાને સારણે તે આવી ગયા હોત પણ હવે આપ મધ, છટકાનો લાગ મળ્યા તેણે વિચાર કર્યો કે વધનની વાત તો કેવળ તરકટ છે જીન કની મુઝો નથી અને તેથી માન્ય પર તેનો કશો હક નથી, જે સમુદાયે મેં રામ્યુ, દીકુ તથા સાબળુ તે હું નિસરી જઈશ પેલુ દર્શન પણ હું નિસરી જઈશ, કેમકે તે તો કેવળ અપનજ હતું માટે હવે હું બરાબર નવાર થઈને જઈશ અને ઉપદેશકને મળીશ, અને જે કામ પાગ પાડનાનો વિચાર મેં કર્યો છે તે વહેવો શરૂ કરીશ

અધ્યાય ૧૧.

મલિકાના શિક્ષણનો સર્વોત્તમ વિષય

||ઝીર હુમેન સાથે વાતચિત થયા બાદ થોડા દહાડા રંગીને અમીર-અલી તેને પેર ગયો. ચુનાતાઓમા ઈગો છે અને હઝગત ઈસાના મોતની વાત કેવળ જુરી છે એમ સામિત કરવા સાફ જેમ મને તેમ સવળું જાણી લેવું એવું તે ઇચ્છતો હતો.

એ વેળાની વાતચિતથી અમીરઅલીને કંઈ સતોષ થયો નહિ, પણ ઉનટી નિરાશા ઉપજી મહમ્મદ સાહેબે પોતાના અનુયાયીઓને ઇજ્જત વાંચવાનું ફરમાવ્યું ત્યાર પછીથી તેમા વલોગ ધરફાર કરી નાખવામા આવ્યો છે એની પુરી ખાતરી તેના મનમા થાન તો તે રાજી થાન, પણ એવું સામિત કરના સાફ કાઠ પુરાવા નહોતા.

અમીરઅલીએ પ્રશ્ન, “એની કાંઈ અસન ઇજ્જત હયાત છે ખરી ? જે હોય તો એ જરૂર વાચની જોઈએ.”

નાઝીર હુમેને કબૂલ કરી લીધું કે, “એની અસલ ઇજ્જત તો મે વાચી નથી, તેમજ એ વિષ મારા સાંભળનામા પણ આવ્યું નથી પણ એમાં અજબજબ થવા જેવું છે પણ નહિ કેમકે ઇસાઈઓ કંઈ કાચા નથી, તેઓ અસલ ઇજ્જત હયાત રહેવાજ શેના દે ?”

અમીરઅલીએ વાત વધુ લ માની નહિ, પણ સાંજે પેર આવ્યો ત્યારે તેના મનમા અગાઉ કરતા વધારે ગુચનજી ઉભી થઇ હતી એક વાત વિષે તેણે નિશ્ચય કર્યો હતો, તે એ કે, તમે જે પ્રબુને બાંને છો તેણે વધ્ધન બ પર કદી પોતાનો પ્રાણ આપ્યો નથી, એવી ખાતરી કરવા સાફ ઉપદેશક પાસે પોતાથી જવાનાનું નથી હળું તેણે એ વાત મુલતવી રાખવાનો નિશ્ચય કર્યો.

તે મનમાં ઠહેવા લાગ્યો કે, હું ઇસ્લામી છું અને ઇસ્લામીજ રહેનાનો, દર્શન થયું તે તો કેવળ અવન હતું, અને મને લાગે છે કે મારા સાચા

ડીનમાંથી ભમાવવા સાડે શેતાનનું કાવતરું હતું, માટે હવે એ વાતનો ફરી વિચારજ ન કરવો. જે પુસ્તક પોને ખરીદીને મન દબને વાંચ્યું હતું તે ખાંજે પડ્યું હવે મલિકાને પણ એમ કહેવું નહોતું પડતું કે, પિતાજી, મારી વાત તમે સાંભળતાજ નથી ને બીજા કશાનો વિચાર કર્યા કરો છો. કારણ કે હવે તેનો પાપ ફરી આગળના જેવાજ થઇ ગયો હતો, અને તેથી તે પણ ઘણી ગણ થતી હતી.

ભાપજી થયા બાદ કેટલાક અઠવાડિયાં વિતી ગયા, અને અમીરઅલી આરડામાં એકઠો બેઠો હતો એનામાં મલિકા નિશાળેથી હરખમેર નેર આવી. અમીરઅલી ગાત બેઠો હતો ત્યાંના પડદો ઉઘડીને તે માંહે આવી, ને બોલી, “મારા પિતાજી, મિસી સાહેબ આજે મારા વર્ગમાં આવ્યાં હતા અને અમારી પરીક્ષા લીધી મેં બહુ સારી રીતે વાંચ્યું તેથી ને ત્રણ ખુની થયા હતાં અને કહ્યું કે, મલિકા, તું સૌથી સરસ વાંચે છે સાડે વાંચતાં આવડે એવાંજ જે કાર્ડ આપવામાં આવે છે તે તેમણે મને આપ્યો. પિતાજી, હું તે લાનીને તમને બતાવું ?”

મલિકા કાર્ડ લાવી, અને ઉપર થું લખ્યું છે તે અમીરઅલીએ જોયું તો તેને ઘણુંજ આશ્ચર્ય લાગ્યું આ પ્રમાણે લખ્યું હતું “તું તેનું નામ ઇસ્રુ ખાડજે, કેમકે જે પોતાના લોકને તેઓનાં પાપમાંથી તારશે તે એજ છે”

અમીરઅલી વારતો હતો કે, એ વાત તો મારા મનમાંથી સદાને માટે વિસરાઇ ગઈ છે, અને હઝરત ઇસા સબ ધીની સખળી વાતો તથા તેનો મારા પર કંઈ હક છે એ બધું મેં પીઠ પાછળ નાખી દીધું હતું અને વળી ફરી તેનીનેજ વાત તેની આગળ લવાઇ, ને વળી અજબજ જેવું એ કે તે લાવનાર પણ તેની પોતાનીજ દીકરી !

બેપરવાઇથી બોલતો હોય એવો ડોળ કરીને અમીરઅલી બોલ્યો, “પણ આમાં તો કંઈ નથી, એમાં તારે શીખવાનું તો કંઈ નથી”

બાળા અધીરાઇથી બોલી ઉઠી, “કેમ નહિ, પિતાજી ? એ તો અમારો સૌથી સારો વિષય છે, અને એ અમને બધાને બહુજ ગમે છે.”

અમીરઅલીએ કહ્યું કે, “ઠીક ત્યારે, કહે જોઇએ એમાં તમે થું થું શીખો છો ?”

મલિકા બોલી “જુઓ, અમે શુ કરીએ છીએ તે તમને બધું બરાબર કહુ છું. પહેલા તો અમે એક ગીત ગાઇએ છીએ પિતાજી, તમને યાદ છે? એક દહાડો મેં નમારી આગળ એક ગીત ગાઇ સંભળાવવાનું કહ્યું ત્યારે તમે મને કહ્યું હતું કે હમણાં મને સાંભળવાનો વખત નથી. તમે કંઈ બીજી વાતો વિષેના વિચારમાં ને પ્રિયાન્માં રહેતા હતા ને તેથી મારી વાત સાંભળી શકતા નહોતા, માટે મેં તમને કહી એ વિષે કહ્યું નહોતું.”

અમીરઅલી હસતો હસતો બોલ્યો, “ચાલ ત્યારે, આજે મને કહે” મલિકા તો ખુશ ખુશ થઇ ગઇ અને મોઢરા લાગી

“ગીત ગાઇ રહ્યા પછી અમારા શિક્ષક અમને ચિત્રો બતાવે છે. પહેલા તો હું તે સમજી શકતી નહોતી, પણ હવે મને સમજ પડે છે અને એ ચિત્રો જોવાનું બહુ ગમે છે. પિતાજી, એ બધા નુર ચિત્રો હજરત ઇસા મરીહ વિષેના છે. ને નાનું માળક હતા ત્યારે ગમાણુમાં હતો તેનું એક ચિત્ર છે, અને તે જન્મ્યો છે એવું પ્રગટ કરવાને આકાશ-માથી તેજની ફિરંગી આવ્યા હતા તેનું એક બીજું ચિત્ર છે. એ ચિત્ર પણ મને બહુજ ગમે છે. પછી, બીજા પણ ચિત્રો છે, તે હજરત ઇસાએ જે પરાક્રમી કામો કર્યા તે વિષે છે. પિતાજી, તમે એ બધું વાતો વાંચી છે? મને લાગે છે કે તમને તો એ વાંચવી બહુ ગમે.”

અમીરઅલી બોલ્યો, ‘હા, બેટા, મેં એ વાતો વાંચી છે.”

વહેલી વહેલી બાળા બોલી “ત્યારે પિતાજી, તમને પણ લાગે છેને કે હજરત ઇસા બહુ બના અને અલૌકિક પુરુષ હતા? કેમકે ખુદા શિવાય કોઈ બીજું કરી નહિ શકે એવા કામ તે કરતા હતા, અને અમારા શિક્ષક કહેતા હતા કે એ વર્ષા વરસ પર જન્મ્યા હતા, તો પણ હમણુ જન્મતા છે. મને એવું મન થાય છે કે, એને જોઈ તો કેવું સારું! પિતાજી, તમને પણ એવું મન થાય છે?”

પેતે જે દર્શન વિસરી જવા માગતો હતો તે વિષે ફરી અમીરઅલીના મનમાં ખ્યાલ આવ્યો. જો હું એ વિષે મલિકાને કહું તો એને કેવું સારું લાગે એવો વિચાર તેને થયો, પણ તે વિષે કંઈ બોલ્યા વિના તેણે પૂછ્યું,

“બેટા, બીજા ચિત્રો છે કે?” મલિકાએ વધતી જતી વાત સાંભળી છે કે નહિ એ જાણવા સાર અમીરઅલીએ એમ પૂછ્યું.

તે બોલી, “હા, બીજા વર્ણ છે, પણ એ બધા વિષે હું શીખી નથી એક ચિત્ર છે તે જોઇને મને ત્રણ દુઃખ લાગે છે તેમ હઝરત ઇસાને ખાયા વડે સલીમ પર જરેયા છે તે એવા લખા અને માયાળુ હતા તો પણ કોઈએ કુર થઇને કાણ જાણે એમ શા માટે ક્યું હશે? મેં પૂછ્યું ત્યારે શિક્ષકે મને કહ્યું કે, ‘એક દહાડો એ વિષે તું બંધુ શીખશે અમે પોતાને ચાહીએ છીએ તે કરતા હઝરત ઇસાને અમે શા માટે નધારે ચાહીએ છીએ તે ત્યારે તને જણાશે’ “પિતાજી, હું તમને ચાહું છું તે કરતાં હઝરત ઇસાને વધારે ચાહું તો તમને ખાતર તો નહિ લાગેને?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “બેટા, તને ખબર છે? હઝરત ઇસાને તો ફતવા ઇસાઈએજ ચાહે છે આપણે ઇસ્લામીઓ તો આપણા હઝરત નબીને અને ઇમામમહુસેનને ચાહીએ છીએ.”

મલિકા થોડી વાર વિચાર કરીને બોલી “પિતાજી, હું મોટી થઇને ત્યારે કદાચ તેમને ચલાતા રીખીશ હું નાની છું ત્યાં સુધી તો હઝરત ઇસાનેજ ચાહીશ કારણ કે હું એને સારી પેઠે જાણજી ‘હું’”

મનમાં કંઈ ધારતી હોય એવા અનાજે અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “તે આ વિષે તારી કાકી બેઠે કદી વાત કરી છે?”

મલિકા કહે, “હા, પિતાજી, એક દહાડો કાકીએ મને પૂછ્યું હતું કે, ‘તને કયો નિષય સૌથી સરસ લાગે છે? ત્યારે મેં તેમને પણ એમજ કહ્યું હતું, ને તેમણે મને એમ કહ્યું કે, નિશાનમાં તું હઝરત ઇસા વિષે રીખે છે, એવું તારા પિતાજીને કહેતી ના, નહિતો તે તને નિશાનમાંથી ઉઠાડી વેશે કાકીએ કહ્યું હતું તેથી મેં તમને એ વિષે અમાહિ કહ્યું નહોતું પણ પિતાજી, હવે તમે મને નિશાનમાંથી ઉઠાડી નહિ લોને? હઝરત ઇસા વિષે હું રીખુ છું તેમાં તમે પણ રાજી છોને?”

મલિકાને શો હિતર આપવો તેની અમીરઅલીને સૂઝ પડી નહિ. પોને ઇસાઈ થવા ચાહે એવા વખત આવે ત્યારે પોતાની નાની દીકરીનું

પણ એવુજ મન હોય તો કંઈ મુશ્કેલી પડે નહિ, પણ એ વાનનાં તો હજુ નિશ્ચય થયો નહોતો. વળી તે પોતાની લાભી વિષે વિચાર કરીને પણ અનિચ્છા થતો હતો. મસીહી દીનનું શિલણ અપાતુ હોય એવી નિરાશમાં પોતાની ભત્રીજાને મોકલવાની યોજના કેહમીનએ જાણી જોઈને કરી હશે કે કેમ ? ને જો તેની મતલબ એવી હોય તો મલિકા જોના વિષે શીખતી હતી તેના તરફ કેહમી. બેગમનું પણ આકર્ષણ થયું હશે શું ? એના એના વિચારો તેના મનમાં આપતા હતા.

પણ મલિકા તો પોતાના પ્રશ્નનો ઉત્તર સાંભળવા અધીરી નતી ગમતી. તે યોતી ઉઠી, “પિતાજી, મહેરમાની કરીને મને કહોને, તમ મને ઉઠાડી નહિ લોને ?”

બાપ કહ્યું “નારે, ના, બેટા, તું નાતી છે, એટલે હજારનું ઘસાને ચાહે તેમાં કંઈ નુકસાન નથી, કેમકે એ પણ આપણો એક નણી છે.”

મલિકા હસતી હસતી બોલી, “પર તારે, હું હજારનું ઘસાને ચાહીશ, અને મોટી થઈશ ત્યારે કદાચ આગથી એના પરનો પ્રેમ ટુટી જશે નહિ.”

બીજે દહાડે અમીરઅલી પોતાની લાભીને મળવા ગયો. અલી-નહીની સાતચિત્ત કર્યા પછી મલિકા વિષે અને તેની નિશાનગી સાત નીકળી બેપરવાઈથી બોલતો હોય એવો ડોળ કરીને અમીરઅલી બોલ્યો, “અરે હા, વાત પરથી વાત નીકળી, મને કાલેજ માતમ પડ્યું કે, અમીરી દીનનું શિલણ ત્યાં અપાય છે, તમે એ જાણતા હતા ?”

જુહુ બોલીને પોતાના બચાવ કરવામાં કંઈ હરકત નથી એમ સમજીને કેહમીન બેગમ બોલી, “ના, હું તો જાણતીજ નહોતી, મને તો મલિકાએ કહ્યું ત્યારે મેં જાણ્યું, અને એને અભ્યાસમાં વધુ મઝા પડે છે તેથી એને ઉઠાડી લેવી એ પીક નહિ એમ જાણીને મેં એને કંઈ હતુ કે તે વિષે તારા પિતાજીને કહીશ નહિ.”

એ વિષે પોતાની લાભીનો અભિપ્રાય કેવો છે તે જાણવા સારૂ અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “લાભી, તમને શું લાગે છે ? એથી એને કંઈ નુકસાન તો નથીને ?”

તે બોલી, “નારે, એમાં નુકસાન શેનું થવાનું ? તમે જાણતા નથી ? ખણી ઇસ્લામી છોડીઓ અને સ્ત્રીઓ પણ મસીહી દીન વિષે શીખે છે, છતાં ધર્મચુસ્ત ઇસ્લામી રહે છેને ? આપણી નાની મલિકા સાચા દીનમાથી ભટકી જશે એના ધામ્તી તો રાખશેજ નહિ, અને કદાચ એમ થાય તોએ તેને પાઠી વાળી લેતા વાર કેટલી ?”

અમીરઅલી સમજી ગયો કે જો મારો દીન બદલવાનું માઝ મન થાય, તો મારા ભાઈભાણ તરફથી મારે નાણુ વેઠવું પડે, અને તેથી પહેલાના કરતાં નિશેષ દડ નિશ્ચયસહિત તે મનમાં કહેવા લાગ્યો, “એમ તો થાયજ નહિ, મલિકા અને હું બંને અમારાં સાં સગાની પેઠે અમારાં નાનીના સાચા મુરીદજ રહીશું”

અધ્યાય ૧૨.

મલિકાની વિનંતી

અમીરઅલી રહેનો હતો તે શહેરમાં દર વરસે ગિયાળામાં એક ફાટી નીકળતો, પણ ઇશ્વરકૃપાએ એ વરસથી શાંતિ હતી તેથી લોકો ચારવા લાગ્યા કે, હવે કદાચ ભવિષ્યમાં કંઈ ભય રહેશે નહિ.

પણ થોડાજ વખતમાં આસપાસનાં ગામોમાંથી એવા સમાચાર મળ્યા કે પ્લેગ ફાટી નીકળ્યો છે, અને રાજનાં ત્રણ માણસો મૃત છે. શહેરની નજીકમાં પણ કેસ થવા લાગ્યા અને છેવટે નહેરમાં પણ ગેગ આણ થઈ ગયો, તેમજ રાજ રાજ મરણનું પ્રમાણ વધતું ગયું.

નાઝીરહુસેને અમીરઅલીને કહાવ્યું કે, હું ને તારી ભાભી પ્લેગની રસી મૂકાવીએ છીએ, માટે, ભાઈ, તું પણ અહીં આનીને અમારી માફક તું ને મનિકા રમી મૂકાવો તો સાચું. પરંતુ અમીરઅલીની માતાએ એ વાત સાંભળી ત્યારે તેણે હડ બાંધી ને કહેવા લાગી કે “મેં વિશ્વાસપાત્ર માણસોને મ્હોંએ સાંભળ્યું છે કે, આપણો સમગ્રો નાશ કરી નાખના સારું સરકારે એ વળી એક બીજી યુક્તિ શોધી કાઢી છે. રમીની અસર એવી થશે કે કાંતો આપણે એથી મરી જઈશું અથવા તો એવો પ્લેગ થશે કે તેમાંથી આપણે ફરી સારા થઈનુજ નહિ. અલ્લાહની મરજી હશે તો આપણે આ પ્લેગથી બચી જઈશું, પણ રમી મૂકાવી તો નહીં મરી જવાનાં.”

એ વૃદ્ધા કેવળ બેલીને બેસી રહેતી એમ નહિ, પણ કોઈ કોઈ વાર તો રડતી અને એવું કરી મૂકતી કે, આખરે તેને શાંત પાડવા સારું અમીરઅલીએ વચન આપ્યું કે, ઠીક, અમે રસી નહિ મૂકાવીએ પણ ત્યારે તો અમીરઅલીની દશા ‘સૂડી વચ્ચે સોપારી’ જેવી થઈ પડી. નાઝીરહુસેન તેને રસી મૂકાવવાનો આગ્રહ કરતો હતો ત્યારે આ બાબતથી તેની મા તથા તેનો સસરો તેને ના કહેતા હતાં.

એમ ધણા ફિવસ થઈ ગયા, પણ અમીરઅલીએ રમી મૂકાવી નહિ એક દહાડો મલિકા ઉતરી ગએને મ્હોડે નિશાળેથી ઘેર આવી તેની ઉદાસીનું કાગળ એ હતું કે, નિશાળમાં ઉદર પડયા હતા અને હવા અગડાથી નિશાળ બંધ કરવામાં આવી હતી

દહાડે દહાડે એ ખમ નજી આવતુ મધુ, અને નાઝીર હુસેન પણ એટલાં બધા આગ્રહ કરવા લાગ્યો કે આખરે અમીરઅલીએ કહ્યું કે, આજથી એક અઠવાડીઆમાં પોતનું જોર નરમ નહિ પડે તો ઘરના પડીનેની મરજી હોય કે નહિ હોય તો પણ હું અને મલિકા રસી મૂકાવીશું

રસી મૂકાવવાનો વખત આવ્યોજ નહિ, કેમકે મલિકાને સખત તાવ ચઢી આગ્યો. એનાં સગા મન વાળતા હતા કે, એ તો માત્ર તાવજ છે, પણ પડી મધાને ખાતરી થઇ કે મલિકાને પ્લેગ લાગુ પડ્યો છે આપના દુ ખનુ શુ વર્ણન કરીએ ? મલિકા પર તે કેવો ગ્રેમ ગમતો હતો તે આ વખતે જણાયું

હવે તો એ પારી આગડીનો સાદ સદાને માટે મધ થાય તો પોતાની પ્રિય પત્નીના મોતને લીધે તેને જે દુ ખ થયું હતું તેમાં વળી આ દુ ખ પર ડામ જેવું થાય અને મારું વર કેવું શૂન્ય જેવું લાગે ।' એ વિચારે તેના મન પર ભારે વા કર્યો, કેમકે મલિકા વિના તો તે જીવતો રહીજ ન શકે

ડૉક્ટર પર ડૉક્ટર તેડાવ્યા અગ્રજ ડૉક્ટરો અને હિંદી વૈદો એ બધાનો અભિપ્રાન લીધો. સ્ત્રીપુરુષ સખગાની સલાહ લેવામાં આવી, પણ ચઢેલા તાવ કેમ કર્યો ઉતરે નહિ મલિકા તો બેલાન સ્થિતિમાં પડી રહી હતી પોતાની માદગીને લીધે તેના સગાને કેવી ફિકર થતી હતી તે વિષે એ મિચારી શુ બાણ ?

એક દહાડો જરા કેર પડ્યો તાવ સ્હેજ ઉતર્યો, તેથી બધાંને આશા ઉપજી બધાંને ગમરાટ પણ ઓઝો થયો એ વાત ખરી કે, રયેગમાં સપડાએનો દરદી જવત્યેજ અચતો, પણ આ પ્લેગ વેળા એવા એકાદ બે કેસ સારા થયા હતા

પોતાની પ્રિય પુત્રીની પથારી પાસે અમીરઅલી એકલો બેઠો હતો તેવામાં મલિકાએ આખો ઉઘાડી અને પોતાના પિતાને ઓળખ્યો તે

એટલી બધી નબળી થઈ ગઈ હતી કે પ્રથમ તો તે બોલી શકી નહિ, પણ જરા વાર રહીને ધીમે સ્વરે બોલી “પિતાજી, બે હજારત ઇસા અહીં હોત તો તે મને જરૂર સાજી કરત એ આવે તો કેવું સારું !”

અમીરઅલી એ નામ સાલગી ચમક્યો, કેમકે એ નામ વિસરી જવા ને મથતો હતો, તથાપિ મરજીની અણી પર આવેલી પોતાની પુત્રીના મુખમાથી તે નામ નીકળ્યું

થોડી વાર રહીને તે ફરી બોલી “પિતાજી, મને ખાતરી છે કે બે હજારત ઇસા બધે કે એક નાની છોડી મારી છે, અને મને બોલાવે છે, તો તે જરૂર અહીં આવે મિસી સાહેબ કહેતા હતાં કે આપણે તેને કંઈ કહીએ ત્યારે સદા તે આપણું સાંભળે છે પિતાજી, મહેરબાની કરી તેની વિનંતી કરો કે તે આંતરે મને અડકે”

અમીરઅલી મૂગોળ રહ્યો ફરી ધીમા અને ગદગદિત સ્વરે મલિકા બોલી, “પિતાજી, તમે તેને નહિ કહો કે ? ત્યારે તો હું કદિ સારી નહિ થવાની”

અમીરઅલીએ કહ્યું, “બેટા, તું તેને કહે, તે જરૂર તારું કહેવું સાંભળશે”

મલિકા ધીમે સ્વરે બોલી “ના પેલી છોડીના બાપે વિનંતી કરી હતીને ?” આ વેળા મરજીખાટ્યે પડેલી એકનીએક દીકરીને સારું વિનંતી કરવા એક માપ હજારત ઇસા પાસે આ-યો હતો, જેની વાત તેણે વાંચી હતી, તે અમીરઅલીને યાદ આવી તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, મલિકા તે ચમત્કાર સબધી બોલે છે

મલિકા દયામણું સ્વરે બોલી, “પિતાજી, મહેરબાની કરીને તેની વિનંતી કરો” આવા કાલાવાલા સાંભળીને અમીરઅલીથી શી રીતે બેસી રહેવાય !

તે બોલ્યો, “બે હજારત ઇસા, મારી નાની દીકરી, મારી એકની-એક દીકરી, બધી મારી છે, તું આવીને તેને સાજી કર” તે એવે ધીમે અવાજે બોલ્યો કે એકલી મલિકાજી તે સાંભળી શકી, પણ તે મદ હાસ્ય કરીને બોલી, “મને ખાતરી છે કે, તે જરૂર આવશે,” એટલું બોલીને તેણે આખા બધ કરી, અને તેને ઉધ આવી ગઈ

થોડી વારમાં અમીરઅલીની માં બોરડામાં આવી અમીરઅલી જંગ મહાર ગયો તેના મનમાં વિચારો પોળાયા કરતા હતા તેના મનમાં આવ્યું કે, હઝરત ઇસા મારી દુવા સાબળારો એમ મારાથી કેમ કરીને મનાય ? પ્રાર્થના કરતા તે અચકાતો હતો તેનું કારણ પણ એજ હતું, અને જો કે મલિકાનું મન વાળના તે ઉપલા શબ્દો પ્રાપ્ત થો હતો તોપણ પોતાની પ્રાર્થના સબળાશે કે કેમ એ વિષે તેને જરા પણ ભરોમો નહોતો. મારી મલિકાને સાજી કરવાનું પરાક્રમ હઝરત ઇસામાં છે એ વાત ખરી હોય, પણ મારી રિનનીને લીધે તેને સાજી કરવા રાજી ન હોય તો માન અનિશ્ચાસને કારણે મારી દીકરીને તે સાજી ન કરે, અને જો તે ગુજરી જાય તો કદાચ એમાં મારોજ દોષ

પછી તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે, મલિકાને જીવ બચાવવામાં આવે તો હું ઇસાઇ થઈશ એવું વચન હું હઝરત ઇસાને આપું તો કેમ ? જો એમ કરે તો મારી પ્રાર્થના સબળાશે ? તરત તેની દૃષ્ટિ આગળ જાણે કે વચન બનો પ્રકાશ ચમક્યો, અને તે ઉપર ટગાએલા દિવ્ય પુરૂષના તથા તેના ક્ષવાએવા હાથોનો દેખાવ ખડો થયો

“જો ક્યારનુંએ મારે માટે આટલું મહત્ત્વ કયું છે તેને, જો તું મારી દીકરીનો જીવ મચાવે તોજ હું તારો દાસ થઈશ,” એવું કહેવાની દિવ્ય મત મારાથી કેમ કરીને થાય ? એ વિચારથી તે મૂંઝવે ઉઠ્યો ત્યારે હવે શું કરવું ? સત્તર કંઈક કરવું તો જોઈએ, નહિ તો મલિકાનો જીવ બચશે નહિ જો બાળાએ પોને દુવા માગી હોત તો કંઈ મુશ્કેલી નહોતી પણ તેણે પોતે તો ના પાડી હતી

આવી ગુચવણની વેળાએ અમીરઅલીને ઉપદેશક સાલરી આવ્યો હું જાણું તેની સલાહ લઉં ? કોઈ બીજા કરતા તેમજ હઝરત ઇસાને સારી પેઠે જોળાએ છે, અને હઝરત ઇસા શાથી પ્રસન્ન થાય તે એ બરાબર કહી શકશે

બોરડામાં આવીને જોયું તો મલિકા હજી ઉઘટી હતી તથા અમીરઅલી એકદમ ઉપદેશકને ત્યાં જવાને નીકળી પડ્યો નિ સદેહ એ પગલું અગત્યનું અને વાજબી હતું

અધ્યાય ૧૩.

ફેલમીદા બેગમની ધારતી

પેલો જુવાન કે જે વાંચનગૃહમાં કેવળ બેઠા વાર આ પોતા અને ફરી આનંદ છોડી દીધું હતું તેને ઉપદેશક પિસરી ગયો નહોતો. ભાપણને દહાડે તે આવ્યો હતો તેથી ઉપદેશકને ધણી ખુશી ઉપજી હતી, અને પોતા બરાબર બેસી હતું કે, અમીરઅલી જણો ગસ પડતો હોય એમ લાગ દમને બેનો તથા સાબળનો હતો. તેને શોધી કાઢીને તેની સાથે વાત કરવાના પ્રસંગ ઉપદેશકને મળતો નહોતો, તોપણ મહાન શોધકના ચરણ આગળ તે તેને માટે આગ્રહથી જાન્યુ પ્રાર્થના કરતો કે, “ હે પ્રભુ, કાંઈ પણ રીતે તું તેને વધતી બની નહીં લાવ, એ સારું કે એને ખાતર જેણે એટલું મધુ વેંદ્ય છે તેનો તે સ્વીકાર કરે ”

એક દહાડે ઉપદેશક પોતાની ઓગડીમાં બેઠો હતો અને વાંચન-ગૃહ બંધ હતું એવામાં તેને ખબર મળી કે, એક જુવાન તેમને મળવા માંગે છે. તે પરશાળમાં આવ્યો તો ત્યાં અમીરઅલીને તેની રાહ બેતો. ઉભર્યા ફેમીને તેને સાનદાર્થ લાગ્યું

તે શા માટે આવ્યો હશે એ કળવું મુશ્કેલ હતું તેણે કહ્યું, “ મારી નાની દીકરી માંદી છે, તેને મેં મળ્યો છે અને મને વણી ચિંતા થાય છે ” પણ એ મારી પાસે શા માટે આવ્યો છે અને મારી પાસે શું માંગે છે તે ઉપદેશક કંઈ સમજી શક્યો નહિ.

નિશાળમાં મનિકા મશીન વિષે સીખતી હતી અને હઝરત ઇસા આલીને તેને સાજી કરે એવી વિનંતી કરવાનું મલિકાએ પોતા કહ્યું હતું એ બધું અમીરઅલીએ ઉપદેશકને કહી સંભળાવ્યું

એટલીજ હળીકત કહીને અમીરઅલી વળી ચુપ રહી ગયો. ઉપદેશકે કહ્યું, “ મને લાગે છે કે હઝરત ઇસુની દુઆ તમે માગી છે ” તે બોલ્યો, ‘ હા, મેં હઝરતની વિનંતી કરી, પણ મને શક છે કે તે કદાચ મારે સાંભળશે નહિ, અને વળી હાલના જમાનામાં તે પૃથ્વી પર આવે

ખરો કે ?” પછી એકાએક સાંગે વિચાર નેને સૂઝી આવ્યો તેથી તે બોલ્યો, “તે આવે માટે તમે હજરતની દુઆ માગશો ? તે ખચિત તમારૂં સાલળશે ”

ઉપદેશક બોલ્યો, “ચાલો, આપણે મને સાથે દુઆ માગીએ ”
પણ અમીરઅલી અચકાયો અને બોલ્યો, “તમે એકલાજ દુઆ માગો તો સાડ,” અને એ સાલળીને ઉપદેશકને બહુ નવાઇ લાગી

તે જગ વિચારમાં પડ્યો, પણ પછી પોતે છુટણે પડ્યો અને એકલાએ પ્રાર્થના કરી તે પ્રાર્થના કરના હોના ત્યારે અમીરઅલીને ધુળરી છુટી કેમકે એ રડીમાં બે જણ નહિ, પણ ત્રણ જણ હોય એવું તેને લાગ્યું, તેના પ્રશ્નને ઉત્તર તેને મળી ગયો, કેમકે વગર કશું તેને જણ પડી કે હજરત ઇસા હજીએ પૃથ્વી પર આવે છે

પ્રાર્થના પુરી થયે ઉપદેશક ઉઠ્યો અને ઉભેલા અમીરઅલી બહુ કરીને ઉઠી લાગણીના સાહે કહેવા લાગ્યો, “મિઝાદ, હજરત ઇસા અહિં છે, તે કેવળ તમારી નાની બેટીને એટલુંજ નહિ પણ તમોને પણ નિરોગી કરવા તૈયાર છે તમે પણ તેને નહિ શોધો ?”

જગ વાગ વિચાર કરીને અમીરઅલી બોલ્યો, “તેના વિના મને ચાલતો એવું હું ધારતો હતો ત્યારે મેં તેને વિસરી જવાની કાશિશ કરી, તો હવે હું આફતમાં આવી પડ્યો છું ત્યારે તેને શોધું તો તે મારૂં સાલળશે ?”

ઉપદેશક હવે સમજ્યો અને બોલ્યો, “હજરત કહે છે કે, જે કાંઈ માગી પાસે આવે તેને હું કદિ કાઢી નહિ મુકાશ તે કશી શરત કરતો નથી, માત્ર તમે તેને શોધો તો તે તમને જડશે ”

એક પગવાર અમીરઅલીને એવું લાગ્યું કે, પોતાને થએલા દર્શનની હુકત ઉપદેશકને કહી દઉં, પણ તેને યાદ આવ્યું કે મલિકા ઉઘી ગઇ છે તે કદાચ મમી ઉઠશે અને મને બોલાવશે, તેથી ઉપદેશકને સાહેબજી કરી ઉતાવળથી ઘર તરફ ચાલતો થયો

તેરથી નીકળ્યો તે વખતે મલિકાની જે સ્થિતિ હતી તેજ સ્થિતિ અત્યારે પણ હતી બાળા ઉઘતી હતી અને તેની દાદી તેની પાસે બેઠી હતી અમીરઅલી આવતો તેની બદલીએ બેઠો થોડા દિવસ થયા જે બારે ફિકરે

તેના મનમાં ધર ક્યું હતુ તેમા હવે કઇ આશાનુ ઝાપુ કીરણ પ્રકાશ્યુ હતુ આતીને મારી દીકરીને સાજી કર એવી દુઆ હઝરત ઇસા આગળ તેણે માગી હતી તે ત્રીથી ફેર પડના માંડયો હતો તેને લાગ્યુ કે, આખરે મારે સાલજવામા આવ્યુ ખડ

આસરે એક કલાક મુઘી તે યેમી રહ્યો, પછી મલિકાએ આખ ઉતારી અને મદ હાસ્ય ક્યું કઇ કાજપાણી આપના પછી ને કઇ વાત કહે તો સાડ એવુ તે ઇચ્છતો હતો તે કઇ કહેના માગતી હતી ખરી, પણ તેનામા યોનવાની શક્તિ નહોતી અમીરઅલી તેના માથા પર વાકા વળ્યો ને તેણી ધીમે આનાજે યોલી “પિતાજી, હઝરત ઇસા આવ્યા હતા, અને તેમણે મારા માથા પર હાથ મુકીને કહ્યુ કે, ‘છોડી, સાજી થા,’ તેથી જીઓ, મને કેતુ સાડ થયુ છે” ફરી તેની આંખો નીચાઇ ગઇ અને બાળા વડુ યોલી શકી નહિ

વજા ડોક્ટરો આવતા હતા તેમાનાં એક લેડી ડોક્ટર સાંજે આવ્યા તેમણે કહ્યુ કે, દરદીને ત્રણો આરામ છે અને સારી મરદાસ લેવાશે તો સાજી થઇ જશે એવો સલાહ છે

બીજો દહાડે ફેહમીન બેગમ પોતાની બત્રીજીને જોના આવી નાઝીરહુસેનની પટે અમીરઅલીએ રસી મૂકાવી નહિ માટે તે તેને કપકા આપવા લાગી “મલિકા આટલી બધી માદી પડી તેમા વાક કોનો ? તમારોજ કેની ? શુ કરવુ તે તમે પોતે સમજે નહિ અને કોઇ સાડ કહે તે પણ તમે કરો નહિ તમારા બાઇ વિલાયત જઇ આવ્યા છે અને કેટલુ જ્ઞાન ધરાવે છે તેના કરના તમે કઇ વધારે સમજે છો ?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “હુ મલિકાને રસી મૂકાવવાનોજ હતો, મે નક્કી ક્યું હતુ એટલામાજ એ માદી પડી”

ફેહમીદા બેગમ બોલી “હવે વખત ગયો એટલે તમે આવી ડાહી ડાહી વાતો કરો છો, પણ મિયારી આ નિર્દોષ બાળાને તમારા અજ્ઞાનની મિલ્લા ભોગવવી પડી”

આ બધી વાતચિત મલિકાના સાંભળતા થતી હતી પોતાના માપનો દોષ કઢાતો હતો તે બેઇને તેને ત્રણુ ખોડુ લાગ્યુ તેણે પોતાની

કાકીને ઇશ્વરન કરી કહ્યું, “કાકી, યુએ ના થાઓ, હું તો સારી થઇ જવાની યુ હઝરન ઇસા આઠ્યા હતા તેમણે મારા માથા પર હાથ મુકીને કહ્યું કે, ‘નાની છોડી, સાજી થા,’ અને ત્યારથી હું સાજી થતી જાઉં છું.”

કેહમીદા તપી જઇને બાવી, “બેટા, તુ શુ એવું માકુ માકુ બોલે છે? હવે તો તારા જતો રહ્યો છે, તેથી તારે ડાપણની વાત કરવી બેઇએ.”

કાકીને સમજ પડેા એવું કહીને પોતાના બાપને વિનવતી હોય એમ મિત્રાએ અમીરઅલી સામું બેસું તેણીને પટાવતો તે બોલ્યો, “બેટા, ડોક્ટર કહતા હતા કે એને મૃત રહેવા દેએ અને વાત કરના દેતા ના, તેથી તારે તેમના કલ્પા પ્રમાણે કરવું બેઇએ.”

કેહમીદા ઝનીમાની બેવીને મનમાં વિચાર કર્યા કરતી હતી હવે એને નિશાળે ફરી ન જવા ટી એ સાડ છે, કેમકે એવું લાગે છે કે, અત્યાર મુઘીમાં તે પ્રભુજી સીખી ગઇ છે મલિકા બહેવીગણેવી ઇસાઇ અને એ કરતા અજ્ઞાન ઇસ્લામી રહીને મોટી થાય તો એ વતુ સાડ હું અમીરઅલીને સમજનીશ કે મનિકાને મારે ત્યાં થોડા દિવસ રહેવા મોકલે, પછી હું પોતે એને શિખરીશ અને આ બધી ચૂપાઇની વાતો એના મગજમાંથી કાઢી નાખીશ.

ધેર જતાં તેણે અમીરઅલીને કહ્યું, “બે મલિકા નિશાળમાં હઝરત નસા વિષે શીખતી હોય તો તેને ઉઠાડી લેવી એ સાડ છે ઇજીલ એમને શિખવવામાં આવે છે એ તમે જાણતા હતા?”

અમીરઅલીએ જવાબ દીધો, ‘થોડા દહાડા ઉપરજ મને તો એની ખબર પડી.”

બન્ને જણ વાત કરતા હતા ખરા, પણ એક બીજાના વિચારો છુપાવતા હતા.

વગર તરફ પાછી વળી ત્યારે કેહમીદાના મનમાં ઘણા વિચારો આઠ્યા પોતે જે બાળાને ઘણી ચહાતી હતી તે સાજી થતી હતી એ જાણીને તેના મનને શાંતિ થઇ, પણ તેની કળવણીના સબધમાં જે બદલાવ આવે પોતે ક્યો હતો તેનું પરિણામ આવું આવ્યું તેની ફિકર તેને

મનમાં થઈ, અને તેથી પોતાનેજ દોષ દઈ મનમાં કહેવા લાગી કે, મલિકાને નિશાળે મુકવાની સજાહ મેં ન આપી હોત તો સાડ થાત વળી અને નવાઈ તો એ લાગી કે, અમીરઅલીએ પણ તે છોડીના બાલવા પર કંઈ વજન આપ્યું નહિ કદાચ એમ હશે કે, એવે લનારો એ વણી વખત કરતી હશે, તેથી અમીરઅલી પણ એના બોલના પર કંઈ લક્ષ દેતો નથી

તે સાંજે બન્ને વણીવણીઆણી બેઠા બેઠા વાત કરતા હતા તેમાં અમીરઅલી ને મલિકાની વાત નીકળી મલિકા શું બોલી હતી નાઝીનુએને સાંભળ્યું, ત્યારે ચુડ ઝાંઝડેના ભાષણમાં અમીરઅલી પણ કટલા મરા વ્યાનથી સાંભળતો હતો તે એકાએક તેને સાંભરી આવ્યું તે બોલ્યો, “બન્ને બાપમટી અવળે માર્ગે તો નહિ ચઢી જતા હોય” એ એમ હોય તો મારે તેની પક્ષે ખાતરી કરવી પડશે કેમકે મેં મને એટલી અગ્રેજ ફળવણી લીની છે તોપણ આપણા સગામાંનું કાંઈ ઇસાઈ થઈ ગય એવું તો હું નહિ થરા દઉં મલિકા ઇસાઈ થાય એવી આકત આવે તે કરતા તો એ પેગમ્મા મરી ગય તો બેહેતર પણ કંઈ નહિ, એની નાની છોડીના બોલ પર કોણ ભરાયો આણે! પણ અમીરઅલીની વાત મુદી છે અને મારે ખારીક તપાસ કરવી પડશે કે એનું મન તો કાંઈ રીતે બ્રહ્મ થયું નથીને! અને એનું કંઈ હોય તો મારે એને સવેળા ઢંકાણે સાવવો પડશે ”



અધ્યાય ૧૪.

આપણે તેને શુ આપીએ ?

ઢહાડે ઢહાડે મલિકાને કોવત આવતુ ગયુ પોતાની પ્યારી બેરીને સાથ થએની જોઇને આપના આન દનો પાગ નહોતો અને તે તેણીને ખાત કરતો તેટલું થોડુ તે તેની સવળી ઇચ્છા પૂરી કરતો અને તેને રાજ ગામવામાં પોતાનો અધા ગળે.

સાજની વેળા ટાઢે પહારે જ્યારે મલિકા પોતાના આપની સાથે ધાખા પગ જતી ત્યારે તેને બહો આન દ થયો તેણી અમીરઅનીના અપા પર મથુ મુકતી અને બન્ને જણુ ગાતો કરતા

એક દિવસ સાજે તેઓ બેમીને વાત કરતા હતા તેવામાં મલિકા બોલી, “ત્યારા પિતાજી, ખરેખર હજરત ઇસાએ મને સાથ કરી, કેમ, ખરે કે નહિ?”

અમીરઅનીએ તત્જ્વળ જવાબ વાલ્યો નહિ તેથી માળાએ બોલવાનુ ચાલુ રાખ્યુ “હુ જાણુ છુ કે હજરત ઇસાએજ મને સાથ કરી, કારણુ કે તમે તેને મારી પામે આવવાની વિનતી કરી હતી ત્યારે તે આજ્યા હતા આપો મીચીને હુ શાત પડી રહી હતી એવામાં કાઇ આનીને મારી નજીક ઉભુ રહુ મારી આપો મીચીની હતી તેથી તમને તો દેખી શકુ નહિ, માટે ને તો હજરત ઇસાજી હોવા જોઇએને? પિતાજી, તે જણે મારા પર પ્રેમ નાખતા હોય તેની નજર તેમણે મારા પર કરી અને પછી પોતાનો હાથ મારા માથા પર મુકીને કહુ કે, ‘નાની છોડી, સાથ થા, પછી મારી આપ ઉધડી ગઇ અને મે તમને મારી નજીક જોડેલા દીકા ત્યા મુઢી શુ થયુ તે હુ જાણુતી નથી મને સાથ કરનાર તે હજરત ઇસાજી હોવા જોઇએને, પિતાજી?”

અમીરઅલી બોલ્યો, “હા, બેટા, તેજ હોવા જોઇએ”

માળા કહે “પિતાજી, ત્યારે હુ તમને એક વાત કહુ? મને એક વિચાર થયા કરે છે કે આપણને કેટલો અધા આન દ થયો છે તે દર્શાવવા સર હજરતને આપણે કઇ આપણુ જોઇએ પિતાજી, હજુ તો તમારે અધા ડાકટરોની શી આપવાની છેને? પણ એક વાર મિસી સાહેબ કહેતા હતા

કે, પોતે જે ક્યું હોય તેને માટે હઝરત ઇસા કદી કંઈ પણ માગતા નથી, પણ આપણે ગાજીખુલીયા તેને જે કંઈ આપીએ તે તે સ્વીકારે છે પિતાજી, તમને શું લાગે છે? આપણે તેને શું આપીએ?”

અમીરઅલી ચુપ નહો, કેમકે આળાના આ બોલ તેના હિલમા ઉડા ઉતરી જતા હતા, અને તરનોતરત તે કંઈ ઉત્તર નહીં રાક્યો નહિ થોડીવાર રહીને તે બોલ્યો, “બેટા, એ વાન જુદી છે, માટે આપણે એ વિષે વિચાર કરીશું પછી તે શો વિચાર કર્યો તે તું મને કહેજે, ને મારો વિચાર હું તને કહીશ”

મલિકા બોલી “બહુ સાડ” પછી આપમેટી બીજી વાતો કરવા લાગ્યા

તે રાત્રે મલિકાના ઉઘી ગયા પછી અમીરઅલી ધાખા પર એકનો એકીને વિચાર કરવા લાગ્યો, કેમકે મલિકાને કંઈક નો ઉત્તર આપવો બેઠાએ થોડા દિવસ થયા તેનામાં મોટું બદલાણું થયું હતું અને હઝરત ઇસાનું મોત તે કેવળ બેડી કાઢેની કહાણી છે એવું સમજીને મન વાળના તે હવે ચત્ન કરતો નહોતો. એ વિષે અમીરઅલી પોતે પણ અજાણ નહોતો. સુવાનામાં આપેલું ઇનુ વિષેનું વર્ણન તેણે ફરી વાંચ્યું હતું, વળી બીજા કોઈ વિષય વિષે લખાયું હતું તે કરતાં તેના મોતના વિષયનું વર્ણન વિસ્તારથી લખાયું હતું એ પણ તેણે બરાબર લક્ષમાં લીધું હતું કેમકે બીજા બનાવો તો કેવળ થોડી કલમોમાં વર્ણવ્યા હતા ત્યારે આ વિષય પર તો આખા અધ્યાય ને અધ્યાય લખેલા હતા તેથી પણ તેના અભ્યંતરમાં ખાતરી થઈ હતી કે આ સઘળું સત્યજ હોવું જોઈએ

જે એ વાત સત્ય હોય તો ઇતિહાસમાં, હા, આખા જગતના ઇતિહાસમાં, તે ઘોંટી મોટા બનાવ કહેવાય તેને થએલા દર્શનમાં જેમ ખ્રિસ્તનો નિષ્કર્ષ લેવામાં આવે તેમ હવે તેના માર્ગમાં ઉભો હોય એવું તેને લાગ્યું તેણે તે તરફ પોતાની પીઠ ફેરવવી યા તો તેની આગળ સાક્ષાત્ દેવતા કરીને તેના પર ખીના વડે ટગિલા ખ્રિસ્તને સરણે જવું

“પોતાને જીવંતદાન મળ્યું છે માટે કૃતજ્ઞતા દર્શાવવાને હઝરત ઇસાને કંઈ અર્પણ કરવું જોઈએ એવો વિચાર મલિકાના મનમાં થવા કરે છે,

પણ હું જાણુ છું કે, જેણે પ્રીતિના શિખરે પહોંચીને પોતાના મિત્રોને સાડ પોતાનો જીવ આપ્યો છે તેનો હું અપાર મોટો ઋણી થયો છું. મલિકાને સાજી કરવી એ તો સહેલ હતું, પણ પાપમાંથી માનવનો ઉદ્ધાર કરવા સાડ તો અપાર દુઃખ, ખોટ તથા લબ્ધ વેઠવા પડ્યા છે, માટે એ ઋણનો મારો હિસ્સો આપવા સાડ હું શું કરું ?”

પત્ની દર્શનમાનો પ્રકાશ ફરી પોતા પર પ્રકાશનો હોય એવું અમીર-અનીને લાગ્યું, અને પોને જોવા હોતો તેવો ફરી એક વાર તેણે પોતાને દીઠા તે પોતાના મનમાં સમજ્યો કે મારા જેવો નિર્માલ્ય માણસ એવા ગારની પુરૂષને શું આપી શકે ? ફરી વાર તેને એવું લાગ્યું કે, હું એકલો નથી જો કે આજ નાખે એવા પ્રકાશવાળું દર્શન તો હમણાં તેને થતું નહોતું, તો પણ એક અદૃશ્ય વ્યક્તિ પ્રત્યે તેને આદરયુક્ત લયની લાગણી પેદા થઈ તેને આપવાનું પોતા પાસે કંઈ નહોતું, પરંતુ પોતાને ખાનગર રત્ન બનુ લબ્ધકારક મોત વેરનારને શરણુ થઈ જઈને અમીરઅલીએ પુરા હૃદય તથા લાનથી નમન કરીધું. પત્ની તેને એક અદ્ભુત માત આલમ પડી પતિત માનવ વધસ્તબને માર્ગે થઈને પવિત્ર દેવની સમીપ જઈ શકે છે જેણે દૂરથી ઇશ્વરને ઓળખ્યો હતો તે હવે તેની પાસે થયો. બંધને મદને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ ગુનામ હતો તે દત્તકપુત્ર થયો. “એમ ન થાઓ, કે આપણા પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્તબ સિવાય હું બીજા કશામાં અભિમાન કરું,” એવું ઉપદેશકે હરખબેર કહ્યું હતું તેનું ખડકાગ્રણુ હવે તે સમજ્યો. હવેથી તેજ વધસ્તબ અમીરઅલીને પણ અભિમાનનું કારણુ થનાર હતો.

ખીજી દહાડે સાંજે મલિકા પોતાના આપની સાથે ધાયા પર જઈને એસી વાતો કરવા બેઠી આતુર થઈ રહી હતી. પોતે જે વિચાર કર્યો હતો તે કહેના તથા પોતાના આપનો જવાબ સાંભળવા તે ચઢાતી હતી. મલિકા બોલી, “પિતાજી, પહેલું કાણુ બોલે, હું કે તમે ?” અમીરઅલી બોલ્યો, “બેટા, તું પહેલી બોલ.”

બાબા બોલી, “પિતાજી, મેં તો અહીં વાર સુધી વિચાર કર્યો કર્યો, પણ હઝરત ઇસાને શું આપવું તે વિષે મને તો કંઈ સૂઝતું નહિ, કારણુ કે

તેને અપાય એવું મારી પાસે કંઈ નથી તમોને હું શું આપું તે પણ મને કંઈ સૂઝતું નહિ, ને એ તો વળી સહેલું છે પણ હું નિચાઈ કયાં કન્ટી હતી ત્યારે મારા શિક્ષકે એક દહાડો કહ્યું હતું તે મને યાદ આવ્યું ભેટ આપવા વિષે અમે વાન કરતા હતા ત્યારે તેમણે કહ્યું કે ‘જો હજારત ઇસા આનીને આપણી પાસે કંઈ હોય તે માગે તો આપણે તેને ના કહીશું ? ના, આપણે કદિ ના નહિ કહીએ કારણ કે તેણે પોતાના પાસે હતું તે સવળું આપણે સારૂ આપી દીધું, તેથી મેં વિચાર કયો કે, હુએ મારી કને જે કંઈ છે તે સવળું હજારતને આપી દઉં પછી મેં મારી આગળના ટેરવે ગણવા માડ્યું મારા કપડા ને મારી જાંઘા, મારી બધી કિતામો, કુચીનાળી પેટી મને બહુ પહોળી છે તે અને તમે અપાવેલા છે તે મારા બધા રમકડાં પણ પછી પછી મને એ બધા તો એટલા ઓછા લાગ્યા કે આખરે મેં મારા મનમાં કહ્યું, ‘હું પોતાને પણ તેને આપી દઉં’ મારે, પિતાજી, હું હવેથી તમારી દીકરી ગઈ નહિ, તારું કે મનિકા તો હવે હજારત ઇસાની થઈ ગઈ છે ”

મનિકા બોલતી હતી ને વેળા અમીરઅલીની આગે આન દાસ્તુથી ચળકતી હતી તેને આન દાસ્તુ વિચારને લીધે થતો હતો કે મારે નવો દીન મારી પ્યારી બેટીથી મને નિખુટો પાડશે નહિ

માળા બોલી, “હવે પિતાજી, તમે કહો ” અમીરઅલીએ ઉત્તર દીધો, “બેટા, હજારતને શું આપવું તે વિષે હું નિચાઈ કરતો હતો ત્યારે મને એવું લાગ્યું કે, મારી પાસે તો કંઈજ નથી હું તો પોતાને પણ તેને આપી શક્યો નહિ, કેમકે હું એવો યોગ્ય નથી, મારે મેં મારા આથી હાથ તેની લાણી ન ચાલ્યા, તો તેણે મને પોતાને આપી દીધા ”

તેજ દહાડે અમીરઅલીના હરમા તારણ આવ્યું, ને આપણેટીને કોઈ પણ જાતની ખોટ આપવાનો ખ્યાલજ ન આવ્યો, કેમકે તેઓને પોતાને અનિર્વાચ્ય દાન પ્રાપ્ત થયું હતું

અ યાય ૧૫.

ભાઈઓનું જીવન ૫૩૯

હવે થુ કરતુ તેના ત્રિચાર અમીરઅલીને કરવાનો હતો. પ્રેમ તથા
હતનનાથી અને અપૂર્વ આનંદથી તેનું હૃદય ઉભરાઈ જતુ હતુ, તેથી
તેને કરી મુસ્કેલી વાગતી નહોતી, ગમે તે આવે તે વેઠના તે ગજી હતો.

ખીજે દહાડે સવારે જમને ઉપદેશકને પ્રથમ એ બધું કહેવાનો તેણે
નિશ્ચય કર્યો. તેને ખાતરી હતી કે ઉપદેશક મારી દાઝ જાણશે, અને થયુ
પણ નેમજ અનર્થનીય આનંદને લીધે ઉપદેશકનું મોઢું પ્રકાશવા
વાળુ અને તે જીરાનના ખભા પર હાથ મૂકીને તેને પોતાના પાસામાં
લઈને તે બોલ્યો, “હવે ખરેખર આપણે મિરાદરે થયા છીએ જેઓને
સાઝ નકરના ભ ઉપર પોતાનું અર્પણ કર્યું તેઓમાના એકનો હઝરતે
મીમાન કર્યો છે, માટે ચાલો, આપણે હરખ કરીએ.”

બન્ને જણે વણી પાર સુધી ફિલ ઓલીને વાતો કરી, કેમકે પોતાના
નરા ગુઝ નિષે બને તેટલું સાબળવાને આ નવો શિષ્ય આતુર હતો.
અને તેજ ગુઝની ફેનિક સમતદારા જેના પ્રેમ તથા ભક્તિભાવ દૃઢ તથા
ઉંડા થયા હતા તે ઉપદેશક ગુરૂની કૃપાની તથા તેના મહિમાની અદ્ભુત
વાતો કહેવાને આતુર હતો.

પરંતુ કેવળ મર્ગી વાતા વિષેજ તેઓ વાત કરી શક્યા નહિ,
કેમકે તે કે તેઓના હૃદય મર્ગમાં હોય એમ તેમને લાગતુ હતુ નો પણ
તેઓના પગ તો સાકડા માર્ગ પર મુસાફરી કરવા સાફ પૃથ્વી પર હતા, અને
વળી એ બે જણમાંના એકને માટે તો તે માર્ગ વિકટ હોવાનો સંભવ હતો.
પોતાના માર્ગમાં કેવા કેવા વિત્નો છે તે અમીરઅલીના કરતા ઉપદેશક
વધારે સારી રીતે સમજતો હતો, અને તેનો આવેશ ઠોડા પડી ન જાય માટે
એ કે તે કાળજી ગમતો હતો, તો પણ ઉપદેશક પોતે સમજતો હતો કે
માટે એને સાવચેતીથી કામ લેવાની સલાહ આપવી જોઈએ.

અમીરઅલીએ કહ્યું “ મને લાગે છે કે, મેં નવો દીન સ્વીકાર્યો છે, એવું હું જાણું મારા બાપને કહું મને પુરી ખાતરી છે કે અત્તાન અને વહેમી માણસ જેવો વાઘા જે તેવો વાવો મારા બાપ નાઝીરહુસેન જેવો સુશિક્ષિત અને સુધર્મી માણસ હોય એ તો મને અસંભવિત નાગે છે ” પણ ઉપદેશક ધણે અનુભવી અને ગાણો માણસ હતો જે પ્રભુની ઇચ્છા તેઓ પુરી કરવા ચાહતા હતા તેની નહાત તેઓએ મારી, અને છેવટે બન્ને જણે એવું નક્કી કર્યું કે, અમીરઅલી ચાહતો હતો તેમ તેણે પોતાના બાપને ત્યાં જવું અને એ મુનાકાતનું પગિણામ પાડા આવીને પોતાના મિત્રને જણાવવું

ઉપદેશક બોલ્યો, “ મારો કરી લીધેલો નવો મિરાદર મારી પાસેથી જાય એ મારાથી સહન થતું નથી, અને તમોને મારી સાથેજ નાખવાને હું બહુ ચાહું છું પણ મારો વિશ્વાસ છે કે સકટ વેઠનારી તમોને બળ પ્રાપ્ત થશે, અને જો અમની સામે ખડા રહેનારી તમોને હિમત આપશે, તેથીજ હું તમોને જવા દઉં છું ”

અમીરઅલીના મનમાં કશો ભય નહોતો તેને તો એવું લાગતું હતું કે કદી સ્વપ્નમાં પણ ન હોય એવી રીતે પ્રભુએ પોતાને મારી આગળ પ્રગટ કરી દે છે, અને હું તો એક ઉચ્ચતર તથા વિશુદ્ધ સૃષ્ટિમાં ફરે છું તે પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, મારો બાપ પોને પણ ખુદાને માનવાનો દાવો કરે છે, તો મને ખુદા પાસે જવાનો ખરો માર્ગ મળ્યો તેમાં મારો બાપ વાધો કાઢશે / હું તેને ખુદાનો ખરો માર્ગ જણાવના કોશીશ કરીશ હું તેને પ્રથમ એમ નહિ કહું કે મને મસીહ મળ્યો છે, પણ એમ કહીશ કે મને ખુદા મળ્યો છે, અને એ મહાન શોધ મને કાતી માફને થઈ તે હું એને પાછળથી કહીશ

નાઝીરહુસેન પોતાના અભ્યાસના ઓરડામાં બેઠો હતો, તેથી ખરી કડીકન પ્રગટ કરી દેવામાં અમીરઅલીને કંઈ વિધિ નડતું નહિ થોડીનાર બીજીવીજી વાતચિત કર્યા પછી તેણે એકાએક કહ્યું કે, “ મિરાદર, હું તમને એક મહાન સમાચાર કહેવા આવ્યો છું કે મને ખુદા મળ્યો છે ”

મળક કરતો હોય તેવી રીતે નાઝીરહુસેન બોલ્યો, “તમારી એ ગેવ મને નવાઇ જેવી લાગતી નથી, કારણ કે હું સમજી શું કે મારો ભાઇ સાચા પેગમર હઝરત મુહમદનો શાગીર્દ છે”

અમીરઅલી બોલી ઉઠ્યો, “અલબત્ત તમારી એ સમજણ ખરી હતી પરંતુ દુરાનમાનો ખુદા એવો નથી કે મારા દિલ તથા આત્માને શાનિ આપી રાકે, તેથી મેં તેને બીજે માર્ગે એળખવાની મહેનત કરી મિરાફ, તમે પણ તેને ગ્રાધા તો કેવું સારું! ત્યારે તો તમને મારા બોલ સાચા માલમ પડે”

નાઝીરહુસેન હસીને બોલ્યો, “તમે મારે માટે ફિકર કરો છો માટે તમારી ધણી મહેગ્યાની, પણ મને તો મારા પોતાના દીનમાજ સંપૂર્ણ સંતોષ કે માટે તે બદલવાની જરૂર નથી આજ સુધી અમારા આપદદાર ગણાતા ખાનદાનને માટે ભાઇ નામોશી લગાડવાનો નિશ્ચય કરે તો મને તો મારા ખાનદાનની આપદ સાચવવી એ મારી ફરજ છે”

અમીરઅલી બોલ્યો, “નામોશી! હું મસીહી થઈ તેમા નામોશી રાની! અગ્રેજ કેળવણી લેવા તમે તમારો દેશ મૂકીને ગયા તમે તમારો દેશી પાશાક થોડો થા બધાજ તજ દીધા, ને અગ્રેજ ડ્રેસ પહેરવા લાગ્યા તમારા ઘરની વ્યવસ્થા અને તમારા બધા રીતરીવાજો હિન્દીના જેવા નહિ, પણ અગ્રેજના જેવા છે એ બધામા તમને નામોશી લાગી નહિ પણ હું બીજી બધી બાબતોમાં મારા દેશને વિશ્વાસુ રહીને જે દીન અગ્રેજ પ્રગ્ન પાળે છે તે સ્વીકારવાની વાત કરે છું ત્યારે તમે કહો છો કે હું આપણા ખાનદાનને નામોશી લગાડુ છું મસીહી થવાથી અને હઝરત ઇસાના શાગીર્દ બની તેના હુકમો પાળવાથી હાલના કરતાં હું કંઈ એછો આપદદાર, એછો પ્રમાણિક કે એછો ધાર્મિક થઈશ એમ તમને લાગે છે શું? સાચા દિવથી મને જવાબ આપો, જે નહિ તો પછી શી રીતે નામોશી લાગશે? મને તો એમાં કશી નામોશી જણાતી નથી”

અમીરઅલી બોલતો હતો તે બધો વખત તેનો ભાઇ તેના મહેલ તરફ તુરંતકારની દૃષ્ટિથી જોતો જોતો સાલગતો હતો. અમીરઅલી બોલતો બંધ થયો કે તરત તેણે કહ્યું, “તમારા નવતર ખ્યાલોને લીધે

તમે એવા અધ યધ ગયા છો કે તમે મને પુછો છો તે તમે પોતે જોઈ શકતા નથી, તો તમને ખાતરી કરાવવાની કોળીશ કરી એ નિર્ગર્થક છે. કદાચ તમને એટલી તો સમજ પડશે કે જ્યારે કોઈ માણસ પોતાના આપદાદાનો દીન મૂકીને ખીળ દીનમાં વટલાય ત્યારે હજેક સમતુક માણસ તેને તુરંજકારે, અને વળી પૂર્વનો કોઈ માણસ પાશ્ચાત્ય ધર્મનો સ્વીકાર કરે તે તો વળી વધારે નિંદ્ર કહેવાય.”

અમીરઅલી કંઈ બહુ જાણતો નહિ હશે એમ મને લાગે પાતો હતો, પણ અમીરઅલી બોલ્યો, “હઝરત ઇસા પૂર્વમાજ જન્મ્યા હતા, અને તેમણે પૂર્વમાજ જીવન ગાળ્યું હતું એ વાત તમે પિસરી જાણો છો, અને જો કે પાશ્ચાત્ય પ્રજાઓ એ ધર્મ પાળે છે તો પણ અસલ તો એ પૂર્વમાજ છે જે ધર્મ જગતની ઘણીઅડી સુધરેલી પ્રજાઓ પાળતી હોય તેનો તુરંજકાર નાઝીગુસેન કરે એ ચોખ્ખું કેમ કહેવાય?”

એરિસ્ટર સાહેબ ફરી હસીને બોલ્યા, ત્યારે, મારા મુત્ત લાખ હ તમને એક સવાલ પૂઠું મસીદી દીન, તમે કહો છો તેમ, જો બહુ માનનીય અને વિદ્વાતાવાળો હોય તો જોઓ આ દેરામાં પોતાના કમનસીમને નીચ અથવા પોતાના દોષને લીધે જગિક સપત્તિ પિનાના હોવાથી અ મેળવવા સારું અને પોતાની સ્થિતિ એ દીન વડે મુધારવા શોવતા હોય તેઓજ એ દીન કેમ સ્વીકારે છે? જો તમે તરદી લઈને આ રહેરમાના ઇસાની ટીપ બનાવો તો અમીરઅલીનું નામ એ ટીપમાં ઉમેરનાથી મારા ખાનદાનને નામોળી લાગે એમ હું શા માટે ગણ્યું તેની તમને સમજ પડશે એવું મને લાગે છે.”

અમીરઅલી મૂંઝો રહ્યો, કારણ કે પોતાના ભાઈને ઉત્તર આપી રાકે એટલું તે પોતાના શહેરના ઇસાઈઓ વિષે જાણતો નહોતો. પણ જરા વાત ગ્રહીને તે બોલ્યો, “હું તો ફક્ત એકજ ઇસાઈને જોળ્યું છું, અને એના નામની સાથે માઝ નામ ટીપમાં મુકાય તો હું તેમાં મોટું માન ગણ્યું, અને તમે પણ એ વિષે જાનમાં છો એવું મને નાજે છે, માટે તમને સતોષ પમાડવા સારું એની એક ટીપ મેળવવા સારું હું કેશીશ કરીશ પણ એક વાત તો તમે નક્કી માનજો કે જેમાં માઝ સર્વોત્તમ અને સર્વ-

કાળિક હિત સમાયલુ હોય તેમાથી એવા કોઇ જ સારી લાભને લીધે હું ક'ી ડગલાનો નથી જેઓને હજારત ઇસા પોતાના શાગિર્દ થવા યોગ્ય માને છે તેઓને હું શી રીતે ચિકારી શકું ? ”

નાઝીરહુસેન હમીને બોલ્યો “જો તમારા તરફ એવાજ હોય ને! મને માગે છે કે તમારી સાથે વધુ વાદવિવાદ કરવો નકામો છે તમે તમારો દૃઢ નિશ્ચય કયાં પછી આપવાને બદલે તે અગાઉ આવ્યા હોત તો નોક થાત એકજ વાત હું તમને પુછવા ચાહું છું તે એ કે, મલિકાના સમયમાં તમે શું કરના ‘પાયુ’ છે? તેને પણ અથેશ નામ અપાવશો અને તે પણ અથેશ ટોપી પહેરશે કે ?

નાનો ભાઇ કઇક નારાજ થઇને બોલ્યો “તમે બોલો છો તે ઉપરાંત સામિત થાય છે કે મમીહી દીનનો ખરો અર્થ તમે સમજતા નથી મમીહી દીનમા દિનનું મદલાણુ થવાની જરૂર છે, પોશાકનું નહિ હું ખુદનો આભાર માનું છું કે મારી બેગી પણ હજારત ઇસા વિષે એટલું મનુ ગીમી છે કે મમીહીનો શાગિર્દ બનના હું જેટલો ઉત્સુક છું તેટલીજ તે પણ છે અને તેને મટે હું તમારી પત્નીનો આભારી હું ”

નાઝીરહુસેને કહ્યું “તમારા આ નિશ્ચયગવામાં મહેગમાની કરીને મારી જાનું નામ વચમાં ન લાવશો મને પુરી ખાતરી છે કે, પોતાના દીન સિવાય અન્ય કોઇ દીન તરફ તેનું વલણ નથી, અને મલિકા અવળે માગે ચડી તેમા મારી જાનો કરો દોષ નથી ”

અમીરઅલી બોલ્યો, “ મારી ભાભીનું નામ બેનામાં એમને કઇ દોષ દેવાની મારી મતલબ નહોતી હું તો માત્ર એટલુંજ કહેવા માગતો હતો કે મલિકા પણ નિશાળમાં રીખી છે, અને ફેહમીદા ભાભીની સલાહથી મે તેણીને તે નિશાળે મેની હતી ” અને ભાઇઓમાંથી કોઇ ફરી બોલ્યું નહિ, અને થોડી વાર સુધી ઓરડામાં માન્ય બ્યાપી રહ્યું પછી અમીરઅલી જવા સારૂ ઉઠ્યો નાઝીરહુસેન કલમ લઈને લખવા મડ્યો અમીરઅલીએ ઉમંગે બોળ્યો ત્યારે નાઝીરહુસેન બેપરવાઈથી બોલ્યો, “બ્યારે તમે શુદ્ધિમાં આવો ત્યારે મને મળજો, ત્યાં લગી હું મારે રખતે ન તમે તમારે રખતે અમીરઅલી પણ સમજ્યો કે મારા ભાઇએ મને વરમાંથી કાઢી મેલ્યો

નાઝીરહુસેને અમીરઅલીની વાત સાંભળીને તે પ્રત્યે તિરસ્કા દર્શાવ્યો હતો. ખરો, પણ વળી એ વાતથી તેના મનમાં સત્તાપ પણ ધણે થયો હતો. મારી જમાતમાં મને આટલું મધુ માન છે, અને મારા હમદને મને આગેવાન જેવો ગણે છે, તો બેરિસ્ટરનો હાજ મમીહી થઈને વટવ થયો. એવી વાત જમાતમાં થાય તે મારાથી કેમ ખમાય? ગમે તેમ કરીને તેને આ નવો દીન તજ દેવાને અથવા તો આ શહેર છોડી આટલા જવાને સમજવવું ભેદ એ હાથમાં લીધેલી પ્રતિમ તેણે પાછી મૂક દીધી. તેનું મન એવું તો વાકુળ થઈ ગયું હતું કે તેથી કામમાં તેનું ચિત્ત ચોટતું નહોતું. તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે સોથી મારી રીત એ છે? એ વિષે કેહમીદા બેઠ મારે મસલન કરી. તેની લાગણીએ પણ મા જોનીજ દઢ છે અને કદાચ તેણીની નીકળુ બુદ્ધિ આ મુશ્કેલીમાંથી છટકવાનો ઉપાય શોધી કાઢવામાં કામ લાગશે.

મને છોકરા તેઓએ રાખેના શિક્ષક પાસે બેઠી અભ્યાસ કરત હતા તેથી કેહમીદા બેગમ એકલા હતી અને કોઈ પુસ્તક વાંચતાં ના. પોતાના ખાનિદ કંઈ વાતચિત કરના સાઠ આપા છે તે બેઠ -હમીદાએ પુસ્તક મેલી દીધું. નાઝીરહુસેનના ચહેરા પરથી નેશીને એ વાગ્યું કે, કોઈ મહત્ત્વની મામત વિષ તેઓ વાત કરવા માગે છે.

વગ્નુચ્ચિતિ એવી હોવાને લીધે કોઈ ને કોઈ ઉપર દેવ મેનવાન હેતુથી નાઝીરહુસેને આ પ્રમાણે વાત શરૂ કરી. ‘જે રાગમાં મમી દીનનું શિવણ અપાય છે તેમાં મલિકાને મોકલવાની તારીખી મનન હતી.’ તુ પણ ઇન્જામને તજ દેને મમીહી થઈ વટવી જના ચાહ કે શુ? બે એમ હોય તો તુ મને સાક કહી દે.’

ઇન્જામમાંથી મમીહી દીનમાં જવાના મહા પાપ વિષ સાંભળી બીકથી નુજના હાથ ઉઠા કરીને કેહમીદા બેગમ બોલી ઉઠ્યા. નાઝે તે એ વિષે કંઈ પણ જાણતી નથી. હા, મે મલિકાને એજ નિશાત મુકનાની સલાહ આપી હતી ખરી, પણ ત્યાં કંઈ ધાર્મિક તાલીમ અપાય એવું તો હું જાણતી નહોતી.” તે ગુસ્સાથી કહેવા લાગ્યા. “તુ પોતાની તપાસ કરના ગઈ હતી ખરી, અને ત્યાં બે ત્રણ કલાક પછી પાંચમી વિષે તો કંઈ વાતચિત થઈ નહોતી. અહિં ધાર્મિક તાલીમ અપા

છે એમ કહીશુ તો તેઓ મલિકાને મોકલશે નહિ તેથી તેઓએ એ વાત મારાથી છાની રાખી ”

‘ગમે તેમ હોય, પણ એ તાર કામ છે તેણીના ઘાઠા તથા ઘાઠીની મરજી વિરૂદ્ધ તે તેને તે નિશાળે મોકલી અને તે પરિણામ એ આગયું છે કે, અમીરઅલી કહે છે તેમ કેણે જાણે તે જુદું કહે છે કે સાચું, તે છોડીનું મન પણ વટલી ગયું છે અને તે પણ મસીહી થવા માગે છે’ હુમીદા મોટેથી હમીને બોલી, “મલિકા મસીહી થવા માગે છે, અરે એ આજકાલની છોકરી, ગઈ કાલે તો યૂગમા ગમતી હતી કાલે ઉઠીને કહેશે કે માટે તા બૅરીસ્ટર થવા વિલાયત જવું છે એ એવું સાબળયું છે કે હિન્દુસ્તાનની સ્ત્રી બૅરીસ્ટર થઈ શકે છે એ છોકરીને મારા હાથમાં માપી ને અને પછી એની મૂખાંતની વાત તે કરી કરશે નહિ એમાં તમે આટલા બધા ગભીર શૈતા દેખાઓ છો? એમાં શું એ છોડીને નેસલાવવી ને માંડ કામ ”

હુમીદાના બોલથી ઉઝાડાને તેનો ખાત્રિદ આપ્યો, “તને લાગે તેમ એ હસારાની વાત નથી તું એ છોડી? કાણુમા ગમી શકે, કેમકે એ તો સહેન વાત છે પણ અમીરઅલીએ એક નાનું દહ નિશ્ચય કર્યો હોય નો તું કે હુકાઇ ફેરની શનીએ નહિ પણ એનો નિશ્ચય એણે કેવરોજ પાળે નહિ નો પછી તેને યેવું પડશે કારણ કે મારો નાનો બાઈ મને નામોની લગાડે એ તો હુ કદી નહિ થવા દઉં ”

પાતાના ખાત્રિના મન પર કેવો બોજ હતો તે હુમીદા બેગમે જાણતું ત્યારે તે પણ ગભીર મતી ગઈ, અને પાતાના ખાત્રિદાન પર જે આક્રમ આવી પડતી હતી તે ટાળવા સારું કેવા ઉપાય યોજના તેની મસનન કરતા તેઓ વણી નાર સુની ત્યાજ મેમી નહા નાજો હુમન પાતાના વિવાન ખાનામાં આવ્યો ત્યારે તેના મનમાનો બોજ કદક એવો થયો નો, અને તેથી હવે તેનું મન કામમાં ચોટયું

અ-ચાપ ૧૬.

મલિકાતુ શુભ થવું

અમીરઅલીએ પોતાના ભાઈ સાથે ઝણીજા જિમ્મતથી વાન કરી હતી ખરી પણ વરમાયી નીકળતી વેળા તેના ભાઈએ કહેલા કંઠાર વેણ્ય તેના દિલમાં જખમ થયો હતો, “મારા ખાનદાનમાના સવળા માણસે કરતા નાઝારહુએન નરકથી હું સારા રત્નની આશા રાખતો હતો મને વાગતું હતું કે મસીહી દીન પાળનાર દેશમાં તે મી આજ્યો છે, અને ત્યાંન ઝણીખરા રીનારનાં તેણે પ્રહણ કર્યા છે તેથી એ રંગના પીત પ્રતે પણ ખીન એની પેઠું આરી કડની દુસ્મનારત એ ધરાવતો નહિ હશે પણ એમ સમજવામાં મારી ભૂન હતી એમ હવે મને જણાયું છે મસીહી દીન શિવાય અ એજેના ખીન બરા ગીતગિવાંતે મારા ભાઈ રસદ છે, એમ કેમ તમે તે મને સમજાવતું નથી પણ આ વાતચિત્ત તે એ ખુશુ દેખાય છે” ધેરજતા અમીરઅલીના મનમાં આવ્યા આવ્યા વિચારો આવતા હતા

પોતાના માટા ભાઈ સાથેની મુલાકાતનું પરિણામ જણાવવા રચન અમીરઅલીએ ઉપદેશકને આપ્યું હતું માટે તે હવે તેના વન નજવા લાગ્યા ઉપદેશક તે તેની ગાલ આતુરનાથી બેરો બેઠો હતો તે પુરી તિમોહથી પોતાના નવા મિત્રની માત આભળી પણ તેને એમ કંઈ અચ મો લાગ્યો નહિ તેણે કહ્યું, “હું તે માનતો હતો કે નાઝારહુએન વાવો લીધા રમત રહેશેજ નહિ”

અમીરઅલી મનુ કહી ગયો ત્યાર પછી ઉપદેશક બેસ્યો, “આપણે નાનીએ તમારે સાફ જે વધસ્ત ભ ઉચક્યો તે વિષે તમે ચોકુ રાખી રહ્યા છો હવે તેની ખાતર જે વધસ્ત ભ ઉચકવા સાફ તમે તેડાયા છો તે અથ હવે તમે ગીજો છો સાંભળો, તે શું કહે છે પછી ઈસુએ પોતા શિષ્યોને કહ્યું કે, કેમ મારી પાછળ આપણા ચાહે, તે તેણે પોતા નકારવો, ને પોતાનો વધસ્ત ભ ઉચકીને મારી પાછળ આવવું કેમ

જે કાંઈ પોતાનો જીવ બચાવવા ચાહે છે, તે તેને ખોશ, પણ જે કાંઈ
મારે લીધે પોતાનો જીવ ખોશ, તે તેને બચાવશે ”

પોતાના સ્વામીના નયનો સાબળતા અમીરઅલીના મુખ પર
ગાંધેલું ગમગીનીનું નાળિયેરોનું ગયું અને આનંદના ઉભરાસપિત
તેણે પૂછ્યું, “ મસીહી થવાને લીધે જો મારે રહેતું પડે તો તેથી હું પ્રભુ
નમુને સાડ વધત્ત ભ ઉચકુ હું એમ કહીશ ? ”

ઉપદેશકે તેને ઉત્તર દીધો, “ ખચીત, આપણો સ્વામી પોતે કહે
છે કે, આપણે એજ રીતે તેના ખગ શાગીર્દ બની શકીએ છીએ ”

ફરી અમીરઅલીએ જાણે દર્શનમાં દીઠતા ગોરરી પુરૂષને દીઠો,
અને પોતાના મલિકા નડ પ્રકાશનો એવો વધત્ત ભ તેના હાથમાં
જાળે ત આપનો હાથ એવું અમીરઅલીને લાગ્યું

અગ્રગિત અવાજે તે બોલી ઉઠ્યો, “ મિરાઈ જો મારે તેની ખાતર
વધત્ત ભ ઉચકનાનો હોય તો જોમ તેણે મારે મારે વધત્ત ભ ઉચકયો
તેમ હર્ષથી હું ને ઉચકીશ, અને મારો ભાઈ કહે છે તમ તેમા નામોની
તો નહિ પણ હું તેમા સર્વોત્તમ માન સમજીશ ”

બન્ને જણ રોજ સાથે બેસીને વાચતા અને રાતચિત્ર કરતા, કેમકે
એ બુદ્ધિમાન ગાયને બાકુ બીખરાનું હતું અને તેથી સુખોધ પામવા સાર ને
રોજ રોજ પોતાના મિત્રની પાસે આવવા હતા

અમીરઅલી ઘેર પાછો ફર્યો ત્યારે તેને જણાયું કે, મલિકા તેને ક્યારનીએ
ગોળ્યા કરે છે મુકલના મિત્રી સાહેબ મનિકાને જોના, અને હવે નિશાળ ઉપડી
હતી તેરી કરી આવના જોટરી શક્તિ તેનામાં આવી છે કે નહિ તે જોના
આભ્યા હતા, એ રાત મલિકા તેના પિતાને કહેવા અધીરી થઈ રહી હતી

બાળા બોલી, “ પિતાજી, તમે હવે મને નિશાળે જવા દેશોને ?
હું તથ્યા દહાડા ગેઠહાજર રહી હું તેથી હું બીજેલું મધુ બૂલી જમવા
હવે તો મને જવા દેશોને ? ”

બાપના મનમાં એવું કંઈ હતું કે જેથી તેને ના કહેવાની ઇચ્છા થઈ
તો પણ તેને શા માટે ના કહેતી તે તેને કંઈ સજાયું નહિ, તેથી મલિકાને
તથ્યા કાલાત લા કરતી જોઈ તેણે હા પાડી

તે મનમાં કહેવા લાગ્યો, “મલિકા નિશાળમાં શુ શુ રીતી છે તે મારાં ભાઈભાભી જાણે છે તેથી જો તે ફરી નિશાળે જશે તો તે તેમને ગમશે નહિ, પણ હવે એ લાકડા મારી સાથે કંઈ વહેનાર રાખવા ચાહતા નથી, તો મારે શા માટે એમને પૂછવું જોઈએ ”

દિવસો શાંતિમાં જવા લાગ્યા અને જે આમી પર પેાતે હવે શ્રદ્ધા ગામવા લાગ્યો હતો તેના વિષેનું ઉંડું જ્ઞાન અમીરઅમી રોજ રોજ મેળવતો હતો, અને જે ખુદ પણ તેણે અત્યાગ કરી અંધ શ્રદ્ધા રાખી હતી તેના વિષે પણ તે આમીનારા ને નહુ ને નહુ ગીખતો હતો અને મલિકાથી સમજી રાકાય એવી એવી બાબતો તેને પણ જિખવતો હતો.

એક દલાડા મલિકાને પાતાના બાપને ઘણું કહેવાનું હતું તે બોલી, ‘ પિતાજી, ‘જે કાંઈ માણસની આગળ મને કબુલ કરશે તેને હું પણ મારા આકાશમાંના માપની આગળ કબુલ કરીશ’ એવું રાકય આજે હું નિશાળમાં ગીબી તું મેં મિત્રી સાહેબને પૂછ્યું કે એનો ગો અર્થ છે ? ત્યારે તેમણે મને કહ્યું કે, ‘એનો અર્થ’ એવો થાય છે કે, જે આપણે આપણા આમીને ખરા હૃદયથી ચાહતા હોઈએ તો આપણે એ વાત બીજાઓને પણ કહીશું’ પિતાજી, હું ને તમે હજારો ઇસાને ચાહીએ છીએ, પણ તે વિષે આપણે જાણને કહ્યું નથી મેં તો જાણને કહ્યું નથી । પિતાજી, તમે કાંઈને કહ્યું છે ?”

ગાળો જે સમજતી નથી તે તેને સમજાવવાની આ સારી તક છે એવું અમીરઅમીને લાગ્યું, તેથી તે બોલ્યો “એટા, વળા એવું માને છે કે હજરત ઇસા પર પ્રેમ કરવો અને તેના શાગી” મનવું એ જૂઠું બોનવા કરતાં અને પ્રસન્ન બાવા કરતાં અને ખુશના બીજા બુકમો તોડવા કરતાં પણ વધારે ભુકું છે એટા, હું તારા કાકાને મળ્યો હતો અને મેં આ બાબત વિષે તેની જોડ વાત કરી હતી ” અમીરઅમીએ પોતાના ભાઈની સાથે થયેલી વાતચિત વિશે મલિકાને કહ્યું મલિકાએ આશ્ચર્ય-સહિત તે સાંભળ્યા કયું અને પછી બોલી, “પણ કાકી તો ગુસ્સે નહિ થાય, કેમકે એમણે પોતે મને નિગાળે મોકલી હતી અને હું ત્યાં જે રીતબતી હતી તે મેં તેમને કહ્યું હતું, ને તેથી તેઓ પણ તે જાણે છે વળી તેમણે

અને કહ્યું હતું કે, તું તારા નિનાજીને એ વાત કહેતી નહિ, નહિ તો તે નને નિનાજીમાંથી ઉઠાડી બેશે અને લાગે છે કે હું કાઢીને મળું તો સા , અને ખાતરી છે કે તે ગુસ્સે તો નહિ થશે અને એ કદાચ તે ગુસ્સે થાય તો પણ હું એમને હઠરત ઇસા વિષે એવી રીતે કહીશ કે તે પણ તેના પર પ્રેમ રાખશે ”

અમીરઅલીએ કહ્યું ના વિષ કમ કહીને મલિકાને નિગદ્ય કરી નહિ મનિકા પોતાની કાઢીને ઓળખતી હતી તે ક્રમતા અમીરઅલી પોતાની ભાભીને વધારે સારીપેઠે ઓળખતો હતો, અને તેને તો પૂરી ખાતરી હતી કે, કહ્યું નામેગમ અમારા પક્ષની ચવાની નથી તેઓએ પોતે હવે વધત્ત ભ ઉચકવાનો હતો એ વિષે અમીરઅલીએ પોતાની નાની છાડીને કહ્યું અને વધત્ત ભ ઉચકવાનું હું ખ એટલે શું તે એ મિચારી બાળા શું જાણે ? તે બોલી, “ હા, હું પણ ઉચકીશ પિતાજી, મને નાગે છે કે આપણુ બેઠિને સારુ એકજ વધત્ત ભ આપો , કેમકે હું તો નાની છાડી છું તેથી મારી એકનીયી તો એક નહિ ઉચકાય, બે આપણુ બેઉ જણુ સાથે ઉચકીશું તો કંઈ હરકત નહિ, કેમ, હે પિતાજી ? ” એવો વખત બહુ જલદી આવી ગયો હતો કે જેમાં બે કે મલિકા નાની માળકી હતી તો પણ તેણે એક ભાગે વધત્ત ભ ઉચકવાનો છે અને તેમાં વળી તેના આપ તેની નજીક રહી મદદ આપી શકવાનો નથી પણ મિચા બજ જણુ તે વખતે એ વાતથી અજાણુ હતા

એ પછી એક બે દિવસ રહીને એવું બન્યું કે, અમીરઅલી ડાજની પેઠે અબ્બાસને સારુ ઉપદેશકને ત્યા ગયો ત્યા તેને ખબર મળી કે આજે સાંજે વાચનગહમાં એક ભાવણુ થરાનું છે, તેથી તે સાબળીરા સારુ તે રહ્યો પછી ધેર જતા તો અવારં થઇ ગયું ધરના ચોકમાં જવાનો દરવાજો તે ઉનાડે એટલામાં તો તેણે ત્યાં માણસોને મોટેથી બોલતા સાબળીયા તેણે જાણી લીધું કે, ધરમાં કંઈ બગલબગાટ થયો છે તેને જોતાજ બધા મેગ બોલી ઉઠ્યા, “ અરે, મલિકા ક્યા છે, તમને કંઈ ખબર છે ? ”

બધા મલરાટમાં સામટા બોલતા હતા તેથી અમીરઅલી પણ દિડમૂઠ થઇ ગયો પછી થોડી નારે તે સમજ્યો કે આજે મલિકા

નિશાળે ગએની તે પાઠી ઘેર આવીજ નથી બધા કહેતા લાગ્યા,
 “અમે થોડી વાર ચુપી ગાહ જોઇ કે તમે આપીને જાતે તપાસ કરશે,
 પણ વખત જતો ગયો અને તમે પણ આગ્યા નહિ તેથી અમને વધારે ફિક્કર
 થતા લાગી, મારે અમે તમારા પિનાજીને ત્યાં તમારા ભાઈને ત્યાં અને
 નિરાળામાં માણસ મોકલ્યું અને અમને જ્યાં જ્યાં સૂઝ્યું ત્યાં ત્યાં તપાસ
 કરાવી, પણ તેનો કંઈ પત્તો મળ્યો નથી બધા કહે છે કે, અમે તેના
 વિષે ૬૦ સાલજુ નથી અને તેને જોઈ પણ નથી ’

નિશાળે જરાતી હતી તે જર જેનાં જ્ઞાનામાં હતુ તે બાઈએ પણ
 કંટુ કે, “જોજતી પેંડે બધા છોકરા જેમ ગયા ત્યાં મલિકા પણ તેમની
 સાથે હતી ’

અમીરઅલી તો એ સાલજીને આભોજ બની ગયો પોતાની ‘વારી
 બેટીને ’ નગ થયા હતા ત્યારે તેને બહુ દુખ લાગ્યું હતુ, પણ આતી
 સાય સંખ્યાના તે ૨૭ વિસાતમાં નહોતું કેમકે ત્યારે તો તે તેની
 પામે હતો અને તેને સાડ કંઈ કરી ગયો હતો, પણ આ વેળા તો તે કંઈ
 નહોતો નહોતો અને ૩૭ મરી ગયો પણ નહોતો તો પણ વગમા બેસી
 રહ્યાં એવું ન હતુ જે મિત્ર પામેથી તે વાડીજ નાગ પર છુટો પડતા
 હતો તેનો વિચાર તેને આગ્યા કે કદાચ તે ૨૭ સત્રાહ આપશે, અને
 જતા જતા ૯ પોલીસને પણ ખમર આપીશ ’

સાએ તેને પીરમેયુ બાણુ જમી લેતા કાલાવાલા કયાં, પણ તે
 બોલ્યો, “મારી મલિકા મિચારી બૂખી હશે, થાકેલી હશે, તેને ખવડા-
 વનાર ને દવાઓ આપનાર તેની પામે કાંઈ નહિ, ને મને ખાવાનું કેમ લાવે,
 ને હવે પણ કેમ આવે ” જેમ જેમ તે વિચાર કરતો તેમ તેમ તેના
 હિલમાં દુખ થતું કે મારી વહાની દીકરીને કોઈ કોણ બાણુ કેવું દુખ
 દેશે, અને તેને લઈ જનારાઓની મનલગ્ન ની હશે ? કેટલીક વાર નાનાં
 બાળકોનું હરણ થતું હતું ખરું, પણ એવું ક્યારે થતું કે જો કોઈ
 બન્યાએ ઘરેણું પહેર્યું હોય તો તેને લોભે તેનું હરણ કરી જતા પણ
 મલિકાએ તો એવું કંઈ પહેર્યું નહોતું કે જેથી કરીને કોઈ એનું હરણ કરવા
 લગ્યાં અને તેથી લઈ જનારને કંઈ લાભ થાય

અધ્યાય ૧૭.

કથાથી પત્તો મળે ?

અમીરઅની પેતાના મિત્રના ઘર તન્હ ઉતાવળથી જતો હતો તે વખતે તેના નિનમા ભાઈ અને ફિકરનું નોકાન ચાની નહુ હતું એવામાં તેને એકાએક યાદ આવ્યું કે, હવે હું પહેનાના જેવો માણસ નથી હું હું એકનો ચાલતો નથી, અને આ બેજા ઉચકવા સાડ પચ્ચ માટે એક મદદગાર છે જે નવો મિત્ર તેને મળ્યો હતો તેની કસોટી કરવાને અચીન આ વખત હતો, તેથી તેના દુખી દિલે પોકાર કર્યો કે, “હે પ્રભુ, મારી ખીની સલાખ બજે અને તેને મન પાડી મેગની આપજે”

પછી જાણે કે પોતાની સાથે કોઈ ચાલતું હોય એવું તેને લાગ્યું તેને દુખ તેના જાગતું હતું પચ્ચ ખીનું એક જણ તેના દુખમાં ભાગ લેતું હતું તથી તે દુખ તેને બોલું લાગતું હતું હવે બારે ખીક દૂર થઈ ગઈ, કારણ કે હવે તેને જાગ્યું કે મલિકા કોઈ જગાએ સલામત છે

ઉપદેશકે અમીરઅનીને સાડ કરાવ્યો ઉવાડ્યો અને તેને થોડી વાનમા પાડો આવેના જોડને, અને એવું મુખ ઉતરી ગયેલું જાણીને તે પચ્ચ ગભરાયો. ત્યાર પછી હશે એ તેને પૂછનાની જરૂર નહોતી, કારણ કે તેને અનુભવ કરી કે, એને કંઈ જમરો ફટકો લાગેનો છે. ખીની તે કોના તરફથી હશે એવું પચ્ચ અનુમાન તેણે તરત કરી લીધું

સગા ભાઈના જેવી દિલમોહ તથા માયાસહિત તેણે અમીરઅનીને માહે લીધા અને તેની નાત સાબળના સાડ બેઠો

મનમાં ઘણું દુખ થતું હોવાથી મહા મુમીમતે તે બોલ્યો, “મલિકા શુભ થઈ ગઈ છે, અને તેનો પત્તો નથી” રફતે રફતે તેણે તેને સમજાવી લખીકત કહી મળાળાની સાબળતા સાબળતા ઉપદેશકને આ મનાવનો ભાવ થોડોવણો સમજાયો પચ્ચ ખરો

તે તેને દિવાસો દેતા બોલ્યો, “મિરાદર, એક વાતની તમે ખાતરી રાખજે કે મલિકાનો વાકો વાળ થયો નથી ને થવાનો પચ્ચ નથી, કેમકે તેને ઇજ્જ કરે એવા માણસોના હાથમાં તે નથી”

ઉપરેશક એવી ખાતરીસહિત બોલતો હતો કે અમીરઅલીએ અમલયમ થઈને પૂછ્યું, “હે ! મનિકા ક્યાં છે તે તમને ખબર છે ? તમે તેના વિષે કંઈ સાબત્યુ છે ?”

ઉપરેશકે કહ્યું “ના, હું કંઈ જાણતો નથી, તેમ મેં કંઈ સાબત્યુએ નથી, પણ હું ખાતરીથી કહું છું કે, મમીડી થરાનો તમારો નિશ્ચય અને મલિકાનું યુગ્મ થઈ જવું એ બે વાતને સંબંધ છે, અને તે ઉપરથી હું એવું અનુમાન પણ કરું છું કે મલિકા તમારા સગાઓના હાથમાં સનામત છે”

અમીરઅલી તરોજ અમલયમ થઈને બોલ્યો, “પણ મારા ભાઈ-ભાભી શિવાય મારા એ નિશ્ચય વિષે બીજું તો કંઈ જાણતું નથી”

ઉપરેશકે તેને કહ્યું “તમારી ઊંડી ક્યાં છે એ તમો જાણતા હોય એવું મનનું થું તમને સંભવિત નથી લાગતું ? તમે તમ્હી માન્યો કે ધરનામી દીન તરફ તમારું મન પાછું રાગવા સારું ઉપાયો લેવામાં આવશે અને તમને તમારી એકનીએક નાની અને વહાલી દીકરીથી વિખુટા પાડવાની તમે ઠેકાણે આવશે એવું તેઓ ધારતા હશે મલિકાના યુગ્મ થરાનું કારણ એજ છે એમ મને તો લાગે છે તમે તેમને શરણ થતા કે તરત તેઓ તમારી દીકરી તમને પાછી આપી દેશે”

અમીરઅલી બોલ્યો, “તેઓને હું શરણ થાઉં એમ તો કદી થનારું નથી પણ મલિકા મારી દીકરી છે મારી પાસેથી એને કોણ લઈ જઈ શકે ? અને વળી એમ કરવાનો મારા ભાઈને શો હક છે ? એવું સાહસ કરવાની હિમતજ તે કેમ કરે ?”

ઉપરેશકે બોલ્યો, “મિરાદર, આની બામતોમાં તો ગમે તેવું સાહસ થાય, તો પણ મારા બોલવાનો અર્થ ઉઘેા કરશે નહિ કાપદો તમારી તરફેણમાં છે ધરનામી કે મસીદી કોઈને પણ તમારી દીકરીને તમારી પાસેથી લઈ જવાનો હક નથી”

અમીરઅલીએ અધીરા મનીને પૂછ્યું, “ત્યારે આ બામત વિષે તમે મને શું કરવાની સલાહ આપો છો ?”

ઉપરેશકે તેને કહ્યું “તમારે જે પ્રથમ કરવાનું તે એ છે કે, તમે જઈને તમારા ભાઈ નીકે આ વિષે વાત કરી જુઓ તમારો ભાઈ શું કહે

છે તે સાંભળ્યા વિના ને જાણ્યા વિના તમારાથી કંઈ કરાય નહિ તમારી સાથે આવવાનું મને મન થાય છે, પણ એથી તો બગતામાં લી હોમાય, નો પણ, ચાલો, તમારા લાઇનના વર સુધી હું તમારી સાથે આવું છું, અને તમે અદર જઇને પાછા આવો તે દરમિયાન હું બહાર થોભીશ ”

મલિકા નાઝીરહુસેનના હવાવામાં હશે એવો વિચાર આવવાથી અમીરઅલીને કંઈક દિવાસો મળ્યો, અને પોતાના મિત્રની દિલ્લેશ નધા મ દ નડે કંઈ પણ વેઠવા નધા કરવા તે હિંમતવાન થયો. જો કે રાતના દશ વાગી ગયા હતા તો પણ બન્ને જણ નીકળી પડ્યા. આવા સંજોગોમાં રાતની વખતે તસ્દી આપવાને લીધે નાઝીરહુસેન પણ ગુસ્સે નહિ થશે એવું તેમને લાગ્યું.

નાઝીરહુસેનને ઘણું કામ હતું, અને તેથી તે આવખતે અબ્યાસના ઓરડામાં બેઠો બેઠો લખવામાં શુદ્ધાએવો હતો. અમીરઅલીને આ મહુ સારો લાગ મળ્યો, તે બોલ્યો, “મલિકા ક્યા છે તે તમને પૂછવા સારું હું અત્રે આવ્યો છું મને ઝટ કહી દો, કારણ કે હું તે જાણીશ નહિ ત્યાં સુધી મને એન પડવાનું નથી ”

નાઝીરહુસેનના હૃદયમાં કેવા કેવા વિચારો થયા હશે તે તો ઇશ્વરજ જાણે, પણ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા જોવો દેખાવ તેણે કર્યો અને કંઈ ગુસ્સો પણ દર્શાવ્યો.

તે બોલ્યો, “મલિકા ક્યા છે? આટલી રાત્રે અહીં આવીને મને એવો પ્રશ્ન કરવામાં તમારી શી મતલબ છે? મલિકા વળી બીજો ક્યા હોય? તે પથારીમાં ઉઘી ગઇ હશે, ને જો તે ઉઘતી નહિ હોય તો શા માટે નહિ તે તમે જાણો, મને શું પુછો છો? મલિકા વિષેની જવાબદારી તમે મને ક્યારથી સોંપી છે?”

અમીરઅલી તો શુચવણમાં પડ્યો. ઉપદેશકને ખાતરી હતી કે નાઝીરહુસેન મલિકા વિષે જાણે છે એમ તેણે વિચાર્યું, પણ ખરી હકીકત શી છે તે તુ ઝુમ રાખે છે એવું કહીને પોતાના લાઇને દોષ દેવાની હિંમત તેનામાં નહોતી.

તેને ફેફસીના યોગમનો વિચાર આવ્યો. એની પામેરી વાત કઢાવતી સહેલ છે, અને એ મારી સાથે ડીક ઉતરશે એવું વિચારી તેણે પૂછ્યું, “મારી ભાભી જાગતા છે? તે મારી બેઠીને મડુ ચાહે છે અને એના વિષેના સમાચાર આપવા તે તો મને ના પાડશે નહિ.”

“ખચીત એ તમારી ભાભી અહીં હોત તો તે પણ મારી પેં, એમજ કહેત કે તે વિષે હું પણ કંઈ જાણતી નથી. પણ થયું છે એવું કે તે અહીં નથી. તે તો કેટલાક દિનસથી એને વિચર ગઈ છે.”

આ સમાચારથી વિચારો અમીરઅલીને એક જમરો ટૂટી લાગ્યો. હવે તેને લાગ્યું કે, ઉત્તરેશકનું અનુમાન યોગ્ય છે, કેમકે કાલ્પીની ગેહલાજરીમા નાઝોગહુમેન મનિકાને લાડીને પોતાને ઘેર રાખે એ તો બનેજ નહિ. કેમકે એ એવો માણસ નથી કે એની નાની છોડીને પોતાની પામે રાખે, તો પણ વાવ જવા પહેલાં એકદમ કરી કડી જાડે, કાગળકે મનિકાના ગ્રુમ થતા વિષેની જામતમા કાચ નેના તાચ નહિ હોય તો પણ એને શેરી કાઢવામા તો એ મને મદદ કરી નાકશેને? એ પ્રેરિયટગ છે અને તે વિષ હવે કેના પગતા બેના તે એ જાણે છે.

એજ નખને નાઝીરહુમેનના મનમા પણ એરાજ વિચારો થતા હતા, કેમકે અમીરઅલીના દુખિત ન્હોતરફ જોઈને તે માયાથી પાળ્યા, “આવું અવિચારી અને જુદું તોહોમત મારા પગ તમે મેનના આવ્યા તે કરતા તમારા પર આની પડેલી આફત મને જણાવીને મારી કંઈ સલાહ બેના આવ્યા હોત તો હું તમને કંઈ મદદ કરત, પણ તેને મને તો તમે આવું કયું તેથી હું તમને કંઈ નધારે કહેતો નથી.”

અમીરઅલી પહેલા પ્રયત્નમા ફાળ્યો નહિ તેથી પોતાના ભાઈએ મદદ આપવા વિષ કેજીની નાતનો લાભ લેનાનો વિચાર કર્યો, ને પાસે પડતી ખુરસીમા ઢળી પડીને સતાપથી ઝુજતે અમીરને બોલ્યો, “બિરાદર, હું તમને એટલુંજ કહી શકુ છું કે, મનિકાનો પત્તો નથી. એ તેને શેઠી કાઢવામા તમે મને સલાહ થાઓ તો તમે મને મોટા દુખમાથી ઉગારશે અને મને તમારો સદાનો ઝણ્ણી કરશે.”

બેરિસ્ટર ગભીર થઇને જાણે કે ખુબ પિયારમાં પડેલો જણાનો હતો. પત્રી તે કાગળ તથા કલમ લઇને અમીરઅલીને કંઈ પ્રત્યો પૂજ્યા મળ્યા અને તેણે જે જો કહ્યું તે તે લખતો ગયો.

પત્રી તેણે પુજ્યુ, “મલિકાના યુમ થયાનું કાગળું શું એ વિષે તમને કંઈ પત્તો મળ્યો છે?” જરા વાર રહીને અમીરઅલી બોલ્યો “થોડા નિસ પર માટે ને તમારે વાતચિત થઈ હતી તે મને યાદ છે. તે વેળા તમેએ કે વ લરાઇને મને ધરમાથી કાઢી મેં યો હતો, માટે હું ધારતો હતો કે મારી દીકરીના યુમ થયા સાથે તે વાતનો કંઈક સંબંધ હશેજ.”

બેરિસ્ટર બોલ્યો, “તમારી દીકરીની સલામતીને સારૂ તમે ફિકર નામો તે કરતા હું તેને સાડ વધારે ફિકર રાખું એવો વિશ્વાસ તમે મારા પર રાખ્યો એથી હું તમારો ત્રણો ઉપકાર માનું છું. ખરી વાત છે કે, એ છાડીને કાઢ મનીડી બનાવે તો એને બચાવના હું મારાથી થાય તેટલું કરું, એ તમારું અનુમાન ખરૂં છે. પણ ચાનો, હવે આપણે વાતમાં વખત ગુમાવવો નહિ જોઈએ. આપણે એને શોધી કાઢનાના થાય તે પ્રયત્ન કરીએ તેણે કયો દીલ પાળવો એ તો આપણે પત્રી નક્કી કરીશું.”

પત્રી આગળ શા પગલાં લેવા અને કેના સાધનો વાપરવા તે વિષે તેઓએ વાતચિત કરી, અને રાતોરાત કંઈ થઈ શકે એવું નહોતું માટે નાઝીગુમેને અમીરઅલીને સનાહ આપી કે, “ધેર જાઓ અને જરા આગમ બોલો કે આરતી કાચે તપાસ ચલાવના સારૂ તમે તૈયાર થઈ શકો.”

દુખી દિવે અમીરઅલી લગભારી નીકળ્યો. તે તો એમજ માનતો હતો કે મારો ભાઈ કહે છે તેટલુંજ તે જાણે છે, માટે મને તો એવું લાગે છે કે મનિકાને ડોષ પડાય માણસજ ઉચકી ગયું છે, ને તે પણ કોઈ સારા હેતુથી તો નહિજ.

ઉપદેશક બહાર ઉભો રહી ગઈ જોતો હતો. તેણે કરી દીકા કર્યા વિના અમીરઅલીનું કહેવું પુરેપુરું સાલણી લીધું.

અમીરઅલીએ કહ્યું “હું તો ધારતોજ હતો કે મારો ભાઈ એવું કરત ન કરે.” હજી એ ઉપદેશક કંઈ બોલ્યો નહિ.

મનમાં જે ફિકર થતી હતી તે મટાડે એવી કંઈ સૂચના ઉપદેશક કરે એવી આશાથી તેણે પૂછ્યું, “છાડી ક્યા હશે એ વિષે તમને બીજા કંઈ ખ્યાલ આવે છે ?”

ઉપદેશકે તેને કહ્યું, “બિરાદર, બાલેવી બધી વાત સાચીજ હોતી નથી એ તમને કહેવાની જરૂર નથી”

અમીરઅલી આ સાંભળી ચમક્યો. તેણે પૂછ્યું, “શું તમે હજી એમ સમજો છો કે, મલિકા ક્યા છે તે મારો ભાઈ જાણે છે ?”

ઉપદેશકે તેને કહ્યું “હા, હું તો હજી એમજ ધારૂં છું, પણ તે તમને બધું નહિજ કહે એવી મારી ખાતરી હતી પણ વખત જતાં તે કદાચ કહેશે”

આથી અમીરઅલીને જરા ચેન પડ્યું. મને એમ હોય પણ એનું મન શાંત પાડવા સાર એમ ધારવું સાર હતું કે નાઝીરહુસેનનો પણ એમાં કંઈ હાથ છે. મારે અમીરઅલીએ તેનો એ અભિપ્રાય હાલ તો કબૂલ રાખ્યો.

થોડીવાર પછી અમીરઅલી બોલ્યો, “જો મારી ભાભી વરમાં હોત તો મને ભાઈ પર વધારે શક આવત”

ઉપદેશકે કહ્યું “એમ કે / મને એમ ન થાય”

અમીરઅલી આ સાંભળી વળી ગુચવાયો, પણ કંઈ બોલ્યો નહિ. ઘર આવ્યું ત્યાં મુઘી બંને જણે ગુપત્યુપચારના કયું ઘર આવ્યું એટલે ઉપદેશક પાછા આવવાનું વચન આપીને પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યો. અમીરઅલીને ત્યાં ઘરના બધા માણસો, તેમજ મલિકાના દાદા સુદ્ધા આતુરતાએ તેની રાહ જોતા બેઠા હતા. તેણે કહ્યું કે, હજી કંઈ પત્તો મળ્યો નથી, ત્યારે ડોસીએ પોતે મૂકીને રડવા લાગી. મોડી રાત મુઘી બધાં જાગતાં બેઠાં, અને બધારે બહુ થાકી ગયા ત્યારે સુઈ ગયાં.

અધ્યાય ૧૮.

નાદરીઆનમ

વખત વીતતો ગયો. એ દિવસ થવા પછુ ગુમ થએલી બાળાનો કશો પત્તો મળ્યો નહિ, તેઓની નિરાશા વધતી ગઇ અને ધીરજ ખુટતી ગઇ.

ત્રીજે દહાડે ફેહમીદા બેગમ ઘેર મળવા આવી આથી અમીર-અનીને નરાઇ લાગી. ઘરમાં પેસતાજ તેણીએ પોક મેલીને રડવા માંડ્યુ, અને મલિકા જાણે પોતાનીજ દીકરી હોય તેમ તેણે વિજ્ઞાપ કર્યો. અમીરઅનીને પણ એથી ઘણી અસર થઇ. બાળાના ગુમ થવામા મારી બાબીનો કઇ હાથ હશે એવુ ધારવામા મે ભૂલ કરી, એવુ વિચારી તે મનમા પોતાને દોષ દેવા લાગ્યો.

મલિકા ક્યાં હશે ને શોધી કાઢવા સાર કેવા ઉપાય કરવા તેની મસલન કરવામા બને જાણે ઘણી વાર સુધી વાત કરી એક વાર વાત કરતા જરા અટકવા ત્યાગે, કેઇ પામે રહીને સાંભળતુ તો નથી એ જોવા, ફેહમીદાએ વહેતા વહેવા આમનેમ નજર કરી વીધા પછી ઝડપથી પણ ધીમે સાદે તે બોલી, “તમારા લાઇ એક દહાડો મને કહેવા હતા કે, મસીહી દીન તરફ તમારું મન છે, અને તમે આપણો સાચો દીન તજ દેવાનો વિચાર કરો છો, પણ મને લાગે છે કે એ તો તમે અમથુ મસ્કરીમા કહુ હશે, તે શુ કહેશે તે જોવા સાર તમે કદાચ તેને પૂછી જોયુ હશે.”

“અરે હા, તે તો તદન ખરીજ નાન છે. ઇસ્લામ વિષે હુ ઘણુ જાણુ છુ, અને મસીહી દીન વિષે પણ હુ ઘણુ શીખ્યો છુ, અને એ બેમાની સાચો દીન કયો છે તે વિષે મને જરા પણ શંકા નથી.”

ફેહમીદા બેગમ બોલી, “જે એમ હોય તો તમને મલિકા કદી જડવાની નથી એવુ મને લાગે છે.”

અમીરઅની આશ્ચર્ય પામીને મોઢ્યો, “તમે એમ કેમ બોલો છો ? મલિકા જડે ન જડે તેનો આ વાત સાથે શો સબંધ છે ?”

“કેમ નહિ ? હું તો કહું છું કે ત્રણોજ સંબંધ છે. બે આપણે ખુદાને નારાજ કરીએ તો તેથી આપણે પોતા પર સગ્ન આણીએ નહિ શું ? અને બીજી સુધી આપણે ખરા રસ્તામાં પાછા ન આવીએ ત્યાં સુધી તેના તરફથી માફીની આશા રી રીતે રાખી શકાય ? તમે દીન બદલવાના છો તેમાં બે ખુદા ગણ હોત, તો શું તે તમ રા પર આવી આફત આવવા દે ? ”

થોડી વાર સુધી અમીરઅલી કંઈ બોલ્યો નહિ, કેમકે તેની લાબીતા બોલ પગ તે ત્રિચર કગનો હતો. પછી તેણે જવાબ દીધો, “હજરત ઇસા જગતમાં હતા ત્યાં તેમણે કહ્યું હતું કે, બે કાંઠ મારી પાડી આવે તો તેને બધું વેઠવું પડશે. મેં વધત-ભ ઉચક્યો તેમ તેણે પણ ઉચક્યો પડશે ”

ફેહમીદા બેગમ જવા સાંઝે ઉઠી અને બોલી, “ તમે ગમે તેમ કહે, પણ મેં તમને કહ્યું તે સાચુજ કહ્યું છે. તમે જોતો કે તમે જો પળે ઇસ્લામ તરફ ફરશો તેજ પળે મલિકા તમને જડશે. પણ બે આપણા સાચા દીનને તમો બેવફા થવો તો તમો તેને ફરી બેરા પામશો નહિ ” અમીરઅલી કંઈ કહેવા જતો હતો એટલામાં તો તેની લાબીએ પડેલો ઉચક્યો અને બોન્ડામાંથી મહાર ચાની ગધ

ફેહમીદા મુતાકાને આવી અને આની રીને બોલી એકાએક જતી રહી એમાં શો ભેદ હશે, એવો ત્રિચર અમીરઅલી કરતો હતો એનામાં પડેલો ઉચક્યો અને એક જૂદા દારી મહે આની

આ જૂદા દારીનું નામ નાદરીખાનમ હતું. તે પણ પોતાની માની પેઠે આ ઘરમાં ઉંમરગર દાસ્તી થઇને રહી હતી. માતા પોતાના પુત્રને ચાહે એટલે પ્યાર તેણી અમીરઅલી પર મળતી હતી, અને મલિકા તો જાણે તેની આખની કીમત સમાન હતી. મલિકા શુભ થઇ ત્યારથી એ ડોમી તો રડવાજ કરતી હતી. તે અમીરઅલી પાસે બેસી અને ધીમે રવરે બોલી, “બેટા, મલિકા ક્યાં છે તે ફેહમીદા બેગમ નક્કી જાણે છે ”

તેનું આવું બોલવું સાંભળીને અમીરઅલી ચોક્યો. તે મનમાં કહેવા લાગ્યો, “એવો ખ્યાલ મેં મારા મનમાં આવવા દીધો હતો માટે હું હમણાજ પોતાને દોષ દેતો હતો, અને વળી આ ડોમી શું કહે છે ? ”

તેણે કશો ઉત્તર દીધો નહિ તેથી નાદરીખાનમ બોલી “બેટા, તુ મહાભાગ્યવતી આપ બહુ તીક્ષ્ણ હોય છે, અને હૃદયમાના પ્યારને લીધે તો ને વધારે તીક્ષ્ણ થાય છે મે બેસુ છે કે, તમે એક કિતમ જે આપણા નોકો મહુ વાચતા નથી, તે ગજ બહુ ધ્યાનથી વાચના હતા વળી મલિકા શાળામાં જે શીખતી તે બધું તમને કહેતાં મે તેણીને બધી વાર સાંભળી છે પણ હું મનમાં કહેતી હતી કે, છો વાચે, શીકર નહિ, એ કંઈ મોડી વાત નથી ફેહમીદા બેગમ આદિ હતી ત્યાં હું પણ પાઝેજ હતી, અને હું તેનું બોનતુ સાલગતી હતી તમે જે વિચાર કરતા હતા ને વિષે તમે એરિઝ્ટર સાહેબને શા માટે કહી દીધું ? મનમાં કરેલા વિચાર મનમાં જ નહિ રાખીએ ? એમાં બધી દુનિયાને બાજુ પાડવાની શી જરૂર ?

અમીરઅલી નયમાં બોલી ઉઠ્યો, “પણ નાઝીગહમેન મારો ભાઈ છે અને મારા સ મધની આવી અગતની વાત તેને ના કહુ તો હું બીજા કોને કહુ ?”

નાદરીખાનમ બોલી, “ના, બેટા, એરિઝ્ટર અને તેની વહુ ત્રણાં ડાહ્યાં અને ચતુર છે, એ બોલે કંઈ આપણા જેવા ભોળાં અને અજ્ઞાન નથી તમારા મનના વિચારો તમારે તેની આગળ કહેવા બેઠતા નહોતા ’

અમીરઅલી પુઝા લાગ્યો, “પણ મલિકા ક્યા છે એ એમને ખમર છે એવું તને શા ઉપરથી લાગે છે ?”

નાદરીખાનમે કહ્યું, ‘મલિકાના ગુમ થયા અગાઉ ફેહમીદા બેગમ જતી રહી હતી, અને હવે તે પાઝી આવી, અને આવીને મલિકાને સાફ વિલાપ કરવા લાગી, કેટલાક માણસ એના હોય છે કે તેમને સહેલાઈથી ઝટ રડતું આવી જાય વળી તે દીન વિષે અને ખુદાના કોપ વિષે વાતો કરવા લાગી વળી, બે તમે આ તમારા બેટા ખ્યાલો તજ દો તો મલિકા પાછી જડશે એવું વચન તેણે આપ્યું તે પણ તમે સાલજ્યુ કેની ? બેટા, એ બધા ખ્યાલો તજ દો, તજ દો એ બહેતર છે, અને મલિકા પણ પાછી તમોને મળશે, પણ એટલું નક્કી માનજો કે એ પાછી મળશે તો

નાઝીરહુસેન અને ફેહમીદાના હાથથીજ મળશે, કેમકે એ લોકોએજ તમારે સારૂ આવી શિક્ષા ઘડી કાઢી છે ”

નાદરીખાનમ એવી ખાતરીસહિત બોલતી હતી કે, અમીરઅલીના મનમા તે વિષે કશો સંદેહ રહ્યો નહિ, વળી ઉપદેશક પણ એવુજ કહ્યું હતું ને તેમનો એ વિચાર બદલવા એ ઘણુએ કયું પણ માર્ગ કંઈ વળ્યું નહિ

અમીરઅલી બોલે, “ડોમીમા, તને રાજી રાખવા કે મલિકાને પાછી આણુવા હું હજરત ઇસા પરનો મારો ઇમાન તજનાર નથી આગાને શોધી કાઢનાનો ખીન્ને કાંઈ માર્ગ તને સૂઝેનો નથી ?”

નાદરીખાનમે થોડી વાર વિચાર કરીને કહ્યું, “બેટા, મને થોડા વખત આપો, અને મલિકા તમોને મળશે હવે કયી દિશામા આપણે તપાસ ચલાવવી બેઠાએ તે આપણે જાણ્યું છે મારે તેને શોધી કાઢવી તે હવે મુશ્કેલ નથી, અને પ્રીતિ થી ન કરી શકે ? બેટા, મારા પર ભરોસા રાખો. ઍરિસ્ટર કે એની નહુ એ કોઇની મદદની આપણને જરૂર નથી, ખુદા આપણા આંસુ લોહી નાખશે ”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “પણ આપ જોવા નાપ થઇને હું કંઈ નહિ કરી શકું ? એની શોધ તો મારેજ કરવી બેઠાએ ”

“તમે તેને ક્યાં શોધવા જશો ? તમે મહેનત કરી તો ખરી, ને તેમા કંઈ વળ્યું ? જુનાનો જાગે નિષ્ફળ થાય ત્યારે કદાચ વરડા ફાવે હું તમોને ખચીત કહું છું કે, થોડાજ દલાડામા મલિકા તમારા બેળામા બેસશે, મને કેવળ થોડું નાણું આપો. મારી મરજીમા આવે તેમ મને આવજન કરવા દો, અને મને કશી પુઠપરઠ કયાં કરશો નહિ ”

અમીરઅલીથી વધારે કંઈ કહી શકાયું નહિ તે નાણું લાગ્યે અને નાદરીખાનમને આપ્યું, ને તેણીએ તે પોતાની સાડીને છેડે બાંધી દીધું પછી તેણી ઘરના બીજા ભાગમા ગઇ અને કામે વળગી

થોડા વખત વીત્યા પછી નાદરીખાનમે પોતાની શેઠાણીને, એટલે અમીરઅલીની માને, કહ્યું “સાહિબા, મારે જરા બજારે જવું છે, અને મારી એક બેનપણી બિમાર છે તેને બોલાહું જવાની છું, મારે કદાચ વાર

પણ લાગશે માટે મહેરબાની કરીને રળ આપો ” અમીરઅલીએ આ સમજી સંભળી લીધું

નાદરીખાનમને ઘેર આવતા વણજ મોકુ થયું અમીરઅલી તેને મળવા માગતો હતો, પણ તેણીએ તેને ઇસારા વડે પૂછપરછ ન કરવાનું વચન યાદ દેવડાવ્યું ખીજે દહાડે સવારે નાદરીખાનમે જે ત્રણ દહાડાની રળ માગીને કહ્યું કે, “જે યેનપણીને જ્ઞેવા હું કાલે મધ હતી તેની જીવવાની આશા નથી, અને મારી મદદની તેને ઘણી જરૂર છે ”

તેને રળ આપવાની શેઠાણીની મરજી નહોતી, પણ અમીરઅલી ખડકારણ સમજી ગયો હતો, તેથી તે વચ્ચેમાં પડ્યો, તેથી ડોસી થોડા પોટલા બાધી રમ્તે પડી તે કહેતી મધ કે, “જેમ મને તેમ હું વહેલી આવવાનું કરીશ, પણ કંઈ કહી શકાય નહિ, કારણ કે ખુદા તેણીનો એ દુ ખર્માંથી છુટકા કરાવે કરશે તે પર આધાર છે ”

દુ ખિન બાપે હવે ધીરજ પકડી ફરી ચિતામાં વખત ગાળવાનો સમય આવ્યો નાદરીખાનમનો શક હતો તે વિષે અને તે શોધમાં નીકળી પડી હતી તે વિષે અમીરઅલીએ ઉપદેશકને કહી જણાવ્યું, ત્યારે તેને તે ઘણી નિરાત વળી

ઉપદેશકે કહ્યું, “હું માનું છું કે, હવે તમને ખરો માર્ગ જડ્યો છે, અને થોડા દિવસમાં તમારી મલિકાના સમાચાર તમને મળશે ”

અમીરઅલી તો વિશેષ અનયન થઈને મનમાં કહેતો હતો કે મારા પર આ આકૃત લાવનાર મારો પોતાનો બાધજ છે એવો શક લાવવાનું કંઈ કારણ મને જડતું નથી, અને આ જે જણ શા માટે આટલી બધી ખાનરીથી કહે છે તે મને તો સમજતું નથી ખુદા કરે ને એમનું અનુમાન ખડ પડે ! “એા ખારા મસીહ તું એ ડોસીને આ સાહસમાં ખરે માર્ગ દોરજે, અને તેને મદદ કરજે ! ને મને મારી મલિકા પાછી મેળવી આપજે ”

અ યાચ ૧૯.

દેવની પ્રીતિ

પંડીના દિવસોમાં અમીરઅની પૌતાના નરા મિત્ર સાથે ઘણો વખત ગાળના લાગ્યો. જે આત્મિક જગત વિષે અમીરઅનીને થોડોજ વખત થના જાય પડી હતી તેના સે દર્શ તથા મહિમા વિષે તેઓ બંને સાથે બેસી વાતો કરતા હતા.

એમ તેઓ એક દહાડો વાતો કરતા બેઠા હતા ત્યારે અમીરઅની બોલ્યો, “મિરાદર, ખીસ્તના વધતી બની ખીસ્તની પ્રીતિ પ્રગટ થાય છે તે તો હું સમજ્યો, પણ દેવની પ્રીતિનું પ્રમાણ મને શી રીતે મળે?”

ઉપદેશક આ પ્રશ્ન સાંભળી રાજી થયો, કેમકે એનો ઉત્તર આપવો સહેલ હતો. તે બોલ્યો, “મિરાદર ખીસ્તને વધતી બની પૌતાની પ્રીતિ દેખાડી તે આપણે સમજીએ અને સામીન કરીએ ત્યારે આપણે દેવની પ્રીતિ પણ સમજી શકીએ તથા સામીન કરી શકીએ છીએ. કેમકે નામુ છે કે, દેવ આપણા પર પૌતાનો પ્રેમ આપ્યા પ્રગટ કરે છે કે, આપણે હજી પાપી હતા તેટલામાં ખીસ્ત આપણે સાફ મરણ પામ્યો.” વળી આ પણ સાંભળી કે, “જેણે પાનાનાજ નીકરને પાડો રાખ્યા નહિ, પણ આપણે સર્વને લીધે તેને મોખી દીધા તે આપણને તેની સાથે બધુએ કૃપાએ કેમ નહિ આપશે?”

આ સાંભળી અમીરઅની ઉંડા વિચારમાં પડ્યો હોય એમ બેઠા પંડી તેણે પુછ્યું, “તે હું ખીસ્તની ભણી બેઠું અને સમજું કે આપણા પંડી પ્રીતિને લીધે દેવ પૌતાના પુત્રને કસડવા તથા મારવા રાજી હતો, તો માટે એ પણ ખાતરીથી માનવું બેઠુંએ કે તે મારી બેઠી મજાકા પણ મને પાછી મેળની આપશે એવો તમે કહેલા વચનોનો અર્થ થઈ શકે?”

ઉપદેશક બોલ્યા, “એનો અર્થ એવો થાય છે કે, ખીસ્તના વધતી બની ભણી આપણે બેઠુંએ, અને દેવ પૌતાના પ્રિય પુત્રને બચાવી શક્યો હોત, પણ આપણે લીધે તથા આપણા ઉદ્ધારને સાફ તેણે તેમ

કરવા ચાહું નહિ, એવું સમજીએ ત્યાં આપણે શીખી શકીએ છીએ કે આપણને સમૈટવા સાડ તેને કેવો મોઠો દામ દેવો પડ્યો છે ! કેવળ પ્રીતિ ખીજને સાડ સહન કરના નાજી હોય છે, મારે દેવની અમાધ્ય પ્રાનિએ યોજના રોધી કાઢી અને તેથી પોને સહન કર્યું અને આપણને ઉદ્ધાર મળ્યો ”

અમીરઅલી આશ્ચર્યથી સાંભળ્યાજ કરનો હતો તે મનમાં કહેના નાગ્યો, ‘દેવ સહન કરે એવું તે બની શકે ? દેવ પ્રીતિ કંઈ છે એવું મે અગાઉ કદી સાંભળ્યું નહોતું, અને થોડાજ રખતથી હું એવું શીખ્યો છું પણ દેવ સહન કરે એ તો સમજવું મને બાણ મુશ્કેલ લાગે છે ’

અમીરઅલીના મનમાં આવા વિચારો થાય છે એની અટકળ ઉપદેશક કરી અને તેથી પૂછ્યું, ‘દેવ સહન કરે એવું મે તમને કહ્યું તેથી તમે અજાન્ય થાઓ છો ? પણ જરા વિચાર કરો તો જણાશે કે એ વાજબી છે ’

“ધારવા કરતા વવારે પ્રીતિ તમો મલિકા ઉપર રાખો છો એવું તમને આ અઠવાડીઆમાં લાગ્યું નહિ શું ? પણ જો મલિકા ગુમ થઈ જાય ને તમને કંઈ દુઃખ નહિ લાગે તમને કંઈ શીકર નહિ થાય, તો તમો તેના પર પ્રીતિ રાખના નથી એવું એથી સામીત થાય તો મહાન ઇશ્વર, આપણો આકાશી પિતા, જે પોતાના ડોકરા પર અનહન પ્રીતિ રાખે છે તે તેમને પોતા પાસેથી ભટકી જતા, અને જે પાપ ઉપર પોતે કટાણો રાખે છે તે પાપમાં તેમને તણાતા જતા બેઠ રહે, તેથી તેને દુઃખ ન લાગે એવું તે કંઈ બની શકે ? આ બે વાતમાંથી એક ખરી હોવી બેઠએ કે કાનો તે પ્રીતિ રાખતો નથી, યાતો પ્રીતિને લીધે તે વેઠના વિના રહે નહિ ”

અમીરઅલી કહે “તો હઝરત ઇસા પર દેવ સૌથી વત્તી પ્રીતિ રાખતો હતો મે ટે મસીહે દુઃખ વેઠ્યું ત્યાં દેવને પણ વિશેષ દુઃખ થયું હોવું બેઠએ ”

ઉપદેશક ગભીરતાથી બેઠ્યો, “બિરાદર, આપણે હવે એની માનવ વિષે વાત કરીએ છીએ કે જે આપણી સમજની બહાર છે જ્યારે આપણે દેવના મહાત્મ્ય કે પરાક્રમ કે પવિત્ર ઇ વિષે વિચારીએ કે બોલીએ ત્યાં આપણે એની બાબત વિષે બોલીએ છીએ કે જે માનવી

સમજશક્તિની બહાર છે, તેમજ આપણે જ્યાં દેવની પ્રીતિ વિષે બોલીએ ત્યારે આપણી માનવી અધુરી પ્રમાણમાં બોલીએ છીએ, અને આપણી પ્રીતિ તો સૂર્ય આમણ દીવા જેવી છે તો પણ એ માનવી અધુરી પ્રીતિ વડેજ તે મહાન પ્રીતિનો કંઈક ખ્યાલ આપણને આવી શકે, મારે હું તમને કહું છું કે, જરા વાર વિચાર કરો કે ગયા થોડા દિવસમાં તમને જે સતાપ રહ્યો હતો તે કોને લીધે ? તમારે પોતાને લીધે કે મલિકાને લીધે ? જે તમને કોઈ ખાતરીથી કહે કે મલિકા સલામત છે તો તમારા મન પરનો બોજ બોલો ન થાય શું ? ”

આપણને પોતાને દુઃખ થાય તો સહન કરતું બણીનાર સહેલ લાગે છે, પણ આપણું કોઈ વહાલું બહુ દુઃખ પામે છે એવું આપણે સાબળીએ ત્યારે આપણને વિશેષ દુઃખ લાગે છે જરા વિચાર કરો કે એજ પ્રમાણે જ્યાં પોતાના બહાલા દીકરાને વધસ્તલ પર મરણની વેદના વેડતો દીગે અને તેને છોડાવવા સાર કંઈ કર્યું નહિ ત્યાં દેવઆપને કેટલું બહુ દુઃખ લાગ્યું હશે ! તેણે તેને કેવળ દુઃખ વેડતો જોયો એમ નહિ પણ માનવના પાપોના બોજને લીધે થએલી લજ્જા તથા વેદના તે વેડતો હતો તે તેણે જોયું “ દેવ જગતપર એટલી પ્રીતિ કીધી કે તેણે પોતાનો એકાકી જનિત દીકરો આપ્યો ” ખ્રીસ્તના વધસ્તલને જોઈએ ત્યારેજ આપણે દેવની પ્રીતિનું માપ ટ્રાકુવાણું સમજી શકીએ, અને ત્યારેજ આપણને જણાય કે તે પ્રીતિ તો અમાપ્ય પ્રીતિ છે આપણે તો એ જોઈને દિઝમઝ બની જઈએ, અભયખીમાં ગરક થઈ જઈએ અને પૂજ્યભાવે જોઈજ રહીએ, પરંતુ, “ બિરાદર, હજીએ એમાં એક ઉંડો મર્મ છે, કેમકે કહ્યું છે કે, “ દેવ ખ્રીસ્તમાં (રહીને) પોતાની સાથે જમતનો મિત્રાપ કરાવે છે ”

અહિં અમીરઅમી વચમાં બોલ્યો “ દેવે આપણને ખ્રીસ્ત આપ્યો મારે તે આપણને સઘર્ષા વાનાં પણ આપશે તેનો શો અર્થ છે ? ”

હિપટેશકે બોલ્યો, “ હા, હું તમને ફરી કહી સમજાવું ‘ જેણે પોતાના જ દીકરાને પાછો રાખ્યો નહિ, પણ આપણું સર્વને લીધે તેને સોંપી દીધો, તે આપણને તેની સાથે બહુએ કૃપાએ કેમ નહિ આપશે ? ”

અમીરઅલીએ કહ્યું “દેવે મોટામા મોટું દાન એટલે ખીસ્ત આપણને આપ્યો છે મારે એથી નાનું દાન તે આપણાથી પાછું રાખશે નહિ એવું એથી સમજાયને ? ત્યારે મારે એ પણ ખાતરીથી માનવું જોઈએ કે તે મારી દીકરી પણ મને પાઠી આપશે ”

“હા, મિરાદર, જો તમારામાં એટલું માનવાનો વિશ્વાસ હોય કે દેવ એ મોટું કામ તમારે મારે કરશે, તો ખચીત તે તમને નિરાશ નહિ કરશે, કેમકે લખ્યું છે કે, ‘તેના વિષે આપણી જો નિર્ભયતા તે એ છે કે, જો આપણે તેની ઇચ્છા પ્રમાણે કંઈ માગીએ તો તે આપણું સાંભળે છે આપણે દેવ પાસે માગીએ અને વિશ્વાસ રાખીએ તો તે આપણને ખચીત આપશે, કેમકે આપના વિષે દેવનું માપ તે તેની પ્રીતિ છે, અને તેની પ્રીતિનું માપ તે આપણા ખુદાવદ હસા મસીહનો વધસ્ત ભ છે ”

અમીરઅલી તે રાત્રે હર્ષિત હૃદયે ઘેર પાછો ફર્યા, કેમકે તેને દેવની પ્રીતિનું દર્શન થયું હતું



અધ્યાય ૨૦.

હૈદરીખાનમ

નાદરીખાનમની એક સખી નાઝીરહુસૈનના વગમા દાસી હતી. મલિકાના ગુમ થવામા ફેહમીદા બેગમના હાથ છે એવો ખ્યાલ તેને પ્રથમ આપ્યો ત્યારથી હૈદરીખાનમની મારફતે મનિકાનો પત્તો મેળાવવાની આશા નાદરીખાનમ રાખતી હતી. ઍરિન્ટગના ધગનાની નજરે પડતુ એ ડહાપણભરેલુ નથી એવુ તે જાણતી હતી, અને તેજી હૈદરીખાનમને મળવા ખીજ કાઢ જગ્યા તે શોધવા લાગી.

તે જાણતી હતી કે હૈદરીખાનમ મનરમા વણી વાગ આવતી, તેથી તે પણ લાગ બેઠને પોતાની સખીને મળવા મનરમાજ ગઈ રસ્તામા ચાલતી હતી તેમામા તેણે હૈદરીખાનમને પોતાની ભણી આવતી બેઠ. એક ખીજની ખચરઅતર પૂજ્યા પછી નાદરીખાનમ બોલી “આપણે ધણે લાંબે નખને મળ્યા અને તો ચાલવાથી થાક પણ લાગ્યો છે, માટે ચાલ, આપણે જરા આ પગથીઆ પર બેઠી મુખદુ ખતી નાતો કરીએ.”

હૈદરીખાનમ પણ એવુજ માગતી હતી તેથી તે પણ બેસી ગઈ, અને બન્ન જણ નાનમા પડ્યા.

પોને જે વાત હૈદરીખાનમ પામિથી કઠાવવા માગતી હતી તે કઠાવવામા તેણે ખુબ ચાલાકી નાપરી. પ્રથમ તણે ઍરિન્ટગના કુદુ મના સમાચાર પૂજ્યા અને ખાસ કરીને નાઝીરહુસૈનના મન્ને દીકરા વિષે વધારે વાત કરી થોડી નાનચિત થયા પછી હૈદરીખાનમ બોલી ‘થોડા દિવસ પર ફેહમીદા બેગમ બહારગામ ગઈ હતી પણ તેના મન્ને છાંદરાને તો તે વર મૂકી ગઈ હતી.” એવો મનાવ કાઢકજ નગ બનને અને તેથી વધુ નાદરીખાનમ સમજી ગઈ કે એનુ કંઈ ખાસ કાગણ હોતુ જોઈએ. ફેહમીદા બેગમ પોતાના બાપને વેર ગઈ હતી એ પણ હૈદરીખાનમને પૂછીને તેણે ખાતરી કરી લીધી.

પડી હેઠરીખાનમે વાત કહાડી મનિકાના ગુમ થવા વિષેની વધારે હઠીકત સાબળવાનુ તેને મહુ મન હતુ, કારણ કે તે પશુ મલિકાને બહુ ચહાતી હતી એ જાણીને પોતાનો શક ડાના પર છે તે પોતાની સખીને કહી દેવાનુ નાદરીખાનમને મન થયુ

તે યોલી “આજે નારી રોઠાણી અમારે ત્યાં આવી હતી અમીરઅલી સાથે તે સી વાતચિત કરે છે તે કેટલાએક ખસ હાથેણાને તીવ સાબળવાનુ મારે મન હતુ, માટે હુ પડદા પાછળજ યેરી અને મહુ સાભળી લીધુ, મલિકા વિષે અને તેને શોધી કાઢવા શુ કરવુ એ વિષે તેમણે બધી વાર સુચી વાત કરી મલિકાને લીધે તેના બાપને જોટલુ હુ ખ લાગે છે તટલુ હુ ખ તારી રોઠાણીને પશુ લાગતુ હોય એવો ડોળ તેણે કર્યો તને ખમ હશે કે એ વણી ના એમ કહે છે કે મલિકા મને મારા એ દીકરા જેટની મહાતી છે, અને મળી બેત્રણ ના તો તે એવુ પશુ કહી ચૂકી છે કે મનિકા મને આપી દે. પશુ અમીરઅલી પોતાની એકનીએક અને આખની કીકી સમાન વહાવી દીકરી કેમને આપે પશુ ખરા કે પાત કરતા કરતા તારી રોઠાણી એકાએક એમ યોલી કે આપણા સાચો દીન મૂકી દઇને તમે તો મમીહી થઇ જવાના છો એવુ મેં સાબળયુ તે વાત ખરી છે અને મને લાગે છે કે નમે એવુ નહિ કરે.”

“ત્યારે અમીરઅલીએ કહુ કે, હા, એ વાત ખરી છે અને કાંઈ પશુ વાને હુ માગ મન ફેરવાનો નથી એનીજ મતલમનુ કેમકે કહુ એટલે તારી રોઠાણી એ સાભળીને જાણે પૂરી ખાતરીથી બોલતી હોય તેમ કહેવા લાગી કે, ત્યારે તો તમને મનિકા કદી જડાની નથી કાણ જાણે કેમ, પશુ એ એવુ મોતી કે તરત જાણે મારી આખ ઉતરી ગઇ અને પહેલા કદી આચો નહોતો એવો વિચાર મને આચો, અને મને સ્પષ્ટ જણાયુ કે ઍરિસ્ટર અને તેની વહુ બન્ને જાણે મલિકાને લઈ જવ નો ધાદ લઇયો છે અમીરઅલીએ તારા શેઠને કે ઇદલાડો કહુ હશે કે હુ મસીહી થવાનો છુ, તેથી એનો વિચાર પાર ન પડે માટે નાઝીરહુસેન પોતાથી થાય તેટલુ કરે એમા શી નવાઇ ! એથી એ લોકાના ખાનદાનને કેટલી નામોશી લાગે તેના તો તુ જરા વિચાર કર મલિકાને મસીહી થતી અટકાવવા સાર અને આ વિચિત્ર ખ્યાલ તે તજ દે માટે અમીરઅલીને

બીહીતડાવવા સારૂ તેમણે આ પગલુ બંધુ છે મને ખબર છે કે મલિકા તને પણ વહાલી છે, માટે હવે આપણે બન્ને જણે મલિકાને શોધી કાઢીને તેના બાપને પાછી સોંપવાનું કામ કરવાનું છે ”

હવે એવું બન્યું કે, હૈદરીખાનમ તે દહાડે પોતાની શેઠાણી પર ચુસ્તે થઈ હતી, કારણ કે કામમાં કંઈ ભૂલ કરવાને લીધે ફેહમીના બેગમે તેને સખત ટપકો આપ્યો હતો અને માગ પણ માર્યો હતો. હવે એના બદલો લેવાનો આ સારો નામ છે એવું સમજી બની શકે તેટલી મદદ આપવાનું હૈદરીખાનમે પોતાની સખીને વચન આપ્યું

સૌથી પહેલું કામ એ કરવાનું હતું કે, મલિકાને ફેહમીના બાપને ઘેર નહીં જવામાં આવી છે કે નહિ તે શોધી કાઢવું. એ એ બચાવમાં આવે તો તેણીને પાછી આજીવાના ધલાજ કરવાનું સહેલું પડે

મલિકા શુભ થઈ તેજ દહાડે જ ફેહમીના પણ મધ હોત તો સ્વપ્ન માનુષ પડત કે પોતાના બાપને ત્યાં તે મધ હશે, પણ એવું થયું હતું કે તે તો એ ત્રણ દિવસ આગળથી ત્યાં મધ હતી

ફેહમી ! બેગમ ઘેરથી નીકળી તે દહાડે તે ક્યાં મધ હતી તે હૈદરીખાનમે શોધી કાઢવાનું હતું, અને કનણ એકજ જણ, જે આવે તો, તેની ખબર આપી શકે એમ હતું, એટલે નાઝીરહુમેનના ઘોડાવાળો હૈદરીખાનમને તો એ માણસ ભેરે વાત કરવાનો કંઈ પ્રસંગ પડતો નહોતો, પણ હૈદરીખાનમનો છોકરો જ એજ ઘરમાં નોકર હતો તેની મારફતે ઘોડાવાળા પાસેથી આ વાત કઠારી લેવાનું સહેલું થઈ બની શકે એમ હતું. નાઝીરખાનમે તેને કહ્યું, “કંઈ મોટું ધનામ આપવામાં આવશે એવું પણ તેને કહેજો કારણ કે તું નક્કી માનજો કે અમીરઅલી પોતાની દીકરીને પાછી મેળવવા સારૂ કંઈ પણ પાછું રાખશે નહિ ”

હૈદરીખાનમ ઘેર ગઈ, તે દહાડે બાણીબેઘને પોતાની શેઠાણીની નજરે બહુ પડી નહિ, કારણ કે તે પોતે તેના પર ચુસ્તે હતી. ખરૂં કારણ તો એ હતું કે તે પોતાના દીકરા સાથે વાત કરવા માગતી હતી. દીકરાને ખુશમિલજમાં રાખવા સારૂ તેણે તે દહાડે રોજ કરતાં સારી રસોઈ કરી, અને જમતી વેળા તેની અગળ પોતાની શેઠાણીની ફરિયાદ કરવા

માડી ફેહમીદા વિરુદ્ધ એવી એવી વાતો કરી કે છાકરાને તો એમજ લાગ્યું કે અમારી શેઠાણી એક બહુ બુલમી અને કરડી બાઈ છે, મારી માને બહુ દુઃખ છે, અને તેથી કંઈ અદ્વિતી લેવા હોય તો તેમા મદદ કરવા સારૂ તે નેપાર થઈ ગયો.

ફેહમીદા બેગમ ફલાણે દહાડે કરા ગઈ હતી તે શોધી કાઢવાથી અદ્વિતી લેવાનો હેતુ શી રીતે પાર પડે એ તો તે બરાબર સમજી શક્યો નહિ, પણ તેની માએ કહ્યું કે, એથી આપણો હેતુ પાર પડશે, તેથી તેણે પણ માની લીધું એટલે મુખી પોતાની મતલબ પાર પડેલી જાણી હુદરીખાનમને કંઈક ચેન પડ્યું, અને તેના પ્રતિની શેઠાણીએ ખતાવેલી કુરતાનો મ વો વાળવાનો આવો સરસ લાગ મળેલો જોઈ હરખાતી હરખાતી ઉઠી ગઈ.

મીજે દહાડે સવારે હુદરીખાનમનો દીકરો કંઈ સદેશો લઈને નાઝીર-હુસેનના ઘોડાવાળા પાસે ગયો. તે વેળા ઘોડાવાળો જરા ટહેરમાં હુક્કો ગગડાવતો બેઠો હતો, અને કંઈ મહુ જરૂરનું કામ તે વખતે કરવાનું નહિ હોવાથી બેઠો જણ વાતે ચઢ્યો.

છાકરાએ ફરી ફેહમીદા બેગમ વિષે અને પોતાની માના દુઃખ વિષે વાત કાઢી વળી કંઈક ફેહમીદા બેગમ પણ પોતાની મિજાજ અને ગર્વચુકત રીતભાતને લીધે નોકરાની અણમાનીતી થઈ પડી હતી, તેથી ઘોડાવાળો પણ ખુશીથી અંબી વાત કરવામાં સામેલ થયો. ખીજી હિન્દી બાતુઓ સાથે તેઓ તેની રીતભાતની સરખામણી કરવા લાગ્યા, અને તેમા ફેહમીદા બેગમ વિષે તો કંઈજ સારૂ બોલાતું નહોતું. પછી ઘોડાવાળાએ પણ પોતાની ફરિયાદ કરવા માડી કે એ ગણી વાર લોકોને મળવા બહાર જાય છે તેથી મને પણ બહુ મહેનત પડે છે ને થાક લાગે છે. એમ વાત કરતાં કરતાં અમુક દિવસે ફેહમીદા ક્યા ગઈ હતી તે પણ વાત થઈ ગઈ. છાકરાએ જાણી લીધું કે, તે દહાડે ફેહમીદા બેગમ શહેરમાં કોઈ સગાને ત્યાં ગઈ હતી અને વળી વધારે અગત્યની વાત એ હતી કે જે દહાડે તે ઘેરથી નીકળી હતી તે દહાડે તો તે શહેરમાં રહી હતી, પણ બપોરે તે પાછી ઘેર આવી ત્યારે તો આગઝાડીમા બેસીને આવી હતી, કારણ કે તેને લેવા સારૂ સ્ટેશન પર ઘોડાવાળાને માડી લઈ જવી પડી હતી.

આવી સારી રીતે કામ કરી આવ્યો તેથી હૈદરીખાનમે પોતાના દીકરાને હળરોહળર આશીર્વાદ દીધા અને કહ્યું કે, અમીરઅલી તરફથી તને મોટું ઈનામ પણ મળશે ઘોડાનાળાને તો ઇનામ આપવાનું કંઈ કારણ નહોતું, કેમકે ઇનામનો હક કરી શકુ એવું મેં કંઈ કર્યું છે એવું તે તો સુદલ જાણતો નહોતો. ડોસી હૈદરીખાનમ તો એની ખુશ ખુશ થઈ ગઈ કે પોતે હવે રીસાએલી છે એવું દેખાડવાનું શુભી ગઈ અને એ જોઈને ફેહમીદાને પણ નવાઈ લાગી.

તે દહાડે બન્ને સખીઓ ફરી બજારમાં મળી, અને હકીકત સાંભળી પોતાની સખીના કરતાં નાદરીખાનમને વળી વધારે આનંદ થયો, કેમકે હવે તો તેના મનમાં કંઈ શક રહ્યોજ નહિ. તેને ખાતરી થઈ કે મલિકા નિશાએથી ઘેર પાછી જતી હશે, તેવામાં ફેહમીદા જોગમ રસ્તામાં તેને સારું રાહ જોઈ તાકી રહી હશે ફેહમી. તેને પોતાના આપને પ્રેર લઈ ગઈ છે અને ત્યાજ મૂકી આવી છે, અને તેનું હરણ કરવાની મતલબ પાર પડે નહિ ત્યાં સુધી તેને પાછી ઘેર આવણું નહિ.

નાદરીખાનમે મનમાં કહ્યું કે, હમણાં અમીરઅલીને મળવું નહિ, નહિ તો તે મને પૂછાપૂછ કરશે, માટે તેણે કોઈ સખીને ત્યાં તે રાત માળી, અને બીજે દહાડે મુસાફરીએ નીકળવાની તૈયારી કરવા સાફ સવારમાં વહેલી ઉઠી.

અધ્યાય ૨૧.

સ્વર્ગીય મહિમાનુ આજી દર્શન

હમેશ મુજબ એક દહાડે અગીરઅલી પોતાના મિત્ર ઉપદેશકને ત્યાં મુનાકાતે મયો ત્યારે તેણે સાલગ્યુ કે વરમા ઉપદેશકની સાસુ બણી બીમાર છે, અને એ મદવાડ એવો છે કે તેના સાળ ચવાની આશા નથી.

આ સમાચાર કહ્યા પછી ઉપદેશક વળી એ પશુ કહ્યું કે, “આપણા ખુલાવદ ઇસા મસીહને જેવો જાણતા નથી તેઓને મોત જેવું ત્રાસજનક લાગે છે તેવું અમ બ્રીસ્તીઓને નથી લાગતું એ તમે હવે બેઠ શકશો. અમારે માટે મોત તે જીવનની ભાગોળ સમાન છે, કેમકે એમ લખ્યું છે કે, “તેણે મરણને નિરર્થક કીધું, ને સુવાર્તાથી જીવન તથા અમરપણું પ્રકાશિત કીધું છે.”

અગીરઅલી બોલ્યો, “ખુલાવદ ઇસા મસીહે તમારે સાડાં આવા મહાન કાર્યો કર્યા છે માટે તમે તેની એટલી બધી પ્રશંસા કરો એમા શરિ નવાઈ! પણ શું એ ખરી વાત છે કે કેમકે મસીહી મોતની વેળાએ ખરે-ખરે આનંદ કરતો હશે?”

ઉપદેશકે ઉત્તર વાળ્યો, “મિરાદર, મરનાર કેવા પ્રકારનો મસીહી છે તે પર એનો આધાર છે જે તે આપણા ખુલાવદ ઇસા મસીહને ઓળખતો હોય અને આ પૃથ્વી પર તેની સાથે ચાલ્યો હોય તો તે જ્યાં છે ત્યાં જવામાં અને તેને મોઢેમોઢ જેવામાં તેને આનંદ કેમ ન થાય?”

“જે વહાલા પ્રભુએ તેને માટે સર્વીય (વધન્તલ) નું દુઃખ વેઠ્યું તેને મળવાના વિચારથી મારી સાસુને બણો આનંદ થાય છે અમારા બિવિધ વિષે અમને પ્રભુએ સદેહમા રહેવા દીધા નથી, કેમકે તેણે કહ્યું છે કે, ‘મારા બાપના ઘરમા રહેવાના ઠંકાણાં બધા છે, નહિ તો હું તમને કહેત, હું તો તમારે કાજે જગ્યા તૈયાર કરવા જઈ છું અને જો હું જઈને તમારે કાજે જગ્યા તૈયાર કરીશ, તો પાછો આવીશ, ને તમને મારી પાસે લઇશ, એ માટે કે જ્યાં હું રહું છું ત્યાં તમે પણ રહો.’

ખિરાદર, મસીહી થયું એ આ જીવ્ગીમા અને આનંદ જીવ્ગીમા પણ મહા આનંદની વાત છે, એ માગ કહેવું સત્ય માનજે.”

કુરાને શરીર એજ ખુદાનો કલામ છે એવી માન્યતામા અમીરઅલી ફજવાયો હતો. કુરાનનું શિક્ષણ ભવિષ્યના જીવનના વિષય પર આના કરતા કેના જુદાજ પ્રકારનું હતું તે વિષે અમીરઅલી વિચાર કરવા લાગ્યો અને તેના મિત્રના આનંદદાયક શબ્દોથી તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું, તથામિ તેના પોતાના હૃદયમા એ શબ્દોની બહુી અસર થઈ હતી.

પછી ઉપદેશક બોલ્યો, “તમણા તો હું તમને તેરી જઈ રાકનેા નથી, કેમકે મારી સાસુ ઉઘી ગયેલા છે પણ જો તમે સાજો આવો તેા મને ખાતરી છે કે તે તમને જોઇને મલુ રાજી થશે, અને જોજો બધા પગ સુધી આપણા ખુદાવદને જાણ્યો છે એવી માનના મ્હોથી તેની કૃપા તથા તેના પ્રેમ વિષે તમે સાબતગણા અમીરઅલી સાજો મગના આવવાનું વચન આપીને પૈર ગયો.

અમીરઅલી અહી આવ્યો હતો અને તમ પોતે પણ તેને સાજો મળી નકશે એવું ને મરનાર બાઇને કહેવામા આગ્યું ત્યારે તે બાળી ખુટી થઈ અમીરઅલી જેના મન્યમા મેગવાય એવી પ્રાર્થના તેણીએ કરી હતી ને તેની પ્રાર્થના સફળ થઈ હતી, અને તેનું કલ્યાણ થાય એવી તેની ઇચ્છા હતી અને હવે, જે કૃપા તથા પ્રતિભા અનુભવ તેણે ત્રણ વર્ષો સુધી કર્યો હતો તેના વિષે અમીરઅલી આગળ સાક્ષી પૂરનાને વખત મળશે તેથી તેને આનંદ થયો.

સાજ પડવા આવી ત્યારે અમીરઅલી એ બાળની મુનાકાતે જનાના નિયારથી શરમાવા લાગ્યો. પોતાના કુટુંબની બીએ શિનાય બીજ કોઇ સ્ત્રી સાથે તેને પરિચય નહોતો, અને હજી મુધી કોઇ મમીહી બાતુના સમાગમમા તે આવ્યો નહોતો. પણ તેણે પોતાના દોસ્તને વચન આપ્યું હતું તેથી તેણે જનાનું નક્કી કર્યું.

ઉપદેશક પણ અમીરઅલીની રાહ જોતો બેઠો હતો, તેના આનંદના જો તેને વાચનગૃહની પાસેના ઓગડામા લઇ ગયો. આવો ઓગડો તેણે અગાઉ કદિ જોયો નહોતો તે નાનો અને સાદો હતો, નોપણુ તેણે નહિ અનુભવેલાં એવી સગવડ તથા મુખ તેમાં હતી.

આમતેમ પડેલી ચોપડીઓ અને છુક-કેશમા જે ઠવેનાં પુસ્તકો ઉપરથી જણાતુ હતુ કે ધરના માણસોને સારાં સારાં પુસ્તકો વાચવાને સેવ્ય હતો. વળી દિવાલો પર ટાંગેલા જુદા જુદા વાક્યો જે ગુરૂની સેવા અને જે ઇશ્વરની ભક્તિ તેઓ કરતા હતા તેનુ ભાન કરાવતા હતા.

ઓરડાના એક ખુણામા પથારી પર એક વૃદ્ધ સ્ત્રી સુતેલી હતી અને જોકે એ ખુલ્લુ દેખાઇ આનતુ હતુ કે ગભીર રોગથી તે મોતને માન્ય જઇ પહોચી હતી તોપણ તેના મુખ પર સપૂર્ણ શાંતિ અને ખીજી દુનિયાના મહિમાનો પ્રકાશ દેખાનો હતો.

અમીરઅલીએ જોયુ કે તરત વધરન ભનુ જે દર્શન તેને અગાઉ થયુ હતુ તે તેને યાદ આન્યુ, અને વવરન ભ પર જે પ્રકાશ ચમકનો હતો તેનુ એક કિરણુ એ મરવા પડેલી બાઇના મુખ પર ચમકતુ હોય એમ દેખાયુ. તેણીએ મ્હો મલકાવીને અમીરઅલીને આરકાર દીધા અને પોતાની પામિજ પડેલી એક ખુરશી પર બેસનાનુ કહ્યુ. ખીજી એક જુવાન માઇ પણ ઓરડામા હતી તેણીએ પણ ખુરશી રી તેને આવકાર આપ્યો. અમીરઅલીએ ધાયુ કે એ બાઇ ઉપદેશકની પત્ની હશે.

મિમાર બાઇએ મેજ પર પડમા બાઇમયમાથી પાતે પસદ કરેલી વાન વાચવા પોતાના જમાઇને કહ્યુ ત્યારે સર્વને જાણીતા તથા પ્રિય વચનો ઉપદેશક વાચવા લાગ્યો.

“યહોવાહ મારો પાળક છે અને કર્શી ખોટ પડશે નહિ,
તે લીલાં ખીડમા મને સુવાડે છે
તે શાંત પાણીની પામિ મને દોરી જાય છે,
તે મારા આત્માને તાબે કરે છે
પોતાના નામની ખાતર તે મને ન્યાયોપણને માર્ગે ચલાવે છે
હા, જોકે મરણની ડાયાની ખીજમા હુ ચાલુ તોએ હુ કઇ પણ
બુ ડાઇથી ખીલીશ નહિ, કેમકે તુ મારી સાથે છે
તારી લાકડી તથા તારી ઝડી મને દિલામો દે છે”

અહિં રાચતાં અટકાવીને ઉપદેશકની સાસુએ અમીરઅલી તરફ ફરિને કહ્યુ, “ બેટા, ઉત્તમ ઘેટાપાળકની પાછગ ચાલવાનુ તમે તો હમ-

શ્યાંજ શરૂ કર્યું છે, અને હું તો હવે મારી મુસાફરીને અંતે આવી પહોંચી છું, અને જેઓનો ઘેટાપાળક યહોવાહ છે તેઓને કરી ખોટ પડતી નથી એ કેવી સત્ય વાત છે તે હું તમને કહેવા માગુ છું. માત્ર તમે પોતાને તેના હાથમાં સોંપી દો, અને તે તમને લીલા બીડમાં અને શાંત પાણીની પાસે દોરી જશે. જ્યારે આપણે પોતાને માર્ગે ચાલ્યા જઈએ છીએ ત્યારે આપણે ભટકી જઈએ અને ખાડાટોકરાવાળા માર્ગમાં ભુલા પડીએ એ સ્વાભાવિક છે. એ કે તે આપણને મરણની ગયાની ખીણમાં ધબકે લઈ જાય તો પણ આપણે કહી રાખીશું કે, ‘હું કંઈ પણ ભુલાઈથી બીહીશ નહિ,’ કેમકે એ તે આપણી નજીક હોય તો ભુલાઈ આપણને કંઈ કરી શકે નહિ. ખેટા, હવે તમે આગળ વાંચો.”

ઉપદેશક વાંચવા લાગ્યો,

“મારા શત્રુઓની આગળ તું મારે વાંચે લાલ્લુ તૈયાર કરે છે,

તેં મારા માથા પર તેલ ચોંટ્યું છે, મારો વાટકો ઉભરાઈ જાય છે,

નિશ્ચે મારી જીદગીના સર્વ દિવસોમાં લલાઈ તથા દયા મારી

સાથે આવશે,

ને હું સદાકાળ સુધી યહોવાહના ઘરમાં રહીશ.”

થોડી વાર મુવી બોરડામાં બધા ચૂપ બેસી રહ્યા. પછી તે બાઈ બોલી “યહોવાહના ઘરમાં સદાકાળ રહેવું એમાં કેટલો બધો મહિમા હશે! આપણા બાપના ઘરમાં રહેવાના બધા ટુકાણાં જેમાં આપણા પ્રભુએ પોતે આપણે સાફ જગ્યા તૈયાર કરી છે તેમાં રહેવાના મહિમા વિશેનો ખ્યાલ તો કરો. ખેટા, આપણા પ્રભુએ આપણે સાફ શુશ્રૂ કર્યું છે તે તમે તો હમણાજ શીખનારૂં શરૂ કર્યું છે. તમે તેના વધ-જતન પાસે આવ્યા છો, અને તમને મારી તથા શાંતિ મળી છે, પણ વધસ્તબનો પુરેપુરો અર્થ તથા તેનાથી આપણને જે બધું મળે છે તે વિશે રીખવામાં પૃથ્વી પરની તમારી આખી જીદગી જશે અને વળી આકાશમાં સદાકાળ સુધી પણ તમે તે વિશે રીખ્યા કરશો.”

અમીરઅલીએ ધીમે અવાજે ઉમેર્યું, “હા, ને વળી તેને વાંચે આપણા ખુદાવદને કેટલું બધું વેઠવું પડ્યું છે તે પણ.”

મિત્રાર બાધના મ્હેા પરથી જણાયુ કે તેને થાક લાગતો હતો એ બોધને તેની દીકરીએ પુછયુ, “મા અમે કંઈ ગામએ ?”

ગીત સાલળીને અમીરઅલી ચમકયો, કારણકે મેંજીક લેન્ટર્ન સથેના બાપણુ વખને જે ગીત પડદા પર બતાવવામાં આવ્યુ હતુ તે એ ગીત હતુ —

સલીબ પર જબ મૈ ફરુ ધ્યાન,
શાહ જિસ્ પર મુઆ ફુલ જલાલ
તો નફા ગિનતા હુ નુકસાન,
ઔર ફત્તર કી ન હૈ મજાલ

ગીતમાના શબ્દો સાંભળતાં તેના હૃદયે ઉમંગકાથી ઉત્તર આવ્યો, એ અદ્ભુત વધત્ત ભમાંજ હુ અલિમાન કરીશ તે પર મરનાર ફુલ જલાલ શાહ (મહિમાવાન પ્રભુ) તે મારો સ્વામી તથા ગુરૂ થશે, અને તેને ખાતર મોટામા મોટા લાભ તે તોટો ગણીશ ”

ગીત પુરૂ થતાં મરનાર બાધના મુખ પર વધારે પ્રકાશ ચમકવા લાગ્યો, અને તે ધીમે સાદે બોલી, “વધત્ત ભ તો તેનો હતો, પણ આપણને તો તાજ મળશે લાજ અને મોત તેને મળ્યા, પણ અનત-જીવન અને સર્વકાળનો મહિમા આપણને મળશે, આપણો સ્વામી મસીહ કેવો અદ્ભુત ત્રાતા છે !”

ઉપદેશકની પત્નીએ તેને કંઈ ઇસારત કરી તેથી તે અમીરઅલીને ચોરડાની બહાર લઈ જવા ઉઠ્યો. બહાર જતા અમીરઅલીને લાગ્યુ કે, એ દેખાવથી કદી ન વિસરાય એવી જાપ તેના મન પર પડી હતી ખ્રીસ્તી થવુ એટલે શુ તે વિષે તે અગાઉ જાણતો હતો તે કરતા વધારે આ ટુકી મુલાકાત દરમ્યાન તે રીખી ગયો. તે વેળાના અનુભવ પરથી તેને લાગ્યુ કે, મારા પર ગમે તે સકટ આવે તોએ તે સહન કરવા હું બળવાન થઈશ. જે મહાન લાભ તેને થયો હતો તેની સાથે સરખાવી શકાય તેવુ નુકસાન તેને થાય એવુ ન હતુ ”

અર્થાથ ૨૨.

મલિકાનો પત્તો મળ્યો

બીજે ફહાડે સવારે અમીરઅલી વાચતો બેઠો હતો તેવામાં એક માણસ દરવાજા આગળ આવી ઉભો રહ્યો, અને પૂછ્યું, ‘અમીરઅલી અહીં રહે છે કે ?’ અમીરઅલીએ હા કહી બહાર આવીને બેસ્યું તો પેના માણસના હાથમાં તારનું એક પરબીડિયું દીકું

અમીરઅલી પર તાર તો લાગ્યેજ આરતો, અને તાર બેઠને એકદમ તેના મનમાં મલિકાનો વિચાર આવ્યો. તેણે પાવતી પર સહી કરી તાર લાવનારને વિદાય કર્યો કે તરત પરબીડિયું ફેંડી વાંચના માડયું માહે બીડલા કાગળ પર કેવળ ‘comm’ (આહી આવો) શબ્દ લખેલા હતા. મોકલનારનું નામ તપાસતા તે નાદરીખાનમનું જણાયું. વળી ગામનું નામ પણ ફેહમીદાના પીઅરનું હતું. હવે તે સત્તળું પ્રપ્ત સમજી ગયો કે મલિકાને તેની કાકી ઉપાડી લઇ ગઇ હતી, અને તેને પોતાને પીઅર મેવી આવી છે. નાદરીખાનમને મલિકાનો પત્તો ત્યાં મળ્યો છે, અને મારા હવાલામાં તેના સાડ તે મારી મદદ માગે છે.

રેશન તો પામિજ હતું તેથી તે તરત ઉપડ્યો, પણ ત્યાં પહોંચતા જણાયું કે, ટ્રેનને આવવાને ચારપાચ કલાકની નાજ છે. બે કે મલિકા પામિ પહોંચના તે અધીરો થઇ રહ્યો હતો તો પણ ધણી વાર હોવાને લીધે ને કંઈ ઉદાસ થયો નહિ, પણ ઉપડવા પહેલાં પોતાના મિત્ર ઉપદેશકની સલાહ લેવાની તક મળી તે જાણી કિનટો ગણ થયો.

ઉપદેશકે તેને એવી સલાહ આપી કે, “તમે બાળાને પાછી વેર લાવતા ના, પણ તેને લઇને કોઇ બીજી જગાએ જાઓ, અને તમે બંને જણ બામિસ્મા હો ત્યાં સુધી તો ત્યાજ રહેજો. વળી તમે બંને જણ સલામતીથી સતાઈ રહી શકો. માટે હું બંને બંન્ને કંઈ જાણું જો તમે અણધાર્યાં જાઓ તો પણ તમારો અગ્નીકાર કરે એવો મારો એક મિત્ર છે, અને તેના પર આધાર રાખી શકાય એવી પૂરી ખાતરી મને છે, માટે

જો મદદની તમને જરૂર છે તે મેળવવા સારૂ હું તમને તેના પર એક ચિઠ્ઠી લખી આપુ છું, તે તેને આપજો ” અમીરઅલી ઉપદેશકે આપેલો કાગળ ખીસામાં મૂકી તેની રગ્ન લઇ નીકળી પડ્યો.

તે મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, “તે શહેરમાં પહોંચ્યા પછી મારે શું કરવું ? શી હકીકત બની છે તે જાણવા વિના સીધા તે ઘેર જવામાં ડહાપણ નથી ”

પરંતુ તે ઝેરશને ટ્રેન ઉભી રહી અને અમીરઅલી ગાડીથી ઉતર્યો કે તરત એક ધુરખારાળી બાઇ તેની નજીક આવી ઉભી રહી અને તેના સાદથી અમીરઅલીએ નાદરીખાનમને ઓળખી કાઢી, આથી તેની ફિકર દૂર થઇ તેણે અમીરઅલીને બાબુ પર લઇ જઇને કહ્યું કે, “કંઈ ઘીજ વેચવાનું બહાનું કરી ધુરખો પહેરી હું આજ ધરમાં પ્રવેશ પામી શકી, અને મેં તમારું મલિકાને જોઇ હું ત્યાં રહી તેટલા વખતમાં છોકરા વચ્ચે કંઈ કંઈ થયો હશે અને મલિકા ધણુજ રડતી હતી અને ડસકા ખાતી બોલી, ‘મને મારા પિતાજી પાસે પાછી લઇ જાઓ’ હું તેની છું, તમારી નથી નમે મને તેની પાસેથી કેમ ચોરી લાવ્યા ?’ મેં તે કંઈજ કહ્યું નથી હું કોણ છું તેની તેમને જાણ પાડવા વિના હું તો આવતી રહી પછી તમે તેના બાપને તેને લઈ જવાનો મારા કરતા વધારે હક છે એવું મને લાગ્યું તેથી મેં તમને તેડાવવાનો વિચાર કર્યો, અને તારખાતામાના એક માણસની મદદથી તમારા પર તાર મોકલી શકી, પણ હવે શું કરવું તે સલાહ રહ્યો છે ”

ધણે વિચાર કર્યા પછી તેઓએ છેવટે નક્કી કર્યું નાદરીખાનમ બોલી, “આપણે એક ગાડી ભાડે કરીએ ને ત્યાં સુધી બેસીને જઈએ પછી તમે બહાર ઉભા રહેજો અને હું એકની વરમાં જઇ બની શકે તો મનિકાને કહીશ કે તારા પિતાજી આવ્યા છે, અને બહાર ઉભા રહી તારી રાહ જુએ છે બીજું કંઈ કહેવાની જરૂર નથી, અને જો એમ ન બની શકે તો થોડી વાર થોભ્યા પછી તમારે હિંમતથી ધરમાં આવવું અને કહેવું કે, મારી દીકરીને માટે હવાલે કરો ”

થોડા જવાનો દરવાજો ખુલ્યો જોઇ તેઓ ખુશી થયા, અને “અરે આનું ?” એમ કહી નાદરીખાનમ તો અરચાવી ગઇ તેણીને

મહિ આનર્તા કાઠએ એમ નહિ તેથી મલિકાને શોધવા સાર તે આમતેમ નજર નાખી શકી પહેલાં તો તે કયાયે દેખાઈ નહિ, પણ થોડી વારમાં નાદરીખાનમે તેને ચોક્કને બીજે છેડે પલગ પર ઉઠી ગયેથી એમ

તે મનમાં કહેવા લાગી કે, એટલે દૂર જઈશ એટલામાં તો મને કાઠ ને કાઠ એમ યેશે, અને જે છોડી સાથે મારે કંઈ લેવારેવા નથી તેને ઉવર્માથી ઉઠાડવાનું કાગળું મને પુલશે તો હું શું બહાનું કાઢીશ ? મલિકા પોતે ઉઠે અથવા કોઈ તેને ઉઠાડે ત્યાં સુધી કદાચ મારે રાહ ભેની પડશે એવા વિચાર તેના મનમાં આવ્યા તો પણ કાઠને શક નહિ આવે એટલે પાસે જઈને તેણે પુછ્યું, ‘કાઈ છે કે ?’ દૂર કાઠના સાદ તેણે સાંભળ્યા ખરા, પણ કાઠને તેના વિષે ખમર પડી નહિ હવે તેણે ઉઘટી બાળા પાસે જવાની વધારે હિંમત ધરી, અને અગાળે થયું હોય તેમ મલિકાના પલગ સાથે ઢોંગ કરીને તે અથડાઈ પડી મલિકાએ પાસું ફેરવ્યું, પણ આંખ ઉઘાડી નહિ

નાદરીખાનમે મલિકાનું લાડકું નામ લઈ તેને ધીમેથી બોલાવી મલિકાએ આખ ઉઘાડી પણ તે બરાબર જાગતી નહોતી તે મનમાં કહેવા લાગી કે ‘મને સ્વપ્ન આવે છે કે શું ? કે હું પાછી મારા પિતાજીના વરમાં આવી પહોંચી છું ?’ કારણ કે ત્યાં આવી ત્યારથી એ લાડકું નામ તેણે સાંભળ્યું નહોતું, અને તેને જગાડનારના સાદ જેવો કોઈ સાદ પણ તેણે એ નના વરમાં સાંભળ્યો નહોતો

નાદરીખાનમે તેને ચૂપ રહેવા ઇલાજત કરી કહ્યું, ‘બેટા, વહેથી ઉઠ, તારા પિતાજી દરવાજા આગળ તને બોલાવે છે’ એટલુંજ કહેવું બસ હતું મલિકા હવે બરાબર જાગત થઈ ગઈ ભુગડાં ડીકઠાક કરી લઈ, માથા પર ધુરખો નાખી લઈ ભેડીઓ પહેરવાનું પડતું મૂકી તે પલગ પરથી નીચે ઉતરી પડી

નાદરીખાનમ ત્યાંથી ઝટ ખમી ગઈ અને ધરની એક દાસી નજરે પડી તેના તરફ ઉતાવળથી જવા લાગી, પણ તે વેળા તેનું ચિત્ત તો કેવળ મનિકામાજ હતું મલિકા ચોક્કની પેથી ગમ પહોંચી જાય, અને ધરશાળ એળગી દરવાજા આગળ પહોંચીને કે તેના બાપની ગોદમાં બેસી જાય એટલીજ વાર હતી એટલામાં એક સ્ત્રીએ સામી બાજુએથી

આવી તેને અટકાવી અને તેના ખભે હાથ મૂકીને કહ્યું, “છાડી, તું દોડતી દોડતી ક્યા જાય છે? તારી ભેડીઓ ક્યા છે? તને સ્વપ્ન આવે છે કે શું?”

મલિકા ચાલાક છાડી હતી. ધુરખાવાળી સ્ત્રી ક્યાં છે તે જોવા તેણે નજર ફેરવી નાદરીખાનમ તો તેના ભણીજ આવતી હતી. એકાએક કંઈ શોરમકોર થયો, દરવાજા આગળ કોઈ પુરુષનો અવાજ સંભળાયો, શું થાય છે તેની કોઈને સૂઝ પડી નહિ અને જે બે સ્ત્રીઓ પ્રથમ દેખાઈ હતી તેમની સાથે બીજી સ્ત્રીઓ આવી પહોંચી એટલામાં તો તેઓ શું જુએ છે કે મલિકા અને તેની પાસે ઉભેલી પેલી અગ્નણી માઈ બંને જતા રહ્યા છે, અને ક્યાંએ તેમનો પત્તો નથી બહાર ગાડીનાં પૈડાંના અવાજ સંભળાયો, ત્યારે તેઓ સમજ્યા કે જે પરાઈ છાડીને તેમની પાસે રહેવા આણી હતી તેને કોઈ લઈ ગયું છે. ઝડ ઝડ ધરનાં બધાં માણસોને ઉઠાડીને ખમર આપી દેવામાં આવી જેમના હાથમાં છાડીને સોપવામાં આવી હતી તેમણે નોકડો પર ગુસ્સો ઉતારવા માડ્યો, પણ હવે કોઈને દોષ દેવાથી અને ઠપકો આપવાથી શું વળે? બાળા તો જતી રહી હતી અને તે પણ વળી એટલે દૂર કે તેને પાછી આજીવાની આશા ફેકડ

નાઝીરહુસેન પર એક તાર કર્યો, તે છાડીને ફેહમીદાયેગમ તેમને ત્યાં લાવી હતી તેથી ફેહમીદાના પિયરવાળાજ જવાબદાર હતાં. ખરે જોતા તો છાડી મઈ તેથી સુખ થયું, કારણ કે તેણે કંઈ પણ અજાણના પાડી હતી તે ગેજ આજો દહાડો અને કોઈ કોઈ વાર તો આખી રાત પોતાના બાપને સાં રડવા કરતી હતી.

અધ્યાય ૨૩.

નવા મિત્રોને ત્યાં

હવે આ બાબુ મલિકા તેના બાપની ગોદમાં ભરાઈ બેઠી હતી ગાડીમાં નાદરીખાનમ સામી બેઠી હતી, અને ગાડી ગડગડાટ ચાલી જતી હતી પૈડાંના ખડખડાટને વીધ પેલા વરના માણુમોનો શોરમકાર સભળાતો નહોતો, પણ તેની એમને શી ફિકર ? ફરી બેગ મળવાના આનંદને લીધે કોઈની જીભ ઉપડતી નહોતી, પણ મલિકાએ થોડી વાર પછી ધીમે સાદે તેના બાપને પૂછ્યું કે, “હવે ફરીથી તમારી પાસેથી તમે મને નહિ લઈ જવા દોને ?” અમીરઅલી બોલ્યો, “નારો બેટા, હવે તો કદિ નહિ” એ સાંભળી પૂરી ગાતિથી મલિકા તેના બાપની ગોદમાં બેસી રહી

અમીરઅલીએ વિચાર કર્યા કે, આ જગાએ કાંઈ મારી પૂઠ પકડશે માટે જેમ અને તેમ વહેલા અહીંથી નીકળી જવું ગમે તે તરફ જતી પહેલીજ ટ્રેન પકડવી અને ઉભી નહે ત્યાં ગમે ત્યાં ઉતરી પડવું

માટે નેણે નાદરીખાનમને કહ્યું, “મા, તમે વહેલા ઘેર જાઓ, અને મારા વિષે ખબર આપો, કારણ કે કોઈને કહ્યા વગર હું વેરથી નીકળ્યો છું વળી તમે એ પણ કહેજો કે મલિકાની ભાળ લાગી છે અને તે મારી સાથે છે”

પાછા ક્યાંક આવરો તે વિષે નેણે નાદરીખાનમને કહ્યું નહિ, પણ એટલું કહ્યું કે, “હ સમજાવું મિત્રતવાર લખીશ અમે ક્યાં જઈએ છીએ તે પણ હમણાં હું કહેતો નથી પણ પછી લખીશ” તે કોસીએ પણ એ બાબતની હક કરી નહિ, કેમકે બાબુએ બોલ્યું એટલું કહેતું બોલ્યું

છુટા પડતી વખતે નાદરીખાનમે અમીરઅલીને વિનવતાં કહ્યું કે, “ભાઈ, તમારા બાપદાદાનો દીન સાચો છે એ જુઝશો નહિ, અને મેનિસ્ટરને ખોટું લાગે એવું કંઈ કરશો નહિ, તે મોટા માણસ છે અને તેને વણી સત્તા છે”

તે જુવાને ઉતર દીધા, “માજી, ખુદા યેરિઝરથી પણ મોટો છે અને તે િ સત્તા પણ વધારે છે, માટે તો પહેલા તેને રાજી રાખવો બેઠાએ” નાદરીખાનમે ધાર્યું કે મેં બન્ને બાપદીકરીને ભેગા મેળવ્યા તો બગ, પણ આજથી મારે ને તેમને જુલાઈ થઇ ગઇ

જે ગહેરમા જવાની સલાહ ઉપદેશકે અમીરઅલીને આપી હતી ત્યાં પહોંચતા અને જે મિત્રનું સરનામું આપ્યું હતું તેને ત્યાં પહોંચતા તેને અને મલિકાને સાજ પડી

તે વર ગોધી કાઢવામા જરા હરકત પડી, પણ છેવટે પ્રીતી રમ્તીના માટા મોઢોવાની એક માળુએ તે જડી આગ્યું

કોઇને પૂછતા અમીરઅલીએ જાણ્યું કે જે મિત્રને ત્યાં જવાનું ઉપદેશકે તેને ફરમાવ્યું હતું તે તો ત્યાંની પ્રીતી મડળીના પાળક ફતેહ મમીહ હતા. અમીરઅલીએ આણેલો ઉપદેશકને પત્ર વાંચ્યા બાદ નરતજ તેને અને મલિકાને ઘરમા બીધાં અને તેમને સારો આવકાર આપ્યો. કેમકે એ પાદરી સાહેબ પોતાના પ્રભુ પર ખરા ભક્તિભાવથી પ્રાંતિ કરતા હતા, અને તેના નામને લીધે જેઓ દુ ખ વેઠતા હોય તેમને ગળજુશીથી મદદ કરતા.

તેમના ઘરના છોકરાં તો કહેના લાગ્યા કે, “ચાલો, મલિકા, આપણે રમીએ, તમને તો અમે અમારી સાથેજ રાખીશું” પણ મલિકા તો હજી હમણાં થોડાજ વખતથી તેના બાપ ભેગી થઇ હતી તેથી તે નેને જરા પણ ખુટો મૂકતી નહિ, અને અમીરઅલીને પણ પોતાની નજર આગળથી તેને ખસવા દેવાનું ગમતું નહિ

પાદરી સાહેબની મોટી દીકરી શાંતિ ડાહી અને નમ્ર છોડી હતી તેણે ધીમે ધીમે મલિકાનું મન હરી લીધું, અને મલિકાને તો કોઇ બહેન નહોતી, તેથી તેણે શાંતિને પોતાની બહેન કરી લીધી

બાપદીકરી એકલાં પડ્યા ત્યારે અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “બેટા, તને કોઇ લઇ ગયું તે દહાડે શું શું થયું હતું તે મને કહે બેઠાએ!” મલિકા મોલી, “હું નિશાળેથી ઘેર આવતી હતી, મારી સાથે ટોળીમાં બીજી છોડીઓ હતી તે બધીને તેમને ઘેર પહોંચાડી ને મને એકલી રાખી

એકાએક મજુરો થોભ્યા અને મેં યેગમનુ નામ અને કપીઆ વિષે કંઈ વાતચિત થતી સાબળી પછી મજુરો આપણા ઘરને રસ્તે મને આણવાને બદલે બીજી શેરીએ વળ્યા. મેં પૂછ્યું, તમે મને ક્યાં લઇ જાઓ છો? પણ તે સાબળેજ શેના! થોડી વારમાં તેઓ પાછા થોભ્યા. મેં પડેલા ઉચકીને બહાર બેસ્યું તો પાસેજ એક ગાડી ઉભેલી દીવી, અને મારી કાફી ફેહમીદા યેગમને એમ કહેતા સાલભ્યા કે, ‘અહિં એને ઉતારો.’ એક મજુરે મને ઉચકીને મારી કાફીની ગાડીમાં બેસાડી દીધી. ગાડીના દરવાજાએ ઝટ બંધ કરી દીધા અને ગાડી તો ચાલી ગઇ. મેં મારી કાફીને પૂછ્યું, ‘આપણે ક્યાં જઇએ છીએ?’ ત્યારે તે બોલ્યા, ‘બેટા, ફિકર ના કર, હું મારા પિતાજીને ત્યાં મળવા જઈ છું. ત્યાંના બધાં તને બેવા બહુ ચાહે છે તેથી હું તને મારી સાથે લઇ જઈ છું. તારી નિશાળ ચાલતી હતી ત્યારે મેં તારા પિતાજીને પુછ્યું હતું કે હું મલિકાને લઇ જઈ? ને તેમણે પણ ખુશીથી રાજ આપી છે. ટ્રેન વહેલી ઉપડી જાય છે તેથી હું તને રસ્તામાંજ મળવા આની હવે આપણે મીઠા સ્ટેશન પરજ જઇશું.’ એ મધુ તે વખતે મને નવાઇ જેવું લાગ્યું પણ બીજા કંઈ વિચાર તે વખતે મને આવ્યાજ નહિ.”

“મને યાદ આવ્યું કે હું પિતાજીને મળ્યા પગરજ ચાલી આવી છું ત્યારે હું રડવા લાગી અને મેં કહ્યું, ‘હું તો આવતી નથી.’ પણ માફ કંઈ ચાલ્યું નહિ. થોડી વાર પછી અમે ટ્રેનમાં બેઠા અને ટ્રેન એવી જલદી ચાલવા લાગી કે મને તો તે મહજ અચ્ચું, કેમકે, પિતાજી, તમે જાણો છો કે હું તો પહેલાં કોઇ દહાડે ટ્રેનમાં બેરી નહોતી. મેં કાફીને પુછ્યું, ‘તમે મને વહેલાં ઘેર લઇ જશોને?’ તેણે કહ્યું ‘હા, બેટા, આપણે વહેલાં જઇશું. કેમકે હું કંઈ વધારે દહાડા રહેવાની નથી. વળી તેણે કહ્યું કે, કદાચ તારા પિતાજી આનીને આપણને બંનેને લઇ જશે. ત્યારે તો મને બહુજ સારું લાગ્યું, હું તો મનમાં કહેવા લાગી કે, એ તો નિશાળે જવા કરતાં પણ સારું.’

“એ દહાડા તો મને બહુ સારું લાગ્યું પણ પછી ત્રીજે દહાડે કાફી તો મને ક્યાંય દેખાવાજ નહિ મેં પુછ્યું, ‘મારી કાફી ક્યાં ગયા? ત્યારે તેઓ કહેવા લાગ્યા કે તારી કાફીને એકાએક ઘેર જવું પડ્યું છે.

એ સાલળીને તો મને બહુ યુસ્સો આવ્યો, હું આખો દહાડો રડી અને મેં કંઈ ખાધું નહિ. બધાં એમજ કહ્યા કરે કે, તારા આપા તને લેવા આવવાના છે, પણ તેઓ જે કંઈ કહેતાં તે પર મને ભરોસો આવતો નહિ. મેં વિચાર્યું કે, જેમ બને તેમ એમને વધારે તમ્હી આપુ તો તેઓ મને જવા દે. પછી નાદરીખાનમે આવીને મને કહ્યું કે, તારા પિતાજી દરરાજ આવળ ઉભા છે. હું તરત તમારી પાસે દોડી આવી પિતાજી, હવે તમે મને ફરી નહિ લઈ જવા દોને? અમીરઅલીએ કહ્યું, 'ના, એટા, હવે તો ફરી કદિ નહિ લઈ જવા દઉં.'

હવે બાપદીકરી સુખશાન્તિમા દહાડા ગાળવા લાગ્યા. દેવની સગ-તમાં રહીને અને સૌ વાતે તેની ઇચ્છાનુસાર જીવન ગાળવાનું શી રીતે થઈ શકે તેની હવે બન્નેને જાણ પડી. પોતાની નવી નાની બહેનને શિખવવાનું જ્ઞાતિએ માથે લીધું, અને એ બાળા હમણાજ ઇસ્લામી ધરમાથી આવી છે તો પણ પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત વિષે ફટલું બંધુ જાણે છે અને ખરા મનથી તેના પર ફેવા પ્રેમ કરે છે તે જોઈને શાંતિ તો બહુજ અનન્ય થઈ. પણ તેણીએ હજુ ઘણું શીખવાનું હતું, શાંતિ તેને ઘણી ખુશીથી શિખવતી કે બહેન, જે હઝરત ઇસાએ તને પ્લેગમાથી સાજી કરી તેણેજ તને પાપરૂપી પ્લેગમાથી પણ સાજી કરવા સારૂ પોતાનો જીવ આપ્યો છે. વળી તે મુખે એટલુંજ નહિ પણ પાછો સજીવન થઈને ઉઠ્યો, અને જે દુનિયાને તેણે પોતાના લોહીથી ખરીદી લીધી છે તે પર એક દિવસ તે ફરી આવનાર છે.

ઇસા ફરી આવશે એ વાત સાલળી મલિકા તો સાન નાથ્યું પામી અને બાપને મળી ત્યારે પ્રથમજ તેણે ધણા હર્ષથી પુછ્યું, “ત્યારા પિતાજી, હઝરત ઇસા ફરી આવશે અને આપણે તેને આપણી આંખે જોશું એ વાત તમે જાણો છો?”

અમીરઅલીએ એ વાત ખરેખર સાલળી હતી ખરી, પણ મલિકાના મનમાં જેમ એ વાત ઠસી થઈ હતી તેમ એના મનમાં ઠસી થઈ નહોતી. હવે મલિકાના મ્હોથી એ સાંભળ્યું ત્યારે તેને એ વિષે ખરેખર જાન થયું કે, ઈસાનમાં જે પુરૂષને જોઈને મારી આંખ ઝૂંખવાઈ થઈ હતી તે તેજસ્વી પુરૂષને હું ફરી એક દિન જોઈશ, અને એકસા હુંજ

નહિ પણ આખી માનવજાત મારા ગારી પ્રભુને જ્ઞેશે, અને તેને પગે
પડી તેનું ભજન કરશે તે દિવસ કેવા આત્મીવાદિત થશે એ નિઃશયી
તેનો આનંદ ઉભરાઈ જતો હતો.

તે દિવસે સાજની પ્રાર્થના વેળા શાંતિએ કહ્યું કે, ખ્રીસ્તના ફરી
આવવા વિષે આપણે એક ગીત માધ્યમે, તેથી તેઓએ નીચેના અર્થ-
વાળું એક ગીત ગાયું —

પ્રગટ થશે રે ઇસુ કયારે, કયારે પ્રભુ દેખાય ?
કયારે ઉદય થયાને કાળે, ઉગમણુ લાલ જણાય ?
વાટ બણી અમ જ્ઞેતાં બેઠા, જગ્યા આખી રાત,
કયારે ખૂમ પડે, કે ‘આપો, ભક્તતણા ગુલ નાથ ?’ ૧
હે પ્રભુ, વાક્ય ખરું છે તારું, ‘નીતી રાત જનાર,
અજવાળાની છત થયાની, ધન્ય પ્રભાત થનાર’
વેલ કદી નહિ પડશે જાણી, ધરિયે દૃઢ નિઃશય
આ સુખદેણુ વચન પર હર્ષાં નહિ તણ્યે શુભ આશ ૨
અરે પ્રભાતતણા શુભ તારા, તારી જોત જણાવ,
ગુજ ઉપકીર્ણણે અજવાળે માન્ય થશે અમ ભાવ
સૂર્યતણા પરિપૂર્ણ પ્રકાશે, તૃપ્ત થશે અમ આશ,
તાં લગ કે અધાર દબાવી, આપો અરપ પ્રકાશ ૩

બાપમેરી તો એ ગીત સાલળી બહુ હરખાયાં જાણે પ્રકાશિત
અને સ્નોત્રાનાળા જગનમા તેઓ આઠ્યા હોય એવું તેમને લાગ્યું
જાણે ખ્રીસ્ત પ્રભુ ત્યાં રાજ્ય કરતો હોય અને જે મહાન દેવની શોધમા
તેઓ અત્યાર સુધી અજારામા ટટોળતા હતા તેનો પ્રેમ તથા મહિમા
પ્રગટ કરતો હોય એવું તેમને લાગ્યું.

ગીત પુરૂ થયા પછી મલિકા લાડથી બોલી, ‘બહેન, મને ગાના
શિખરો’ શાંતિ તો બહુજ રાજ થઈને તેને શિખરવા લાગી હતી
મલિકાનો ખાસ આનંદ તો ગીતો ગાવામાં જ હતો.

પણ મલિકા હમેશાં આનંદમા અને ખુશીમા રહેતી નહોતી. તે
એવા ધરમા ઉઠતી હતી કે ત્યાં તે કહેતી તેમ થતું. જે કંઈ કામ કરું-

વાનું તે ના કહે તો કોઇનું કંઈ ચાલી શકતું નહિ, પણ હવે તો તે એવા વરમાં રહેવા આવી હતી કે ત્યાં છોકરા માળાપ પર નહિ પણ માળાપ છોકરા પર અધિકાર ચલાવતાં હતાં વળી સઘળા કામો કરવા વિષે એ નિયમ હતો કે, ફલાણુ કામ સારું છે તો તે કરવું અને ફલાણું કામ ખોટું છે તો તે કદી ન કરવું પોતાની બહાલી દીકરીને રડતી બેઠીને અને તેને બોલ પર પગ પછાડતી સાભળીને, અને હું ફલાણુ નહિ કરે એમ કહેતી સાભળીને, પહેલા તો અમીરઅલીને પણ વચમાં પડવાનું મન થઈ જતું, પણ રફને રફતે તેને પણ ડહાપણ આવ્યું તે પણ મનમાં સમજવા લાગ્યો કે, મારા આ નવા મિત્રો મલિકાને સાચું બોલતા અને આત્મકિત થતાં સિખવે છે તે તેના બલબાને માટે કંઈ છે

આમિરમા વિષે મલિકા કંઈ શીખી નહોતી એ બેઠીને પ્રભુ ઇસુ પર વિશ્વાસ કરનારાઓએ બીજાઓની આગળ પોતાના વિશ્વાસની કબજાત આપવાની ધર્મક્રિયા વિષે શાંતિએ તેને સિખવવા માડ્યું “માણસોની આગળ જે કોઈ અને કબજા કરશે, તેને હું પણ મારા આકાશમાના આપની આગળ કબજા કરીશ,” આ વાક્ય બોલીને તેણે તેને સમજાવ્યું ત્યારે મલિકા બહુ ખુશ થઈને કહેવા લાગી, ‘પણ મારો કે હું મ દિરમાં જઈને બધા આગળ કહું કે, હું ઇસાની છુ તે પહેલા ખુદાવદ આવે તો તે શું એમ કારશે કે હું ઇસ્લામી છોડી છું, અને શું તે એમ નહિ જાણે કે હું તેની છું ?’ શાંતિ તેને ખાતરી આપીને કહેવા લાગી કે, ‘બહેન, એવી કાંઈ ધારતી ન રાખ, કારણ કે પ્રભુ ઇસુ તો તારું દિલ જીએ છે, અને તું તેના ઉપર પ્રેમ કરે છે એ તે જાણે છે’ વળી શાંતિએ નરમાસથી ઉચ્ચે કહે, ‘બહેન મલિકા, પ્રભુ ઇસુએ કહ્યું હતું કે, કેવને ગમતા કામો આપણે નહિ કરીએ તો તેને ખુદાવદ ખુદાવદ કહેવું નકાસું છે બહેન, તું જાણે છે કે, તું ઘણી વાર એવા કામ કરે છે કે જે દેવની મરજી સુજીય નિલકુલ હોતા નથી’

આ વાત સાંભળી મલિકાના મનમાં ઘણો સનાપ થયો, કેમકે તેણે જોયું કે, એ વાત ખરી છે શાંતિ બોલી, “નાની છોડી, હું તને ઝોળખતો નથી, કેમકે તે મારા આપની મરજી પ્રમાણે કર્યું નહિ,” એમ પ્રભુ ઇસુ આપીને તને કહે તો ખરેખર તને બહુ દુઃખ નહિ લાગે ?’

તે દહાડો બાકીનો બધો વખત મલિકા રોજની પેઠે ખુશીમાં ગી નહિ પણ ઉદાસ રહી, અને બહુ બોલતી પણ નહિ. પોતાના આપને છોડી કાઢ પાસે જતી નહિ, પણ જાણે તેનાથી છુટી પડતા બહીતી હોય તેમ તેને વળગી રહેતી.

અમીરઅલીએ જોયું કે છોડીના મન પર કંઈ બોજ છે તેથી તે મોહોતલામાની એક એકાત જગામાં તેને લઈ ગયો, એ સાડ કે બન્ને જણ દિલ ખોલીને વાત કરી શકે. પછી બાળાએ મન ખોલીને વાત કરીને કહ્યું કે, “પિતાજી, મને એન પડતું નથી, કેમકે માગ મનમાં ધાસ્તી રહે છે કે ખુદાવદ મમીલ આવીને મને કહેશે કે, હું તને ખોળખતો નથી કેમકે તું વણીવાર નહારી છોડી થઈને નાકરમાન થાય છે, અને ખુદાને ગમતાં કામ તું કરતી નથી.”

અમીરઅલી પોતે અબ્યામી હતો, પણ તે પ્રભુ ઇસુ વિષે શીખ્યો હતો એટલુંજ નહિ પણ તેને શરણે જઈ પ્રાર્થના પણ કરતો, તેથી પોતાની નાની દીકરીને શાની જરૂર છે એ તે સમજી ગયો.

તે બોલ્યો, “બેટા, અહીં માટે બદલે તારી પામે હજરત ઇસા પોતે બેઠા હોય તો તું શું કરે?”

મલિકા થોડીવાર વિચાર કરી બોલી, “આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ ત્યારે છુટણે પડવાનું શાંતિએન મને શિ મવે છે તેમ તેની આગળ છુટણે પડીને કહ્યું કે, “હે હજરત ઇસા, તમને જોવાનું મને ખુબ મન છે, પણ હું એ નાની છોડીને ખોળખતો નથી એમ તે આવે ત્યારે મને કહે એવી ધાન્તી મને લાગે છે.” એ હજરત ઇસા, હું નહારી, નાકરમાન છોડી છું, પણ તમે મને લવી અને આશાકિત કરી શકા છો, માટે મહેરબાની કરીને મને લવી અને આશાકિત કરો.”

પોતાના બાપ સાથે વાત કરતી હતી તે તો મલિકા જાણે વિસરીજ મધ, અને હૃદયના ખરા લાગથી ઉપલી પ્રાર્થના તેણે કરી એ સંજોગે તે પોતાના બાપ સાથે બોલતી નહોતી, પણ જેની સહાય, તે ઈચ્છતી હતી તેને કહેતી હતી.

તે દિવસથી સોને મલિકાના સ્વભાવમાં ફેરફાર થતો જણાયો. એકદમ સાચી અને આત્મકિત થવાનું તો તેને માટે સહેલ નહોતું, પણ એટલું તો જણાતું હતું કે તે એવી થતી ધમ્મજતી હતી, અને જો કોઈ દાડો ગેજ કરતા વધારે નમ્ર થવાનો યત્ન કર્યો હોય તો તે શાંતિને વીંધે રહીને પૂછતી કે, જો હમરત ઇસા આજે રાત્રે આવે તો, હું તે છોડીને એળખું છું, એમ કહે, એવું તમને હવે લાગે છે? જો શાંતિ તેને તા કહતી તો તે ખુશ થતી થતી ઉધવા જતી.

હું હમરત ઇસાની છું, એવું પ્રદિરમાં જઈ બધાં લોકોની આગળ કબુલ કરવાનો દિવસ કયાં આવે તેને સારું તે હવે બહુ આતુર થઈ રહી હતી.

અધ્યાય ૨૪.

હર્ષનો દિવસ

એવું નહોતું થયું કે, અમીરઅલી અને મલિકા ઇસ્ટર સન્ડેને દહાડે
આસિરમાને સરકાર પામે, એ સારું કે જેઓને મારે પ્રીત મુએ એવાં
બેને તેની મહાનીમાં રીકારવાથી તે દિવસના આનંદમાં વધિક થાય

આ પ્રસંગના આનંદમાં કેવળ એક જાન શિવાય અમીરઅલીને
ખીજી કશી ખામી જણાતી નહોતી, પણ તે પણ દૂર થઈ ગઈ, કારણકે
શનિવારે સાંજે તેઓ બધા વાળું કરવા બેઠા હતા એટલામાં બહાર કોઇનો
પગરવ સભળાયો, અને કોઇએ પૂછ્યું ‘માહે આવું કે ?’

સઘળાએ તે સાદે બોળ્યો નહિ, પણ અમીરઅલીએ તરત પોતાના
મિત્ર ઉપદેશકનો સાદે બોળખી લીધો. ને માહે આવ્યો કે તરત પાળક
સાહેબ તથા તેમના પત્નીએ તેને સાગે આપકાર આપ્યો, અને પોતાને
સાથે જમવા બેસાડ્યો. પાછળથી માલમ પડ્યું કે ઉપદેશકના અણુધાયાં
દર્શનથી ફતેહ મગીહ કંઈ નવાઈ પામ્યા નહોતા, કેમકે આપ્તિરમાને
દિવસે હાજર થવાથી બંને મિત્રોને વણે. આનંદ થશે એવું જાણીને
તેમણે તેને પોતાને ત્યાં તેડ્યો હતો.

જમી રહ્યા પછી અમીરઅલી અને ઉપદેશક બહાર ચાલ્યાંમા વાને.
કરવા બેઠા, કેમકે તેઓને એક બીજાને વાણું કહેતાનું હતું. ઔરિસ્ઢરના
કે અમીરઅલીના વરના બીજા તે કાંઈ સમાચાર નહોતા. એટલુંજ કે
કંઈ કહેડાવડુ હોય તે તે પૂછવા સારું અમીરઅલીની મા પામે ઉપદેશક
મયો હતો, ત્યારે તેણે રડતા રડતાં કહ્યું હતું કે, “મારા દીકરાને કહેજો
કે મલિકા ગુમ થઈ ત્યારે હું રડતી હતી, પણ તે શોક સાથે મને આશા
પણ હતી હવે તે હું રડુ છું પણ મને કશી આશા નથી.” વળી
નાદરીખાનમે કહ્યું હતું કે, ‘મલિકાના પિતાજીને કહેજો કે જેટલી વાર
છાડીને બોલે હો તેટલી વાર યાદ કરજો કે હાને લીધે એ તમને પાછી

મળી, અને એ પણ કહેએ કે એ મારી બહાલી મલિકાને સારૂ હું રોજ રડું છું.

એવા દિલસોજના સદેશ સાબળીને અમીરઅલીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં થોડીવાર ગઈ તે બાલ્યો, 'જે એ લોકો મારા સ્વીકાર કરશે તો હું ખચીત મલિકાને લઈને ત્યાં જઈ રહીશ જે તેઓ મને સાથે રાખના ગણ હોય તો તેમનાથી જુદા પડવાની મારી પણ ધમ્મ્યા નથી મારે તેમને દેખાડવું જોઈએ કે આપણા દિલમાં ખુદા પર પ્રેમ હોય છે ત્યારે આપણાં સગાંઓને પણ વધારે ચાહતા શીખીએ છીએ હું કેવો સાર્થી પુત્ર નીવડ્યો છું તેનો મને વિચાર આવે છે ત્યારે ખોંટી પુત્ર કેવો હોઈ શકે તે મારી માને મતાની આપવાનું મને ધણું મન થાય છે જોએ મને ઇન્સાફી તરીકે જોઈએ છે તેઓ મને ખોંટી તરીકે ન જોઈએ એ વાજમી લાગતું નથી, નહિ તો ખોંટી થવાથી મારામાં શો ફેરફાર થયો છે તે તેઓ શી રીતે જાણી શકે / કદાચ તેઓ ધારતા હશે કે, હું ઇંગ્લેન્ડ પહેરવેશ પહેરું છું અને એજ ફેરફાર મારામાં થયો હશે, માટે એમની એ ભૂલ તેમને દેખાડવા હું ગહ ચાહું છું."

ઉપદેશકે કહ્યું, "હા, બિરાદર, જે તમારો અગીકાર કરવા તેઓ રાજ હોય તો તમારે શા સારૂ પાછા ન જવું? આપણે ખુદા પર પ્રેમ કરતાં શીખીએ ત્યારે આપણાં પ્રિય જનો પરથી આપણો પ્રેમ છીડી જાય છે એવું તો નજ કહેવાનું જોઈએ તમારૂં માપિત્તમા થયું છે અને ઘેર પાછા આવવાનું તમારું મન છે એવું એક કાગળમાં લખ્યું છે તે હું લઈ જઈને તમારા માતાજીને આપીશ, પછી હા કહેવી કે ના કહેવી તે તેમના હાથમાં રહેશે."

અમીરઅલીએ કહ્યું 'મારા માતાજી તો હાજ કહે, પણ મને લાગે છે કે નાઝીરહુસેનના ડરથી ના કહેશે.'

ઉપદેશકે કહ્યું 'કોઈખીજ શહેરમાં કોઈ બહુ સારી જગા પર રેઝિસ્ટરને વ્યામ ત્રણ થયું છે અને પોતે પણ તે સ્વીકારવાને વિચાર કરે છે એવું સાબળામાં આ યુ છે જે એમ થાય તો તમારી મોટી મુશ્કેલી દૂર થશે."

આ સમાચાર સાબળીને અમીરઅલીની ચિંતા દૂર થઈ આજળ જે બન્યું હતું તેને લીધે પોતાનાં બાઈબાબીની નજીકમાં મલિકાને

રાખતાં તેને ડર લાગતો હતો, છતાં ઘેર પાછા જવાનું તો તેને ધણુજ મન હતું. જો નાઝીરહુસૈન વિષેની વાત ખરી હોય ને તેની માની પણ ખુશી હોય તો વગર ધાસ્તીએ તે ત્યાં જઈને રહી શકે.

પછી સ્વર્ગી વાનાં વિષે વાત નીકળી, અને જ્ઞાનમાં તથા ખ્રીસ્તી અનુભવમાં અમીરઅલી કેટલો બધો અગળ વધ્યો હતો તે જોઈને ઉપદેશકને ઘણો આનંદ થયો. તે કેવળ નવા ધર્મના પાળનારો થયો હતો એટલુજ નહિ પણ ખ્રીસ્ત ઇસુમાં નવો જન્મ પામ્યો હતો. ‘તુનું વાની ગયું હતું, સંઘળું નવું થયું હતું.’

પોતાના સ્વર્ગી પ્રભુના તેઓ ઝલ્હી હતા તેના વિષે વાન કરતા હતા ત્યારે તેમના હૃદયો ખરેખરા ઉત્સાહી થતા હતા, અને જો દાંત્રી તેમને એવો ત્રાતા આપ્યો હતો અને એમ પોતા વિષે જ્ઞાન પમાડ્યું હતું તેના તેમણે આભાર માન્યો.

ખીજે દહાડે ઘટનો મંદુર નાદ, મદિરમાં મુદર મુદર પોશાક પહેરીને આવતા લોક, સફેદ ધુન-ડે ગણગાટેલું મદિર, એ સૌ ઉપગ્રથી ગ્રાસ જણાતું હતું કે એ દિવસ ખાસ આનંદનો દિવસ હતો, અને ખરેખર હતું પણ તેમજ, કેમકે જે પ્રભુ ઇસુએ માનવને સાફ મગજ હા, વધનનના મરણ સુધી, પોતાને લીન કર્યો, ને મગજને જીતીને ફરી સજીવન થયા, એટલુજ નહિ પણ સદા જીવતો રહે છે, તેની યાદગીરીના દિવસ એ ખ્રીસ્તીઓને માટે આનંદદાયક દિવસ હતો.

અમીરઅલીને વધતલજનું દર્શન થયું તે દિવસ જેમ કદી ન મુલાય તેવો હતો, નેમ તેઓની ખડણીને સાફ જે મુઓ હતો અને તેમને મચાવવા સાફ જીવે છે તે પ્રભુ ઇસુ પરના વિશ્વાસની અને પૂજ્યભાવની કમુનાત જે દિવસે અમીરઅલી અને તેની પ્યારી બેગીએ આપી તે દિવસ સદા યાદ રહે એવો હતો.

મદિરમાંથી ઘેર પાછા આવ્યા ત્યાં મલિકાનો હરખ માતો નહોતો તે કહેના લાગી, “જો હઝરત ઇસા આજેજ આવે તો તે ગણુગે કે હું તેની છું. હું એક ઇસ્લામી છાડી છું એવું તે હવે કદિ નહિ ધારે પિતાજી, તમને શું લાગે છે ?”

તે દિવસે સાજે સા બેગા બેઠા હતા ત્યાં અમીરઅલીએ ઉપદેશકને કહ્યું કે, ‘ મહેરમાની કરીને તમારા સાસુજીના મરણ વિષે અમને કહેો ’

ઉપદેશકે કહ્યું, ‘મોત વિષે બોલવું યોગ્ય નથી, કેમકે એણીએ તો ખરેખર જીવનમાં પ્રવેશ કર્યો હોય તેવું હતું જ્યાં અમે તેણીના મિત્રોના પાસે બેઠા હતા ત્યાં દેવના નગરની ભાગળો તેને સાડ ઉપડતી હોય અને નેમાનો પ્રકાશ તેના મુખ પર પડતો હોય એવું અમને લાગ્યું

‘‘તેની ઈચ્છા માત્ર એજ હતી કે, હું મારા પ્રભુને જોઈ અને તેની સાથે રહું અને તેના જોડી થાઉં જે છેલ્લા શબ્દો અમે તેણીને બોલતી સાંભળી તે આ હતા —

‘‘ધસૂના નામને સ્મરણ છું, તે મનને લાગે મિષ્ટ,
જે જોઈ મુખને, પાસે રહું, તો લાગે બહુ મનાદિષ્ટ’’

ચોડી વાર પછી અમને માલમ પડ્યું કે, તેણીએ તેનું મુખ ઠીક હતું અને તેની હજીરમાં આગમ લેતી હતી ’’

ચોડી વાર સો ચૂપચાપ રહ્યા, પછી ફરેહ મસીદે ગાજલી પરથી એક પુસ્તક ઉતાર્યું અને તે ઉઘાડી વાંચવા માંડ્યું —

‘‘પછી સ્વપ્નમાં મેં જોયું કે તેઓ અદર ગયા, ને તેઓના પેસતાજ નેઓનું રૂપાંતર થઈ ગયું, ને તેઓને મોનાના જેવા ચળકતા વસ્ત્ર પહેરાવવામાં આવ્યા વળી તેઓને સીનાર તથા મુગટ આપવામાં આવ્યા ખીતાર તો મૃતિ કરવા સાડ ને તાજ પ્રતિષ્ઠાની નિશાણી થવા સાડ નેઓને આપવામાં આવ્યા ત્યાં મારા સાંભળનારામાં આવ્યું કે ફરી શહેરમાંના સંઘળા વટ જયનાદ કાઢવા લાગ્યા વળી કાંઈએ તેઓને કહ્યું કે, આપણા પ્રભુના આનંદમાં પેમો વળી તે બે માણસો મોટા ઘાટે એવું ગાતા કે, ગાબ્યાસન પર જે બેઠો છે તેને તથા હનવાનને મૃતિ તથા માન તથા મહિમા તથા ગગ સદાસર્વકાળ સુધી થાઓ

‘‘હવે તેઓને અદર દાખન કરવાને શહેરનો દરવાજો ઉઘાડવામાં આવ્યો, ત્યાં મેં ડોકિયું કરીને જોયું તો મને માલમ પડ્યું કે, તે શહેર સુરજના જેવું પ્રકાશતું હતું, ને તેના રસ્તા મોનાના હતા, ને રસ્તામાં ઘણા લોક

પોતાના માથા પર મુગટ પહેરીને તથા હાથમાં ખજુરીની ડાળીએ તથા સ્તુતિ કરવા સારૂ સૌનાની સીતાર રાખીને ફરતા હતા.

“વળી તેઓમાના કેટલાએકને પાખ હતી, ને તેઓ નિરતર એક ખીખને કહેતા કે, પ્રભુ પવિત્ર, પવિત્ર, પવિત્ર છે. પછી તેઓએ દરવાજે મધ કીધી, ને તે એકને અને એકુ લાગ્યું કે, જો હું પણ માંહે જવા પામત તો કેવું સારૂ.”

પછી ઉપદેશકે કહ્યું, ‘આપણે છુટણીએ પડીએ, અને જોણે વધસ્ત ભ પર હું ખ સહીને આપણે સારૂ મુગટ મેળવ્યો છે, અને પોતાના મરણથી આપણે સારૂ અનંતજીવનનું દ્વાર ઉઠાડ્યું છે તે આપણા પ્રભુની ઉપકારસ્તુતિ કરીએ.”

અમીરઅલી અને તેની દીકરી મલિકાના નવા જીવનનો પહેલો દિવસ આ રીતે પૂરો થયો.

અધ્યાય ૨૫.

તોટો તથા નફો

નાઝીરહુસેન પોતાના અબ્બાસના ઓરડામાં એકલો અમીન મળે બેઠો હતો. પોતાના નાના ભાઈ તરફથી મળેલા એક પત્રને પૂરો વાંચી તેણે હાથમાં તે પકડી રાખ્યો હતો.

તે પત્રમાં એવી વાત હતી કે “મેં આજે ખ્રીસ્ત પરનો વિશ્વાસ બહેર રીતે કબુલ કર્યો છે, અને હું ખ્રીસ્તી મંડળીમાં દાખલ થયો છું.” નવાઈ જેવું તો એ હતું કે નાઝીરહુસેનને એ પત્ર વાંચીને કંઈ પણ ક્રોધ થયો નહિ, પણ તેને અર્થ તેને નામોળી તથા ખેદની લાગણી થઈ આવી.

તે સાંજે જ્યારે પોતાના અબ્બાસના ઓરડામાં ને બેઠો હતો ત્યારે તે ઍંગ્રિસ્ટર નાઝીરહુસેન જેવો નહોતો દેખાતો, પણ પોતાના અબ્બાસના ઓરડામાં નાઝીરહુસેન પોતે હતો. તે કાગળ ને ફરી વાંચવા લાગ્યો અને તેણે તેમાં નવો પ્રમાણે વાંચી —

“હું જાણુ છું કે હું ખ્રીસ્તી થયો તેવી મને કટલોક તોટો થયો એવો વિશ્વાસ તમે કરતા હશો, અને એશક તમારી નજરમાં ધણું મૂનું મેં ગુમાવ્યું છે. કદાચ મેં મારા ભાઈને પણ ગુમાવ્યો છે, ને તે હવે મને પોતાના મનથી મુએવો ચાલશે. મને પોતાનો દોષ કહેતા એવાઓની મિત્રતા મેં ગુમાવી છે, જેઓની મધ્યે હું રહેતો હતો. તેઓ તરફથી મળતું માન મેં ગુમાવ્યું છે. પરંતુ એ તોટો ભેદ શકવાની દૃષ્ટિ આજે મને નથી. કારણ કે મને થયેલા લાભની અધિકતાને લીધે મારી આખી અબજ મળી છે. મને જે પ્રાપ્ત થયું છે તેના આનંદથી માત્ર હૃદય એવું તો ઉભરાઈ જાય છે કે હવેથી જે માન મને સાચું શોધ કરવાને મારા હૃદયમાં સ્થાન નથી.

“આવું બદલાયું સાથી થયું એ વિષે કદાચ તમને નવાઈ લાગશે, આપણા આપદાઓના દીન તરફથી ખ્રીસ્તી ધર્મ તરફ મારા વિચારો પ્રથમ રી રીને વળ્યા તે હું તમને કહું છું.

“એક રાત્રે અણુધાર્યુ અને ઓચિંતુ એક અદ્ભુત દર્શન મને થયું નિદ્રામાં થયું કે જગતિમાં તે મારાથી કહી શકાતું નથી, પણ તે દર્શનમાં મેં પ્રાપ્તનો વધન્તભ જોયો. મોત અને લક્ષ્મણ દર્શાવનાર કાષ્ટનો વધન્તભ નહિ, પણ જીવનદર્શક તથા મોરતી તેજથી પ્રકાશિત એવો રધરતભ મેં દીઠો.”

“એ ઉપરાંત મેં તેની નજીકમાં જ તમારા તથા મારા પાપાને સાંઠે તે પર જડાએના પુરૂષને પણ દીઠો. તેના ધરાએલા લથેા પરથી મને જણાયું કે માટે ખાતર જેણે વધન્તભ વેઠ્યે હતો તે એજ હતો. જે પ્રાતિમય દષ્ટિ તેણે માગ પર કરી તેથી અને જે ગારન તેના પર પ્રકાશનો હતો તેથી માડ હૃદય તેના તરફ આકર્ષાયું, અને તેની આગળ પડે પડી તેને નમન કરવાની મને ઇચ્છા થઈ.”

“પણ એનું મૂલ્ય શું આપતું પડશે એ વિચારથી હું અચકાયા અને તે દર્શન પણ લોપચ્છ ગતું. નો પણ તેણે મને તજી દીધા નહિ. રક્તને રક્તને તેણે મને રોઆયો અને પોતા તરફ ખેંચ્યા, અને હવે હું માગ આ મા હૃદયથી તથા જીવથી કાઢી નહીં છું કે, ‘એમ ન થાઓ કે, આપણા પ્રભુ નંતુ પ્રીતના વધન્તભ વિનાય હું બીજા કશામાં અભિમાન કરું.’”

“એટલે રીજ પુરૂ થયું એમ નહિ. કદાચ તમને તમારા પોતાના પાપનો બાજ લાગતો નહિ હોય અને તમને તારતારની અમત્ય નહિ જણાઈ હોય પણ ખુબી જરૂર તો તમને જણાઈ લગે, કેમકે ખુબી આપણને પોતાને માટે સજ્જા છે. આ દુનિયાના તમને વધુ સારા વાના પ્રાપ્ત થયા છે, પણ તેથી તમારા હૃદયને ડર સંતોષ નહોતો નહિ હોય વળી આપણે ખુબી અધ શ્રદ્ધાથી મજતા હતા અને તેના વિષે આપણે શ્રેષ્ઠ જાણતા હતા. તેથી પણ તમને સંતોષ થયો નહિ હોય.”

‘હવે તમે ખુબીને કદી રીને ઓગળી શકો અને તેની સગતમાં કેમ કરી રહી શકો તે હું તમને કહી શકું છું, કારણ કે હું જાણું છું, કેમકે મેં એનો અનુભવ કર્યો છે. જ્યારે આપણે પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત પાસે આવીએ ત્યારે આપણે ખુબી પાસે આવીએ છીએ. જ્યારે તે આપણને મળે ત્યારે ખુબી પણ આપણને મળે છે, કેમકે એજ એકનો દેવને પ્રગટ કરે છે. પ્યારા ભાઈ એક પગનાર પણ એવું નહિ ધારણો કે હવેથી મને ખુબીની જરૂર

નથી, અથવા મેં ખુદાની જગ્યાએ બીજા કોઇને સ્વીકાર્યો છે પણ ઇસુના વધતલમાં મને ખુદાનું દર્શન થયું છે ખુદા જેવો છે તેવો મેં તેને ઇસુ ખ્રીસ્તમાં દીઠો છે વધતલ પર જેણે માગ પાપ પોતાને માથે લીધા તેની મારફતે જે નડતરને લીધે ખુદા મારાથી વિમુખ હતો તે નડતર દૂર થયું છે, અને જેમ છોકરૂં માપની પાસે આવે તેમ હવે હું તેની સન્નિધિ જઈ રાહ છું બહુ, તમે પણ એજ રીતે ખુદાને શોધશો તો ખરીબ તે તમને પણ મળશે ”

નાઝીગ્ડુસેને પત્ર નીચે મુક્યો ત્યાં જરા પણ અમનસ્થતા કે કોઈની નાગણી તેનામાં નહોતી, પણ એથી ઉપર તે વાંચી ગયા પછી અદરખાનેથી છાંપાંની લાગણી તેનામાં થઈ આવી હતી,

તે પોતાના મનમાં જાણતો હતો કે, “ હું પણ આજ માર્ગ પર ચોડે નુધી ચાલ્યો હતો અને મનુષ્ય ખ્રીસ્ત વિષે પણ ગીખ્યો હતો, મેં પણ પાપીઓના તારનાર વિષે સાબર્યુ છે વધતલ વડે પાપની બુઢાઈ તથા ખુદાનો પ્રેમ કમક અજાણેના છે ખુદા તરફ માથાસીને પાછા લાવવા સારૂ જે માનવ થયો તેની પવિત્રાઈ તથા ગોભા મેં કમક અજાણે જોયા છે, પણ તેને વાસ્તે જે ભોગ આપેના પડે તે અને ભાગે લાગ્યો ” જે વાના હુમણા ખરા અને ટકનાર દેખાય છે, પણ થોડીજ વારમાં નષ્ટ થનાર છે, તે ચાનાને તે પોતાના કમી લે, એ સારૂ તે દુનિયાઈ વાના પ્રત્યે આકર્ષાયા અને તેથી તેણે અદમ્ય પણ સદાગતના વાનાને જતા કીધા

નાઝીગ્ડુસેને જગતના સારા ચાના ગોભા હતા ને તે તેને પ્રાપ્ત થયા હતા હવે તેથી તેને સનોપ માનવો પડ્યો હતો, બીજા ઉપાય નહોતો અમીરઅલી પણ જે ગોધતો હતો ને તેને મળ્યું હતું, એટલે અનતજીવન, ને દેવ તેના દિન્યો હતો હવે ને પોતાના હિસ્સાથી સનોપી હતો

સ્વર્ગી વાનાને સાઠ દોહિક વાનાનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા ખરિસ્ટરને એક પળવાર પણ થઈ નહિ ત્રણ વખત ઉપર એ પસદગી થઈ ચૂકી હતી અને હવે એમાં ફેરફાર થઈ શકે એવું નહોતું પણ એટલું તો તે જાણતો હતો કે સુપ્રસિદ્ધ ખરિસ્ટ નાઝીગ્ડુસેને એક જગતની નજરમાં

ધણેજ મોટો માણસ હતો, અને અમીરઅલી અપ્રસિદ્ધ માણસ હતો, તોપણ દેવના રાજ્યમાં એથી ત ન ઉત્પદ થશે જેણે આ જગતને પસંદ કીધું હતું અને તે મેળવવા સારૂ પોતાનું સર્વસ્વ આપી દીધું હતું તેને તે રાજ્યમાં કાંઈ જગ્યા મળશે નહિ, પણ જેણે આ જગતના સવળા લોકોને તોટો ગણ્યો તેને ત્યાં સર્વકાળનું ૫૦ મળશે

પોતાના નાના ભાઈને દેવની શીધમાં અટકાવવા સારૂ તેણે પહેલાં યત્ન કર્યો હતો તો પણ હવે તેના પ્રત્યે તેને કંઈ કડવો વિચાર થયો નહિ જે બની શકત તો હજુએ ખુશીથી તે કંઈ નિમ્ન નાખત, કેમકે ઍગ્રિસ્ટરના ભાઈ ક્રીમ્ની થાય એ જગતની નજરમાં નામોરો ભરેલું હતું, પણ હવે અમીરઅલીએ આ પગલું ભર્યું હતું તેથી કંઈ થઈ શકે એવું નહોતું, એટલેજ કે નાઝીરહુસેન અને અમીરઅલી હવેથી એકબીજાના ભાઈ તરિકે ઓગળાશે નહિ

બીજે દહાડે ઍગ્રિસ્ટરે પોતાની પત્નીને કહ્યું કે, “અમીરઅલી અને મનિકા ક્રીસ્ટી થઈ ગયા છે હવેથી તેમનાં નામ પણ કદી ન લેનાં”

ફેહમી ! બેગમ બે અને નિગશાથી હાથ ઊંચા કરીને બોલી ઉઠી “અફમોસ ! હાય અના ! અમારા ૫૦ આ ગી આપ્ત આવી પડી ! હું તો ધારતી હતી કે મનિકાને હું મારી દીકરી કરી લઈશ, અફમોસ ! અફમોસ !”

તેણીના શબ્દો સાંભળનાર કોઈ નહોતું કેમકે આ માઠા સમાચાર કહી સંભળાવનાર નાઝીરહુસેન પોતાના શબ્દોની રીં અસર થશે તે જોવા સારૂ ત્યાં થોભ્યોજ નહોતો તે આખો દિવસ ફેહમીદા બેગમ મુગી અને ઉદાસ બેસી રહી, કેમકે જે મલિકાને પોતાના ખરા દિવસ ચાહતી હતી અને જેના વિષે પોતે એની આશા રાખતી હતી કે આમળ જતા હું તેને મારી પુત્રવધુ કરીશ, તે તો સદાને માટે જીવી થઈ હતી, અને હવે તો એ કદી થઈ શકે એમ નહોતું

સાંજે નાઝીરહુસેન બહાર ગયો તારે ફેહમીદા બેગમે એ વાત હૈદરીખાનમને જણાવી હવે એ બન્નેને સારાસારી હતી ડોસીએ એ સાંભળીને અગ્નિથી દેખાડી, પણ મનમાં તો ગળજી હતી કે આવું

પરિણામ અઘ્યુ તેમાં મારેા પશુ ધણેા લાગ છે તે મનમાં કહેવા લાગી,
 “ખરેખર, મારી ગેઠાણીએ છોડીને બચાવવાનું કયું હતું તે સાહે કયું
 હતું, અને જો હું અને નાદરીખાનમ વચ્ચે પડ્યા ન હોત તો બન્ને સાપ-
 બેટી કદાચ વિધર્મી બની ન જાત હવેથી હું મારી જીની સખીની સાથે
 કંઈ સમઘ ગણીશ નહિ, કેમકે તેણીએ મને છેતરી અને લમ્બારી ”

ખીજી રાર જ્યારે બન્ને ડોસીઓ બન્નગમાં મળી ત્યારે જાણે
 પિઝાનતી ન હોય એમ એકબીજીની સાથે બોલવાચા'રા વગર ચાલી મધ
 જેઓના ઉપર પોને ખાર રાખતી હતી તેઓની પડતી રિથેની બેદજનક
 હકીકત પોતાની સખીને કહેવાની નાદરીખાનમને ધ્વજા નહોતી, તેથી તેની
 સાથે કંઈ પણ બોલ્યા વિના ચાલ્યા જવાનું તેણે વધારે પસંદ કરીધું

અધ્યાય ૨૬.

મલિકાનું મિશનરી કામ

પેલા માદગાર ધરદર સન્ડે પછી એક વરસ વિતી ગયું છે, અને અમીરઅલીના આગવા ધરમા આજે ઘણો દુર્ધ થઇ રહ્યો છે

નેણે તથા મલિકાએ બાપિઆ લીધું છે, એવું તેણે પાતાની માને લખી જણાવ્યું હતું થોડા વખત સુધી તેની મા તરફથી કંઇ ઉત્તર મળવાની આશા બંધ થઇ, અને છેવટે જ્યારે જવાબ આવ્યો ત્યારે તેણે લખ્યું કે “ હવે માટે પેટે તો કાંઇ દીકરો નથી, કારણ કે મને મનીઝી પુત્ર હોઇ શકેજ નહિ ” તો પણ અમીરઅલી નિરાશ થયો નહિ કંઇ જવાબ મળે નહિ તો પણ તેણે તો થોડી થોડી મુદતે પત્ર લખવાનું ચાલુજ રાખ્યું મલિકાને લખના આવડ્યું ત્યારે તેણે પણ પોતાની દાદીમા પર એક પત્ર લખ્યો. એ પછી થોડી મુદત વીત્યા બાદ જવાબ આવ્યો તે વાંચીને એમને બહુ આનંદ થયો, કેમકે તેમા લખ્યું હતું કે “ વહાલાઓ, તમારા વગર હવે વડું વાર મારાથી જીવાશે નહિ માફ દિલ દુખાયા કરે છે, અને હવે મારાથી એ દુખ સહન થતું નથી તમેને ફરી જોવાનું મને ઘણું મન છે અને વહાલાઓ તમ પાછા આવો, આ ધર તમારું છે ”

તરતજ ઉપડ્યું બને એવું નહોતું, કેમકે અમીરઅલી અબાસ કરતો હતો અને પરીક્ષાને વખત નજીક હતો. માટે પરીક્ષા થઇ બપો ત્યાં સુધી તો થોભવાની જરૂર હતી

અમીરઅલીની માતાને રાહ જોતા જોતા એક દિવસ એક મહિના જેવો લાગતો. પણ હવે તે વખત આવી લાગ્યો, અને જો બે જણના જવાથી ધરમા ઘણો શોક થયો હતો તે બે જણ હવે થોડીજ વારમાં નેમને મળવાના છે. પોતાની શેઠાણી કરતાં નાદરીખાનમનો દુર્ધ કાંઈ બોલો નહોતો. અમીરઅલીના પ્રીતી થવાને લીધે તેને જે ગુસ્સો ચઢ્યો

હતો તે હવે લોપ થયો ને અસલનો પ્રેમ પાછો પ્રમળ થયો હતો. બન્ને માનમેગીએ ફેતાનો દીન બદલ્યો હતો તેની તેમને મારી અપાઇ હતી.

બરમા સાક્ષર કરાવી હતી, કેમકે નાદરીખાનમ ડોસી જાણતી હતી કે ઇસ્લામીઓના કરતાં ઇસાઇઓ રીતભાતમાં વધારે સુચડ હોય છે તેથી શેકાણીએ કડીઆઓને બોલાવી ૪૨ ધોળાવડાની હા પાડી નહિ ત્યાં મુઘી ડોસી જ પી નહિ હવે બન્ની તૈવારી થઇ ગઇ હતી અને કરી ખામી નહોતી

મુસાફરોને સ્ટેશન પર લેવા જનાર કોઇ નહોતું, કેમકે ઘરમાં મધા બેરાજ હતા ગાડીના પૈડાને અવાજ વારેવાર સાલળીને તેઓ કહેતા કે, “એ આબ્યા, એ આબ્યા,” પણ હજુ તેઓ જાણે બિલબ કરતા હતા

છેવટે તેઓ આવી પહોંચ્યા, અને ફરી વાર મનિકા પોતાની દાદીમાતા બોળામાં બેસી, અને જે બેગ એકલા પડી ગયા હતા તેઓને વાગ્યું કે હવે અમારો પાળનાર અને પોષનાર આબ્યા છે

તેમને મળવાના આનંદનો ઉભરો કપક ઓઝો થયા પડી નવાં આવેલા મને જણુમાં શુ બદલાણ થયું છે ને મધા ધારી ધારીને બેવક લાગ્યા તેઓએ ખોગ્તી ધર્મ મ્ત્રીકાર્યો છે તેથી હવે તેઓ હિન્દીજ રહ્યા છે કે અંગ્રેજ થઇ ગયા હશે ? તેઓમાં બદલાણ થયું હતું, હા, મોટું બદલાણ થયું હતું એની તો તેઓ કોન ના કહી શકે એમ નહોતું, પણ એ બદલાણ તેમના કપકાલતામાં નહોતું કેમકે પોતાના દેશનો સાધારણ પોશાક તેમણે પહેર્યો હતો

વળી અમીરઅલી પોતાની દીકરીને હજુએ મલિકા નામથી બોલાવતો હતો તે સાલળીને તેઓ ઘણા ખુશી થયા, અને તેથી તેમને ખાતરી થઇ કે તેણે પોતાનું નામ બદલી નાખ્યું નથી

વાતો તો ઘણીજ કરવાની હતી, કેમકે તેમની ગેરહાજરી દરમ્યાન ઘણું બન્યું હતું જે મુખ્ય સમાચાર તેઓએ ક્યારનાએ સાંભળ્યા હતા તે એ હતા કે બ્રિટિશર તેના કુટુંબ સહિત દરના શહેરમાં રહેવા ગયા છે, અને ત્યાં અગાઉના કરતા ઘણા મોટા માણસ થઇ ગયા છે

મલિકાએ પોતાના દાદાની ખમર પુડી, કેમકે એ તેમને મહુ વહાની હતી તેની દાદીમા બોલી, “બેટા, તારા દાદાજી તો બહુ દીનદાર માણસ છે અને વટજોનાઓ જોડે કંઈ વહેવાર રાખના નથી મને લાગે છે કે તે આ ઘેર ફરી આનગે નહિ.”

આ સાંભળી મલિકા શરમાઇ ગઇ, કેમકે વટજોના એટલે શુ તે હવે એ સમજતી હતી તે બોલી, “પણ દાદીમા, હું તેને મળવા જઇશ, અને જ્યારે હું તેમને અમારો હઝરત ઇસા કેવો ભવો છે તે વિષે કહીશ ત્યારે તેઓ અમને વટજોના કહીને નહિ મોલાવે, કેમકે અમે પણ ખરેખર ખુદાને માનાઓ છીએ. કેમ, નહિ પિતાજી.”

રાત્રી કયાં પછી અમીરઅલીએ પોતાની માને કહ્યું કે, “અમારો એવો નિયમ છે કે મલિકા ઉઘી જાય તે પહેલા ખુદાનો કલામ વાચવો અને નિમાજ કરવી. અહીં પણ અમે એમજ કરવાના છીએ, અને જો તમે અમારી સાથે સામેન થશે તો અમને બહુ સારૂ લાગશે.”

તેની મા બોલી, “બેટા, તે જો માર્ગ પસંદ કરીશો છે તે પર તું ચાલ. અમે તો સત્ય માર્ગને ઊડવાના નથી ખુદા કરે ને એવો વિરસ વહેલો આને કે તું પણ પાડો તેમા આની જગ.”

અમીરઅલી કંઈ બોલ્યો નહિ, કેમકે તે જાણના હતો કે ત્રિફલ્ક બોલનાથી અને વિવાદ કરનાથી પોતાની માને સમજાવી શકાશે નહિ, તેથી મલિકાનો હાથ પકડીને અગાઉ જો બોરડો તેમના ખપને સારૂ અલાહિદે ગાળ્યો હતો તેમા તેને લઇ ગયો.

તે રાત્રેજ તેમણે પ્રાર્થના કરી એમ નહિ, પણ રોજ રાત્રે તેઓ ખુદાની મરજી પ્રમાણે ચાલવા ઇચ્છતા હતા, પણ અજાનને વીધ દેવના મોકમેવાનો—મસાહનો—ત્યાગ કરતા હતા તેમને સારૂ તેઓ પ્રાર્થના કરતા કે, “હે પ્રભુ તું તેઓની આંખ ઉઘાડ કે તેઓ જુઓ કે હરેક માણસને સારૂ તારી ઇચ્છા શી છે, અને તે જાણીને તારા મોકમેલા—મસીહ—પર વિશ્વાસ કરે.”

હવે એ સ્પષ્ટ જણાવા લાગ્યું કે એક નાની છોડી તેમને દોરનાર થવાની હતી (પથા ૧૧, ૬), કેમકે અમીરઅલીની માતાજી તથા નાદરી-

ખાનમ જો કે અમીરઅલી સાથે વાતચિત કરવાનો પ્રસંગ ટાળતાં હતાં તો પણ પોતાના ખરા અને વહાલા મિત્ર વિશેનું ગીત મલિકા ગાતી ત્યારે તેના મૂર સૂર સાલળતાં તેઓ કે ટાળતાં નહોતાં તેણીને વાંચતા પણ આવડે છે એ તેમણે જાણ્યું ત્યારે એ બાળાની કળવણી જોઈને તેઓ ખુશી થયાં થોડાજ વખતમાં એવું થયું કે, જ્યારે ધરની સ્ત્રીઓ તેની આસપાસ ભેગી થતી ત્યારે મલિકાને તેમની આગળ રોજ વાંચતું પડતું જે પુસ્તક મલિકાએ પસંદ કર્યું હતું તેમાં જગતના લોકોને સાગ કરવા તથા બચાવવા સારૂ સ્વર્ગથી જે ત્રાતા આવ્યો હતો તે વિશે લખેલું હતું પહેલે દહાડે મલિકા તે પુસ્તક લાવી ત્યારે તેનું નામ જોતાં માલમ પડ્યું કે એ ઇશ્વર નથી તેથી તેની દાદીમાં કંઈ બોલી નહિ

ધાર્યાં કરતાં ઉલટું એ થયું કે મલિકાના દાદા તેમને મળવા આવ્યા કેમકે જે બાળાને તે બહુ ચાહતા હતા તેને જોયા વિના તેમનાથી રહેવાયું નહિ એક દિવસ બેરાની વચમાં બેસીને મલિકા ગાતી હતી ત્યારે તે આવી ચઢ્યા મલિકા નીચે પ્રમાણે એક ગીત ગાતી હતી તે ઉભા રહીને તે સાલળવા લાગ્યા —

વત પુરાતન કાળતણી જે, તે મજને સૂણાવે
સ્વરમાં જે અણદીઠ પડેલું, તે મજને સમગ્નવે
ઇસતી હું વાત ચહું 'તું, ને તેના મહિમાની,
ઇસતી રે વાત જણાવે, ને નિજ પ્રેમ ધણીની
ધીમેથી તે વાર્તા કહેજે, સ્વર ગભીર કરીને
જેને તારવા ઇસ્મ આવ્યો, તે હું છું જાણીને

સાલળતા સાલળતાં તેમના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, અરેરે, નાના બાળકો ગાઇ શકે એવા મધુર ગીતો અમારા ધર્મમાં કયા છે? જે મિત્ર વિશે મલિકા ગાય છે તેના જેવો નાના બાળકોને કોઇ મિત્ર નથી

એક દિવસે સાંજે બાપબેટી ગજની પેઠે લડિત કરવાની તૈયારીમાં હતાં તેવામાં નાદરીખાનમ ગૂંપચૂંપ મહિં આવી, અને એરડાના એક ખુણામાં બેસી તે દિવસથી તે રોજ નિયમિત આવવા લાગી તેની

શેઠાણીએ પૂછ્યું કે “તું એમ શા માટે કરે છે ?” તે બોલી, “શા માટે એમ ન કરે ? ખાવાપીવાની તથા પહેરવાઝોડવાની વાતોના વિચારમાં હું આખા દહાડો ગુલાએલી રહું છું, માટે થોડી વાર સુધી ખુદા ત્રિભેના કંઈ વિચાર કરે એ સારું છે।” તે સંભળીને શેઠાણી પણ નધારે બોલી નહિ.

એવા સમય આવી લાગ્યો કે શેઠાણી પણ એ નાની ટોળીમાં જન્મ મળી, અને તેને પણ ત્યાં જન્મ બેસવાનું સારું લાગતું એવી રીતે ઇસુ ખ્રીસ્તના મુખમાંના દિવ્ય જ્ઞાનપ્રકાશ એ ઇસ્લામી કુટુંબમાં દિન પ્રતિ દિન વધતો ગયો.

સમાપ્ત.

